T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

EKONOMİK ENTEGRASYON, TRANSATLANTİK TİCARET VE YATIRIM ORTAKLIĞI VE TÜRKİYE

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Furkan PAKSOY

ULUSLARARASI EKONOMİ VE FİNANS

PROF.DR.MUHSİN KAR

ANKARA, 2019

ONAY SAYFASI

Furkan PAKSOY tarafından hazırlanan ‘‘Ekonomik Entegrasyon, Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı ve Türkiye’’ adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği/ oy çokluğu ile Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası Ekonomi ve Finans Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi kabul edilmiştir.

Ünvan Adı Soyadı	Kurumu	İmza
Prof.Dr.Muhsin KAR	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi	
Doç.Dr.Abdulkadir DEVELİ	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi	
Doç.Dr.Ahmet ŞAHBAZ	Necmettin Erbakan Üniversitesi	

Tez Savunma Tarihi: 13.09.2019

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası Ekonomi ve Finans Anabilim Dalı’nda Doktora/Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü Ünvan Ad Soyad

İNTİHAL

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda patent ve telif haklarını ihlal edici etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tezde kullanılmış olan tüm bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi beyan ederim. 13.09.2019

İmza :

Adı SOYADI : Furkan PAKSOY

TEŞEKKÜR

Bu teze başlarken beni her anlamda özgür bırakan, bilimsel düşünceyi yasam biçimi olarak algılamamı sağlayan yüksek lisanstan bu yana her zaman beni destekleyen, takdir ve taltif eden sayın hocam Prof. Dr. Muhsin KAR'a teşekkür gönül borcumdur. Ayrıca tez jürimde yer alan Doç. Dr. Ahmet ŞAHBAZ hocama katkılarından ötürü teşekkür ediyorum.

Tez yazım sürecindeki desteklerinden ötürü anneme, babama ve kardeşime desteklerinden ötürü teşekkür eder ve demek isterim ki: iyi ki varsınız.

İÇİNDEKİLER

ONAY SAYFASI... ii

İNTİHAL iii

TEŞEKKÜR iv

İÇİNDEKİLER v

ÖZET viii

ABSTRACT ix

KISALTMALAR LİSTESİ x

TABLOLAR LİSTESİ xii

GİRİŞ 1

1. EKONOMİK ENTEGRASYON ve BÖLGESELLEŞME HAREKETLERİ 4

1.1 Ekonomik Entegrasyonların Amaçları ve Gelişimi 4

1.2 Ekonomik Entegrasyonların Oluşma Sebepleri 5

1.3 Ekonomik Entegrasyonların Etkileri 6

1.4 Ekonomik Entegrasyonların Başarı Koşulları 7

1.5 Ekonomik Entegrasyonların Aşamaları 8

1.6 İkinci Dünya Savaşı Öncesi Bölgeselleşme 9

1.7 İkinci Dünya Savaşı Sonrası Bölgeselleşme 10

1.7.1 GATT'ın Doğuşu 11

1.7.2 GATT'ın Amaçları ve İlkeler 11

1.7.3 Cenevre'den Uruguay'a GATT Görüşmeleri 12

1.7.4 İlk (Eski) Bölgeselleşme 14

1.7.5 İkinci (Yeni) Bölgeselleşme 16

2. DÜNYA EKONOMİSİNDE ENTEGRASYON ÖRNEKLERİ 18

2.1.1 Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşmasi (NAFTA) 18

2.1.2 Orta Amerika Serbest Ticaret Anlaşması / Ortak Amerika Ortak Pazarı (CAFTA-Central America Free Trade Agreement / CACM) 18

2.1.3 Amerikalar Serbest Ticaret Alanı (FTAA-Free Trade Area of the Americas) 19

2.1.4 Latin Amerika Serbest Ticaret Bölgesi (LAFTA) 20

2.1.5 Latin Amerika Entegrasyon Bölgesi (LAIA/ALADI) 20

2.1.6 Andean Ulusları Topluluğu (CAN) 21

2.1.7 Güney Ortak Pazarı (MERCOSUR) 21

2.1.8 ASEAN (Güney Doğu Asya Ülkeleri Birliği) Ile Ticaretin Serbestleştirilmesi ... 22
2.1.9 APEC Çerçevesinde Serbest Ticaret Alanı Oluşturulması ... 22
2.1.10 Orta Doğu Serbest Ticaret Alanı Girişimi (MEFTA-Middle East Free Trade Area Initiative) ... 23
2.2 ABD'nin Serbest Ticaret Anlaşmaları Yaptığı Ülkeler ... 24
2.3 Uluslararasi Ticarette Başat Güçler Ve Mega Anlaşmalar ... 25
2.3.1 Amerika Birleşik Devletleri ... 25
2.3.2 Avrupa Birliği ... 27
2.3.3 Çin Halk Cumhuriyeti ... 29
2.3.4 G-20 ... 30
3. TÜRKİYE'NİN EKONOMİK İŞBİRLİKLERİ ... 32
3.1 Türkiye'nin İkili İşbirlikleri ... 32
3.2. Türkiye'nin Çok Taraflı Ekonomik İşbirlikleri ... 39
3.2.1. İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) ... 39
3.2.2. Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EİT) ... 40
3.2.3. Ekonomik İşbirliği Teşkilatı Ticaret Anlaşması (ECOTA) ... 41
3.2.4. Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (KEİ) ... 42
3.2.5. Gelişmekte Olan Ülkeler Topluluğu (D-8) ... 43
4 TRANSTLANTİK SERBEST TİCARET VE YATIRIM ORTAKLIGI ... 45
4.1 Anlaşmanın Kapsamı ... 45
4.2 Anlaşmanın Önemi ... 53
4.3 Ticaret Hacmi ... 54
5. TRANSATLANTİK ANLAŞMASININ ORTAYA ÇIKIŞ NEDENLERI ... 65
5.1 Anlaşmanın Maddeleri ... 66
5.2 Anlaşmanın Taraflara Etkisi ... 70
5.3 TTYO'nun Taraflara Etkilerini Araştıran Çalışmalar ... 71
5.3.1.1. Ecorys Çalışması ... 72
5.3.1.2 CEPR Çalışması ... 76
5.3.1.3 CEPll Çalışması ... 80
5.3.1.4 The Bertelsmann/IFO Çalışması ... 82
5.4 Anlaşmada Problem Olabilecek Konular ... 83

6. TRANSATLANTİK ANLAŞMASININ DİĞER ÜLKE EKONOMİLERİNE ETKİSİ 86
6.1 TTIP VE TÜRKİYE 93
6.2 Türkiye-ABD Ekonomik İlişkileri 95
6.3 Türkiye-AB Ekonomik İlişkileri 102
6.4 Anlaşmanın Türkiye Ekonomisine Etkisi 107
6.5 Türkiye'nin Sürece Dâhil Olup Olmamasının AB ve ABD Ekonomilerine Etkileri 110
SONUÇ 111
KAYNAKÇA 114

ÖZET

Ekonomik Entegrasyon, Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı ve Türkiye

Paksoy, Furkan

Yüksek Lisans, Uluslararası Ekonomi ve Finans Bölümü

Tez Yöneticisi: Prof. Dr. Muhsin KAR

EYLÜL 2019

II. Dünya Savaşı'ndan sonra dünya ticaret sisteminde serbestleşme hareketleri başlamıştır. Öncelikle GATT (Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması) olmak üzere birtakım görüşme ve anlaşmalarla küresel ticaret ortamı belirli bir yasal ve kurumsal yapıya kavuşturulmaya çalışılmaktadır. Daha sonraları ise birbirleri ile gerek ekonomik gerekse coğrafi benzerlik gösteren ülkeler arasındaki ticaretin serbestleştirilmesine yönelik ekonomik entegrasyonlar, yani bölgeselleşme hareketleri ortaya çıkmıştır.

Bu ekonomik gelişmelerin devamı olarak dünya ekonomisinin yarısından fazlasına karşılık gelen ABD ve AB ekonomileri, başlatılan Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı(TTIP) müzakereleri ile taraflara geniş bir serbest ticaret oluşturmanın çok ötesinde önümüzdeki dönemde ticaretin, hizmetlerin ve kamu alımlarının serbestleştirilmesini ve yatırımların korunmasını içeren yıldan yaklaşık 1 trilyon dolarlık mal ve hizmet ticaretini ilgilendiren kapsamlı bir ticaret anlaşmasını müzakere etmeye başlayacaktır. Bu anlaşma ile bir serbest ticaret alanı oluşturmanın çok ötesinde küresel ticaret norm ve kuralları yeniden belirlenmeye başlayacaktır.

Türkiye ekonomisi de gerek AB adayı ülke olarak gerek ABD ile ilişkisi çerçevesinde Transatlantik dünyası ile derin bir ilişkiye sahip olduğu için bu yeni norm ve kurallardan etkilenebilecektir. TTIP, AB ile mevcut Gümrük Birliği sonrasında, Türk ekonomisinin yeniden dönüşümü ve küresel ekonomiye entegre olması için yeni ve zorlu bir süreçtir. AB ile ABD arasında başlayacak STA müzakerelerinin taraflara ve özellikle de Türkiye'ye neler olabileceği ve bu çerçevede yapılması gerekenler çalışmanın ana amacını oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ekonomik entegrasyon, TTIP, küresel ticaret sistemi, serbest ticaret anlaşmaları, Türkiye-ABD ilişkisi

ABSTRACT

Economic Integration, Transatlantic Trade and Investment Partnership and Turkey

Paksoy, Furkan

İnternational Economy and Finance

Supervisor: Prof. Dr. Muhsin KAR

September 2019

Liberalization of the world trading system began after the World War II. An institutional and legal framework was designed for the world trade with GATT(. Later, economic integrations, or regionalizations were emerged, which aims to free trade between nations that are alike in terms of economy and geography. As a continuation of economic developments, Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP) negotiations initiated between the EU and the US go far from constituting a mere free trade area for the parties. It provides a platform where they endeavor to redesign global trade norms and rules like free trade, services and public business agreements and investment protection. Taking part in this process seems to be vital for Turkey which has profound relationship with the transatlantic world and a candidate for EU. In this context, a possible 'deep and comprehensive' trade agreement to develop partnership with the US can be instrumental for Turkey to adopt itself to the coming global trade agenda. After the Customs Union with the EU, the TTIP shall be a new challenging process for Turkey to transform its economy and to integrate itself into global environment. Turkey's approach to the TTIP shall be decisive in order to achieve stability in its relations with the West and to refrain from new quests in different geographies.

Key Words: Economic Integration, TTIP, global trading system, free trade agreements, Turkey-US relations.

KISALTMALAR LİSTESİ

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

ADB: Asya Kalkınma Bankası

AET: Avrupa Ekonomi Topluluğu

ASEAN: Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği

APEC: Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği

CAN: Andean Ulusları Topluluğu

CAFTA: Orta Amerika Serbest Ticaret Anlaşması

CEPll: Centre d'Etudes Prospectives et d'Informations Internationales

CETA: Kanada ile Kapsamlı Ekonomik ve Ticaret Anlaşması

D-8: Gelişen Ülkeler Grubu

DTÖ: Dünya Ticaret Örgütü

ECOTA: Ekonomik İşbirliği Teşkilatı Ticaret Anlaşması

EFTA: Avrupa Serbest Ticaret Birliği

EİT: Ekonomik İşbirliği Teşkilatı

ETSİÇ: Türkiye-ABD Ekonomik ve Ticarî Stratejik İşbirliği Çerçevesi

FTAA: Amerikalar Serbest Ticaret Alanı

GATT: Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması

GSYH: Gayri Safî Yurtiçi Hasıla

HLWG: Yüksek Düzeyli Çalışma Grubu

IMF: Uluslararası Para Fonu

IPR: Fikrî Mülkiyet Hakları

ITO: Uluslararası Ticaret Örgütü

İİT: İslam İşbirliği Teşkilatı

İSEDAC: İslam İşbirliği Teşkilatı Ekonomik ve Ticari İşbirliği Daimî Komitesi

KEİ: Karadeniz İşbirliği Teşkilatı

KİT: Kamu İktisadî Teşebbüsleri

KOBİ: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler

LAFTA: Latin Amerika Serbest Ticaret Bölgesi

LAIA: Latin Amerika Entegrasyon Bölgesi NAFTA: Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması

MEFTA: Orta Doğu Serbest Ticaret Alanı

MERCOSUR: Güney Amerika Ortak Pazarı

NTA: Yeni Transatlantik Gündemi

TBT: Ticaretin Önündeki Teknik Engeller

TCMB: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası

TEC: Transatlantik Ekonomik Konseyi

TEP: Transatlantik Ekonomik Ortaklık

TPP: Transpasifik Ortaklığı

TTIP: Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı

TTYO: Transatlantik Ticaret Yatırım Ortaklığı

USD: Amerikan Doları

WTO: Dünya Ticaret Örgütü

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1. Yürürlükte Bulunan STA'lar 32
Tablo 2. Türkiye'nin STA Ülkelerine Olan İhracatı (Milyon $) 33
Tablo 3. Türkiye'nin STA Ülkelerine İthalatı (Milyon $)..... 34
Tablo 4. Türkiye'nin STA Ülkelerine Dış Ticaret Dengesi (Milyon $) 36
Tablo 5. EİT Tercihli Ticaret Anlaşmması İmza / Onay Tablosu..... 40
Tablo 6. D-8 Tercihli Ticaret Anlaşması İmza / Onay Tablosu 41
Tablo 7. Avrupa Birliği İle Amerika Arasındaki Toplam Ticaret Akışı ve Dengesi (Milyon €)52
Tablo 8. STIC Ürün Gruplaması ile Avrupa Birliği'nin Amerika İle Ticaret Akışı Verileri 2013-2016; İthalat (Milyon,€)..... 53
Tablo 9. STIC Ürün Gruplaması ile Avrupa Birliği'nin Amerika İle 2016 yılı Ticaret Akışı Değerleri ve 2015 Yılına Göre Büyüme Oranları; İthalat (Milyon, €) 54
Tablo 10. STIC Ürün Gruplaması ile Avrupa Birliği'nin Amerika İle Ticaret Akışı İhracat Verileri (2013-2016); İhracat (Milyon, €) 55
Tablo 11. STIC Ürün Gruplaması ile Avrupa Birliği'nin Amerika İle 2016 yılı Ticaret Akışı Değerleri ve 2015 Yılına Göre Büyüme Oranları; İhracat (Milyon,€)..... 56
Tablo 12. HS Ürün Gruplaması İle Avrupa Birliği'nin Amerika İle 2013-2016 Yılları Arası Ticaret Akışı; İthalat (Milyon,€) 57
Tablo 13. HS Ürün Gruplaması İle 2016 Yılı Avrupa Birliği'nin Amerika İle İthalat Verileri ve 2015 Yılına Göre Büyüme Oranları; İthalat (Milyon, €)..... 58
Tablo 14. HS Ürün Gruplaması İle Avrupa Birliği'nin Amerika İle 2013-2016 Yılları Arası Ticaret Akışı İhracat Verileri; İhracat (Milyon, €) 60
Tablo 15. HS Ürün Gruplaması İle 2016 Yılı Avrupa Birliği'nin Amerika İle İhracat Verileri ve 2015 Yılına Göre Büyüme Oranları; İhracat (Milyon, €) 61
Tablo 16. AB- ABD Karşılaştırma 67
Tablo 17. Makroekonomik Etkilerin Özeti, Uzun vadede senaryolar..... 70
Tablo 18. Farklı Senaryolarda Sektörel Etkiler 71
Tablo 19. Hane Halkının Harcanabilir Gelirindeki Değişiklikler (2027)..... 73
Tablo 20. GDP ve Ticaretteki Değişimler (Milyar €) 74
Tablo 21. Çıktı ve Ticaret Sapmalarında Sektörel Değişiklikler 75
Tablo 22. İkili Ticaret Akışları Etkiler (2025)..... 77
Tablo 23. TTYO'nun Makroekonomik Etkileri (2025) 78
Tablo 24. Kişi Başına Düşen Reel Gelirin Tarife Senaryosuna Göre Değişimi..... 82

Tablo 25. Tarife İndirildiğindeki Değişimler 84
Tablo 26. TTIP Başarılı Olursa Küresel Ekonomide Kişi Başına Düşen Gelirdeki Değişiklikler 85
Tablo 27. Derin Liberalizasyon Senaryosundaki Etkiler..... 87
Tablo 28. Yıllar İtibariyle Türkiye-ABD Dış Ticareti (Milyon $) 91
Tablo 29. Türkiye'nin ABD'ye İhracatındaki Başlıca Ürünler(Bin Dolar)..... 92
Tablo 30. Türkiye'nin ABD'den İthal Ettiği Ürünler(Bin Dolar)..... 94
Tablo 31. Avrupa Birliği ve Türkiye Arasındaki Ekonomik Veriler 97
Tablo 32. STIC Avrupa Birliği'nin Türkiye'den İthal Ettiği Ürün Grupları; İthalat (Milyon, €) 99
Tablo 33. STIC Avrupa Birliği'nin Türkiye'den İthal Ettiği Diğer Ürün Grupları; İthalat (Milyon, €) 100
Tablo 34. STIC Avrupa Birliği'nin Türkiye'den İhraç Ettiği Ürün Grupları; İhracat (Milyon, €) 101
Tablo 35. STIC Avrupa Birliği'nin Türkiye'den İhracat Ettiği Diğer Ürün Grupları; İhracat (Milyon, €) 102
Tablo 36. Türkiye'nin Sürecin Dışında Kalmasının Türkiye Üzerine Etkileri 104
Tablo 37. Türkiye'nin Sürece Dâhil Olmasının Türkiye Üzerine Etkileri 104

GİRİŞ

İnsanoğlu yeryüzünde varolduğu dönemden günümüze kadar sürekli bir değişim yaşanmaktadır. Bu değişimlerin toplumsal yönü olmakla birlikte aynı zamanda ekonomik yönü de vardır.Böyle bir değişimin sonucunda dünya siyasal, sosyal ve kültür olarak bütünleşmiş ve küreselleşmiştir. Bu değişim ilk olarak İkinci Dünya Savaşı sırasında ortaya çıkmış ve 1980'li yıllardan itibaren dünya ticaretinin serbestleşmesi açısından önemli adımlar atılmıştır. Bu adımların ilki olarak adlandırılan küreselleşme sayesinde dünya ticaretinin liberalizasyonu sağlanarak, ticaretinin önündeki engeller kaldırılmıştır. İkinci adım ise, coğrafi olarak birbirine yakın olan ülkelerin ekonomik ilişkileri bakımından her iki tarafa da yarar sağlayarak, verimlilik ve rakabet güçleriniin artmasını sağlayan bölgeselleşme hareketidir.

Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı (TTIP) ticaret ve ekonomik büyümeyi teşvik etmek amacıyla Avrupa Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri arasında önerilen bir ticaret anlaşmasıdır. TTIP'nin, Transpasifik Ortaklığına (TPP) eşlik eden bir anlaşma olduğu düşünülmektedir. 2016 yılındaki ABD başkanlık seçimlerinden sonra ABD Başkanı David Trump müzakereleri tek taraflı olarak durdurma kararı almış, ancak 2017 yılının ilk yarısına kadar ABD ve AB temsilcileri müzakerelere devam etme isteklerini dile getirmişlerdir (DW.com, 2018).

2010-2014 yıllarında Avrupa Ticaret Sektörü üyesi Karel De Gucht'a göre TTIP, dünyanın en büyük ekonomisini içerdiği için değil aynı zamanda yeni pazarların kurulması ve küresel erişiminden dolayı gelecekte kurulacak olan anlaşmalarada öncülük etmektedir. Müzakerelerin 2014 yılının sonuna kadar bitirilmesi planlanmışken iktisatçı Hosuk Lee-Makiyama'nın 2015'te verdiği bilgiye göre normal planlanan programın beş yıl sonra 2019 veya 2020 yılına kadar süreceğini açıklamıştır (European Commission Press Release Database, 2018).

Taraflar arasında devam eden müzakere süreci sonunda yapılması amaçlanan sözleşmenin sadece ticaret ve yatırım rejimlerinin daha derin bir şekilde liberalleşmesine yönelik değil aynı zamanda uyumlaştırma veya karşılıklı tanıma yapılmaması hâlinde, standartlar ve yönetmeliklerin tümünde geniş bir yakınlaşmayı sağlamaya yönelik hırslı bir

serbest ticaret ve yatırım sözleşmesi olması önerilmektedir. Her iki ekonomide de, dünya GSMH ve dünya ticaretinde önemli paya sahip olan tarafların ticaret birliği, rekabet politikası, hammadde, enerji ve devlete ait işletmeler gibi temel konularda anlaşabileceği düşünülmektedir. Tarafların bu ortaklığı gerçekleştirmeye çalışmalarındaki amacı, ikili ticaret ve yatırım ilişkilerinden çok, bir bütün olarak dünya ticaretinde derin bir etki yaratmaktır.

Bu yüksek lisans tez çalışmasının metodolojisinin verildiği ilk bölümde ekonomik entegrasyon kavramı tanımı, amaçları ve gelişimi, oluşma sebepleri, etkileri, başarı koşılları ve aşamaları açıklanmıştır. Ayrıca dünya ekonomisinde bölgeselleşme hareketleri kapsamında İkinci Dünya Savaşı öncesi ve sonrası dönemde gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin ticari bakımdan gelişimleri açıklanıp, dünya ticaretinin küreselleşmesi açısından önemli bir anlaşma olan GATT sürecinden bahsedilmiştir.

İkinci bölümde dünya ekonomisinde entegrasyon örneklerinden bahsedilmiştir. Bu kapsamda Amerika kıtasında meydana gelen ekonomik entegrasyonlardan bahsedilerek ABD'nin diğer ülkelerle yapmış olduğu ekonomik birleşimlere ve serbest ticaret anlaşmalarına değinilmiştir. Bu bölümün son kısmında ise dünya ticaretinde ABD, Avrupa Birliği, Çin Halk Cumhuriyeti ve G-20 gibi ülkelerin mega ticaret anlaşmalarından bahsedilmiştir.

Üçüncü bölüm Türkiye'nin ikili ve çok taraflı ekonomik işbirliklerinden bahsetmektedir. Ayrıca yürürlükte bulunan STA'lar, Türkiye'nin STA ülkelerine yapmış olduğu ihracat, ithalat ve dış ticaret dengesi yıllar itibariyle analiz edilmiştir.

Dördüncü bölümde Transtlantik Serbest Ticaret ve Yatırım Ortaklığı müzakere turları, ABD ile Avrupa Birliği ülkelerin birbirleriye yapmış oldukları toplam ticaret tablolar halinde anlatılmaktadır.

Beşinci bölümde Transatlantik anlaşmasının ortaya çıkış nedenleri, anlaşmanın maddeleri, taraf ülkelere etkisini içeren çalışmalar üzerinde durulmuştur. Ayrıca anlaşmaya problem olabilecek konulara değinilmiştir.

Son kısımda ise Transatlantik anlaşmalarının diğer ülke ekonomilerine etkisinden bahsetmektedir. Ayrıca Transatlantik anlaşmasının Türkiye'ye olan etkilerinden ve Türkiye'nin anlaşmaya dâhil olması durumunda ABD ve AB ülkelerine olan etkilerinden

bahsedilmiştir. Ayrıca Türkiye'nin ABD ve AB gibi ülkelerle olan ekonomik ilişkiler tablolar yardımıyla analiz edilmiştir.

1. EKONOMİK ENTEGRASYON ve BÖLGESELLEŞME HAREKETLERİ

Farklı ülkelerin, bölgesel bir blok içerisinde ticareti serbestleştirmeye yönelik politikalar izleyerek ekonomik birlikler oluşturmaları olarak tanımlanan (İncekara, 1995: 60) ekonomik entegrasyon, siyasi açıdan bağımsız olan ülkeleri ekonomik açıdan birbirine bağımlı hale getirmektedir. Ülkeler, ekonomik entegrasyon akımlarına katılarak üretim kapasitelerini, kaynak verimliliklerini ve toplumsal refah seviyelerini yükseltmeyi amaçlamaktadırlar. Gelişmiş ülkelerin, hızlı üretim artışlarına karşılık ulusal piyasalarının yetersiz kalması, gelişmekte olan ülkelerin ise, ulusal piyasalarını birleştirmek yoluyla sanayileşme hızlarını arttırma çabası ülkeleri ekonomik entegrasyon kurmaya yöneltmektedir (Uyar, 2000: 2).

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, hem gelişmiş ülkeler hem de gelişmekte olan ülkeler arasında pek çok ekonomik entegrasyon hareketi ortaya çıkmıştır. Sadece bir grup ülke arasında olsa bile dünya ticaretinin serbestleştirilme çabası, küreselleşme açısından da olumlu gelişmeleri beraberinde getirmektedir(Seyidoğlu, 2001: 264). Ekonomik entegrasyonlar, bazı mallar üzerindeki tarife indirimlerinden, para ve maliye politikalarının uyumlaştırılmasına kadar pek çok birleşme çeşidini içermektedir(Dura, 2003: 5). Bu bağlamda ekonomik entegrasyon için daha açık bir tanım yapılacak olursa, B.Balassa'ya göre: ''En basitinden en ileri aşamasına kadar, ticareti engelleyen unsurların ortadan kaldırılması yani ticaretin entegrasyonu, ülkelerarası faktör hareketlerine serbestlik kazandırılması, faktör entegrasyonu; ulusal ekonomi politikalarının uluslararası ilişkileri güçlendirici yönde uyumlu hale getirilmesi politika entegrasyonu ve son olarak da bunların bileşimini içeren tam entegrasyonu oluşturmaktadır'' (Ertürk, 1997: 5).

1.1 Ekonomik Entegrasyonların Amaçları ve Gelişimi

Ülkeleri ekonomik entegrasyona yönelten sebepler arasında, üretim kapasitelerini ve verimliliğini yükseltmek yoluyla toplumsal refah düzeyini arttırmak, bölge dışı bloklara karşı rekabet gücü kazanmak ve aynı bölgedeki ülkelerin çıkar çatışmalarını engellemek gelmektedir (İncekara, 1995: 63).

Temel amacı, entegrasyona katılan ülkeler arasında ticareti serbestleştirerek refah seviyesini yükseltmek olan ekonomik entegrasyonun diğer amaçları; bölgesel dengesizliklerin giderilmesi, dünyadaki ekonomik ve siyasi olaylarda birliğe dâhil olan ülkelerin söz sahibi olmalarının sağlanması ve sosyal-siyasal sorunlara ortak çözümler bulunması olarak sıralanabilir (Dura, 2003: 5).

II. Dünya Savaşı'ndan sonra başlayan entegrasyon hareketleri 1960'lı yıllardan itibaren hız kazanmıştır. Ancak dünya ticaretine sağladığı etki bakımından asıl gelişme; 1980 sonrasında ülke ekonomilerinde büyüme, gelişme ve uluslararası rekabetin artmasıyla ortaya çıkmıştır. Ekonomik açıdan küreselleşmeyle aynı anda meydana gelen bir diğer oluşum olan bölgesel ekonomik entegrasyonların son dönemde artış göstermesinin sebebi olarak ise, ülkelerin ağırlaşan rekabet şartlarına birlikte karşı koymak istemeleri ve genişleyen pazarlardan yararlanma çabaları olarak görülmektedir (İncekara, 1995: 51). Entegrasyona girmekle üye ülkelerin üretim kapasitelerinde ilave artışlar olurken kaynakların optimum bileşimine de ulaşılır (Kara, 1996: 7,8).

Ekonomik entegrasyon hareketlerine; AB, EFTA (Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi) ve NAFTA (Kuzey Amerika Serbest Ticaret Bölgesi) gibi gelişmiş ülkeler arasındaki entegrasyonların yanısıra APEC (Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği Örgütü), KEİ (Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü) ve OIC (İslam Konferansı Örgütü) gibi gelişmekte olan ülkeler arasındaki entegrasyon hareketleri de örnek gösterilebilir (İyibozkurt, 1995: 208).

1.2 Ekonomik Entegrasyonların Oluşma Sebepleri

Ülkelerin ekonomik entegrasyona katılmasıyla birlikte ülke açısından pek çok getirisi olmaktadır (İncekara, 1995: 63,64). Öncelikle ülkeler ekonomik bakımdan üretim kapasitelerini genişleterek verimliliği arttırmak ve bunun neticesinde de toplumsal refah düzeyini yükseltmek amacıyla ekonomik entegrasyona girebilirler. Böylece ekonomik ve siyasal egemenliklerinden kısmi olarak vazgeçmeleri karşısında toplumsal refahı arttırıcı garantiler alırlar. Ayrıca ülkeler ekonomik bakımdan üretim kapasitelerini genişleterek verimliliği arttırmak ve bunun neticesinde de toplumsal refah düzeyini yükseltmek, ülkelerin bölge dışı bloklara karşı daha büyük bir rekabet gücüne sahip olarak, politik alanda daha etkili olmak istemeleri yani politik potansiyelin yükseltilmek istenmesidir.

Ekonomik entegrasyonun bir diğer nedeni ise, bölgesel olarak bir arada yaşamak durumunda olan komşu ülkelerin birbirleri ile çatışmaları yerine güçlerini bir araya getirerek çıkar çatışmalarını önlemektir.

1.3 Ekonomik Entegrasyonların Etkileri

Ekonomik Entegrasyonların, ülke ekonomileri üzerinde yarattığı etkiler; statik ve dinamik etkiler olarak ikiye ayrılmaktadır.(İncekara, 1995: 80,84).

Statik etkiler, ekonomik yapı ve teknolojinin değişmediği varsayımında, üretim faktörlerinin yeniden dağılımından doğacak etkilerle ilgilidir. Statik etkiler, ticaret yaratıcı ve ticaret saptırıcı olarak iki şekilde ortaya çıkar. Ticaret yaratıcı etki; entegrasyon dâhilindeki ülkenin, ortaklık içindeki diğer bir ülkeden daha ucuza ithalat yapabilmesiyle ortaya çıkar. Ticaret saptırıcı etki; entegrasyon dışındaki ülkeden daha düşük maliyetle ithalat yapmak yerine, birlik üyesi bir ülkeden daha yüksek maliyetli ithalat yapma durumunda ortaya çıkar.

Dinamik etkiler, ekonomik entegrasyonların, ülkelere sağladığı statik etkiler dışında bir de dinamik etkileri vardır. Bunlar; rekabetin artması (rekabet diğer taraftan kalkınma ve ileri teknoloji kullanımını teşvik eder.) Pazarın genişlemesi sonucu ortaya çıkan ölçek ekonomilerinden faydalanma, rekabet ve genişleyen pazarın yatırımcılar için cazip hale gelmesi sonucu yatırımların artması, dışsal ekonomilerin oluşması (genellikle kamu kesiminde, herhangi bir iktisadi birimin, üretim faaliyetleri sırasında, maliyeti içinde yer almayan ekonomik faaliyetin sonuçlarından yararlanmasıdır.) ,üretim faktörlerinin serbest dolaşımı sonucu kaynak etkinliğinin sağlanması (Entegrasyon içinde emek ve sermaye gibi üretim faktörlerinin serbestçe dolaşması, ekonomide kaynakların daha etkin kullanılmasını sağlar.) ,döviz tasarrufu yaratmasıdır.

Dünya'daki Bölgesel Ekonomik Entegrasyonlara verilebilecek en önemli örnek; temelleri 1957 yılında atılan Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET)'dir. Üye ülkelerin ekonomik, sosyal, siyasal vb. konularda uyum sürecini sağlayan topluluk, 1991 yılında imzalanan Maastricht Anlaşması ile Birlik haline gelmiştir. Bir diğer önemli Bölgesel Ekonomik Entegrasyon hareketi, üye ülkelerin arasındaki ticareti yeniden düzenleyerek yeni avantajlar elde etmek amacıyla A.B.D. ve Kanada arasında (STA) 1992 yılında başlamış, 1994 yılında Meksika'yı da içine alarak "Kuzey Amerika Serbest Ticaret

Anlaşması" (NAFTA) adı altında faaliyete geçmiştir. Üçüncü bir ekonomik grup da Japonya ve çevresindeki Güney Doğu Asya Ülkelerinin oluşturdukları ekonomik entegrasyon hareketidir. Söz konusu bu üç kutup, Dünya'daki bölgeselleşme eğiliminin de odakları haline gelmiştir (İncekara, 1995: 4,53).

Batı Avrupa, Kuzey Amerika ve Asya-Pasifik bölgelerinden oluşan bu üç kutup, dünya ticaretinin yaklaşık ¾'ünü gerçekleştirmektedir. Ülkelerin bu ekonomik entegrasyonlara katılmalarında rol oynayan en önemli unsurlar;

- İyi ikili siyasi ilişkiler
- Coğrafi yakınlık
- Ortak bir sınır
- Küçük ekonomik ölçek
- Ticarette açıklık şeklinde sıralanabilir (İncekara, 1995: 54).

1.4 Ekonomik Entegrasyonların Başarı Koşulları

Dünya'daki Bölgesel Ekonomik Entegrasyonlara verilebilecek en önemli örnek; temelleri 1957 yılında atılan Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET)'dir. Üye ülkelerin ekonomik, sosyal, siyasal vb. konularda uyum sürecini sağla-yan topluluk, 1991 yılında imzalanan Maastricht Anlaşması ile Birlik haline gelmiştir. Bir diğer önemli Bölgesel Ekonomik Entegrasyon hareketi, üye ülkelerin arasındaki ticareti yeniden düzenle-yerek yeni avantajlar elde etmek amacıyla A.B.D. ve Kanada arasında (STA) 1992 yılında başlamış, 1994 yılında Meksika'yı da içine alarak "Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması" (NAFTA) adı altında faaliyete geçmiştir. Üçüncü bir ekonomik grup da Japonya ve çevresindeki Güney Doğu Asya Ülkelerinin oluşturdukları ekonomik entegrasyon hareketidir. Söz konusu bu üç kutup, Dünya'daki bölgeselleşme eğiliminin de odakları haline gelmiştir (İncekara, 1995: 4,53).

Batı Avrupa, Kuzey Amerika ve Asya-Pasifik bölgelerinden oluşan bu üç kutup, dünya ticaretinin yaklaşık ¾'ünü gerçekleştirmektedir. Ülkelerin bu ekonomik

entegrasyonlara katılmalarında başarılı bir şekilde rol oyna-yan en önemli unsurlar (Yiğit, 2003: 37);

• Entegrasyon içinde yer alan ülkelerin kalkınma seviyelerinin ve üretim yapılarının birbirine yakın düzeylerde olması,

• Coğrafi bakımdan ülkeler arası yakınlık,

• Ortak kültürel geçmiş,

• Sanayileşme açısından uyguladıkları dış ticaret politikalarının benzerliği,

• Alt yapı imkanlarının özellikle de ulaştırma imkanlarının gelişmişliği,

• Entegrasyona dâhil olan ülkelerin ekonomilerinin birbirini tamamlayıcı nitelikte olması, önemli bir rol oynamaktadır.

1.5 Ekonomik Entegrasyonların Aşamaları

Ekonomik entegrasyonun aşamalarına bakıldığı zaman; temelde iki ülke arasındaki ekonomik ve ticari ilişkileri kuvvetlendirmek ve ticaret hacmini arttırmak için iş bölümü ve uzmanlaşmanın faydalarından yararlanmayı amaçlayan en dar kapsamlı ekonomik işbirliği şekli **Tercihli Ticaret Anlaşmaları**'dır (Çelen, 1995: 17,18; Seyidoğlu, 1993: 415). Ancak bu tür anlaşmalar entegrasyon sürecini kapsamadığı gibi coğrafi bölge bazında da ticari bir blok oluşturamamaktadır. Bu nedenle Ekonomik Entegrasyonun ilk aşaması **Serbest Ticaret Bölgeleri**'dir. Serbest Ticaret Bölgeleri, üye ülkelerin aralarındaki ticaret engellerini yani tarife ve miktar kısıtlamalarını ortadan kaldırarak malların serbestçe dolaşımını sağlarken, üçüncü ülkelere karşı da her ülkenin kendi özel dış ticaret politikalarını uygulamaya devam etmesini öngörür. Serbest Ticaret Bölgelerine üye ülkeler, anlaşmaya taraf ülkelerle dış ticaret ilişkilerinde bağımlı; dış ekonomik ilişkilerde ise, serbest hareket etme imkânına sahiptirler (İncekara, 1995: 65; Ertürk, 1997: 7; Karluk, 1991: 235).

Ekonomik Entegrasyonun bir diğer aşaması; serbest ticaret bölgelerinden bir adım daha ileride olan **Gümrük Birlikleri**'dir. Gümrük Birliği'nde üye ülkeler arasında her

türlü ticaret yasakları ortadan kaldırılırken, üçüncü ülkelere ortak bir gümrük tarifesi uygulanmaktadır (Kara, 1996: 71).

Gümrük Birliği'nin bir diğer aşaması **Ortak Pazar**'dır. Ortak Pazar'da; Gümrük Birliği'nde olduğu gibi üye ülkeler arasındaki ticaret serbestleştirilmekte ve üçüncü ülkelere karşı ortak bir tarife uygulanmaktadır. Bunun yanısıra emek ve sermaye gibi üretim faktörlerinin de bölge içinde serbest hareketi sağlanmaktadır (Seyidoğlu, 1993: 416).

Ekonomik Entegrasyon sürecinin son aşaması **İktisadi Birlik**'tir. Bu aşamada daha önce belirlenen şartlara ek olarak ekonomik, mali ve sosyal politika ve kurumların da birleştirilmesi hedeflenir. Yani tek pazar sistemi, tek bir Merkez Bankası ve ortak bir dış ticaret politikası öngörür (Karluk, 1991: 237). İktisadi Birliğin içerdiği bir diğer unsur ise **Parasal Birlik**'tir. Parasal Birlik: "Üye ülkelerin ulusal paraları arasında sabit bir kur ilişkisine dayanmakta ve ulusal para ve mali politikaların uyumlaştırılmasını öngörmektedir". Parasal Birliğe geçişteki önemli nedenlerden biri de, uluslararası ödemeleri kolaylaştıracak bir rezervin oluşturulmasıdır (Karluk, 1984: 2,3).

Bugün İktisadi Birlik aşamasına ulaşan ilk entegrasyon hareketi AET'dir. 1991 yılında Birlik haline gelen ve AB (Avrupa Birliği) adını alan bu hareket 1999 yılı başında Parasal Birliği de gerçekleştirerek tek para birim ECU'ya (kaydi para olarak) geçmiştir (İncekara, 1995: 69). 2002 yılı başında ise ECU, EURO adıyla Avrupa Birliği ülkelerinde tedavüle konarak tek para birimi olarak kullanılmaya başlanmıştır. Uluslar üstü bir örgüt olan AB, kişilerin, malların, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşımının sağlanması şeklinde amaçları taşıyan, dünyanın en koordine ekonomik ve siyasi güçlerinden biri olurken, geleceğin siyasi örgütlenmesi açısından da bir öornek teşkil etmektedir. Birlik ülkelerarası ekonomik işbirliği ile sağladığı yakınlaşmayı ileride "Birleşik Avrupa Devletleri" şekline çevirmeyi istemektedir (Kurubaş, 1998: 23,24 ve KOSGEB, 2019.)

1.6 İkinci Dünya Savaşı Öncesi Bölgeselleşme

Bölgeselleşme ya da bölgesel ticaret anlaşmaları temel olarak coğrafi anlamda tercihli ticaret anlaşmalarını ifade etmektedir. Tercihli ticaret anlaşmaları ise serbest ticaret anlaşmaları, gümrük birliği ve ortak pazar kavramlarını içermektedir. Aslında bölgeselleşme dünya ekonomisinde yeni bir fenomen değildir. Dönemden döneme değişen

özellikleri, etkileri ve başar dereceleri ile bölgesel ticari oluşumlar 19. Yüzyılın ikinci yarısından beri uluslararası ticaret sisteminde etkili olmuşlardır. Bugün dünya ekonomisi, tarihindeki dördüncü bölgeselleşme dalgasını yaşamaktadır ve bu dönem öncekilerden birçok açıdan ayrılmaktadır (Özer, 2013: 30).

Mansfield ve Milner dünya ekonomisinde geçen iki yüzyılda sebepleri, etkileri ve sonuçları itibarıyla dört ayrı bölgeselleşme dalgası meydana geldiğini ifade etmişlerdir. İlk ikisi ikinci dünya savaşından önce yaşanmış, son ikisi ise ikinci dünya savaşından sonra yer almıştır. Önceki bölgeselleşme dalgalarının yer aldığı uluslararası siyasi ve ekonomik düzen günümüzdeki düzenden oldukça farklı olmuştur (Mansfiel; Milner , 1999: 509,601).

İlk dalga bölgeselleşme 19.yüzyılın ikinci yarısında ve genel olarak Avrupa'da meydana gelmiştir. Kıtadaki çeşitli ulus-devlet grupları arasında gümrük birlikleri kurulmuştur. Bunların arasında en önde geleni Alman Gümrük Birliği'dir. (German Zollverein) Avrupa'da oluşturulan gümrük birliklerinin yanında, 1860 İngiliz-Fransız ticari anlaşması ile başlayan geniş ikili ticari anlaşmalar ağı da Avrupa'da bölgeselleşmenin gelişmesinde önemli rol oynamıştır. "En çok kayrılmış ülke" kuralını içeren bu anlaşmalar, dönemin görece liberal olduğu kabul edilen uluslararası ticaret sistemine önemli katkıda bulunmuşlardır. Ancak ilk dalga bölgeselleşmenin bu olumlu gelişimi Birinci Dünya Savaşı nedeniye kesintiye uğramıştır. Savaştan sonra ise öncekinden tamamıyla farklı bir yapıdaki ikinci dalga bölgeselleşme başlaşmıştır (Özer, 2013: 30,31). Bölgeselleşmenin bu dönemde meydana gelen büyük ekonomik krizi daha da derinleştirdiği ve İkinci Dünya Savaşına yol açan siyasi gerilime katkıda bulunduğu konusunda araştırmacılar arasında yaygın bir görüş hakimdir (Irwin, 1993). Dolayısıyla iki savaş arası dönemde ayırıcı ticaret blokları ve korumacı ikili anlaşmalar dünya ticaretinin ciddi oranda daralmasına neden olmuştur ki, bu da Büyük Bunalımı (Great Depression) ağırlaştırmıştır.

1.7 İkinci Dünya Savaşı Sonrası Bölgeselleşme

İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde bölgeselleşmenin iki farklı dalga halinde meydana geldiği konusunda yaygın bir görüş mevcuttur. Bhagwati tarafından "İlk Bölgeselleşme" ve birçok araştırmacı tarafından da "Eski Bölgeselleşme" olarak adlandırılan savaş sonrası ilk dalga bölgeselleşme 1950'lerin sonundan itibaren 1970'ler boyunca dünya ekonomisinde yer almıştır. Bölgesel oluşumlara olan eğilimde ikinci dalga

Bhagwati ifadesiyle "İkinci Bölgeselleşme" ya da başka bir ifadeyle "Yeni Bölgeselleşme" adı altında 1980'lerin sonunda tekrar canlanmaya başlamış, 1990'larda artarak devam etmiştir (Bhagwati, 1992: 538,540).

Bu dönemde küreselleşmenin ekonomik anlamda en eski boyutunu oluşturan ticari küreselleşmenin bir aracı olarak 1947'de geçici bir anlaşma olarak ortaya çıkan, Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT/ General Agreement on Tariffs and Trade), daha sonraları sürekli bir kurum haline gelerek Dünya Ticaret Örgütü'ne (DTÖ) dönüşmüştür.

1.7.1 GATT'ın Doğuşu

1947-1948 yılında dünya ticaretinin serbestleşmesine yardımcı olmak amacıyla Uluslararası Ticaret Organizasyonu'nun kurulmasına karar verilmiştir. ITO kuruluş müzakereleri devam ederken, gelişmiş Batılı ülkelerin dünya ekonomisinde yeniden söz sahibi olmalarını sağlamak için ve çoğu Batılı olan ülkelerin belirli mallar üzerinden tarife indiriminde bulunmak için ITO'nun ülke parlamentolarında onaylanmasına kadar geçecek sürede uygulamaya koymak için Ekim 1947'de Cenevre'de bir anlaşma ortaya koymuşlardır. Başlangıçta geçici olarak uygulamaya giren anlaşma, zamanla sürekli hale gelmiş ve 1994 Uruguay görüşmelerinde WTO'nun kurulmasına kadar dünya ticaretinde kabul görmüş bir anlaşma olmuştur (Çeştepe, 2013: 238,239).

1.7.2 GATT'ın Amaçları ve İlkeler

GATT'ın amaçlarını gerçekleştirmek için en çok kayrılan ülke, ulusal işlem, koruma amacı olarak sadece gümrük tarifelerinin kullanılabilmesi ve ticaret kısıtlamalarını tedricen azaltma kuralını benimsemiştir.

a) En Çok Kayrılan Ülke Kuralı: En çok kayrılan ülke (Most Favored Nation-MFN) kuralı, üye ülkelerin ticaret yaptıkları ülkeler arasında ayırım yapmamasını ifade etmektedir. Buna göre bir üye ülke, diğer bir ülkeye tanıdığı elverişli bir durumu koşulsuz olarak tüm üye ülkelere uygulamak zorundadır. Başka bir ifadeyle, üye ülkelerden birisi diğerine bir gümrük kolaylığı sağladığı takdirde üye ülkelerin hepsinin bu kolaylıktan yararlanacağından bahsetmektedir. Ancak bu kuralın birtakım istisnaları vardır. Bu

istisnalardan ilki, gümrük birliği ve serbest ticaret bölgeleri gibi bazı bölgesel birleşmeler, üye ülkeler arasında ticareti serbestleştirmekle, birleşmenin dışında kalan üçüncü ülkeler için ayrımcı uygulamalar yapılabilmektedir. İkinci istisnası ise, ülkelerin sahip oldukları ortak kara ve deniz sınırları üzerinden yapılan sınır ticaretidir. Bunlara ek olarak, anti-damping ve telafi edici vergiler de bu kuralın istisnaları arasında yer almaktadır (Çeştepe, 2013: 239,240).

b) Ulusal İşlem Kuralı: Ulusal işlem kuralı, iç pazara ilişkin düzenleme ve uygulamalarla ilgili olarak yerli ve yabancı mallar arasında ayırım yapılmamasını öngörmektedir. Bu kural yalnız bir mal, hizmet veya fikri mülkiyet pazara girdikten sonra uygulanır. Bu nedenle, yerli üretimden gümrük vergisine eş bir vergi alınmamış olmasına rağmen, ithal mal üzerinden gümrük vergisi alınması ulusal işlem kuralına aykırılık teşkil etmez (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2019).

c) Koruma Aracı Olarak Sadece Gümrük Tarifelerinin Kullanılabilmesi: GATT, korumacı uygulamalara açık bir sınır getirmiş ve üye ülkelerin sanayilerini sadece gümrük tarifeleri ile koruyabileceğini açıklamıştır. Koruma aracı olarak sadece gümrük tarifelerinin kullanılması ilkesinin istisnalarından birisi, devamlı bir şekilde ödemeler dengesi açığı veren ülkeler için ithalatta kota uygulama izni verilmesidir. Diğer bir istisnası ise, 1970'lerde sıklıkla kullanılmaya başlayan yeni korumacılık akımı kapsamında uygulanan gönüllü ihracat kısıtlamalarıdır. Genel olarak bakıldığında, bu istisnalar ya bazı özel ekonomik ilişkilere özgü olarak ya da ülkeleri tamamen serbest ticarete geçmelerinde gereken riskleri alabilmeleri amacıyla cesaretlendirmek için tanındığı görülmektedir (Gilpin, 2012: 236).

d) Ticaret Kısıtlamalarını Tedricen Azaltma Kuralı: Ticaret kısıtlamaları ile ilgili olarak GATT, öncelik olarak gümrük tarifeleri üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu kural gümrük tarifleri üzerinden, üye ülkeler arasında ticareti serbestleştirmek amacıyla zaman zaman tarife oranlarında indirim yapılabileceğini ifade etmektedir.

1.7.3 Cenevre'den Uruguay'a GATT Görüşmeleri

GATT'ın oluşturulmasından bu yana, sekiz ticaret müzakeresi düzenlenerek, sonuçlandırılmıştır. GATT tarihinde en uzun ve en kapsamlı görüşme olan Uruguay görüşmeleriyle, Kennedy ve Tokyo görüşmeleri önem yönünden ayrılmaktadır. İlk

Müzakere olarak, Cenevre Müzakeresi, GATT'ın ortaya çıkması sonucunu doğurmuş olup, tarifelerde önemli düzenlemeler ve indirimler gerçekleştirilmiştir (Hopkinson, 1995).

1960-1961 yılında Cenevre/ Dillon Round konferansı ise tarifeler hakkında bir konferans olmuştur. Öncelikle, AET'nin oluşturularak, bir gümrük birliğine gitme yolunda önemli adımların atılması, ortak gümrük tarifesinin uygulamaya konulması, birlik içi tarifenin uygulanması, bu uygulamaların GATT kuralları açısından değerlendirilmesini gerekli kıldığından, üye ülkelerle müzakerelerin yapılması zorunlu görülmüştür. Müzakerelerde, AET'nin oluşturulması sonucu ortaya çıkan ortak gümrük tarifesinin nasıl belirleneceği ve GATT kuralları ile uyumu, önemli bir gündem maddesi olarak ele alınmıştır. GATT kuralları uyarınca, belirlenecek ortak gümrük tarifesi hadlerinin, bağlı hadleri geçmemesi gerektiğinden, müzakerelerin ilk aşamasında bu hadler tartışılmış, ancak bir sonuca varılması mümkün olamamıştır. Kırk beş ülkenin katıldığı bu konferans sonucunda, İsrail, Portekiz, İspanya ve Kamboçya GATT üyesi olmuşlardır (Hoekman, 1995: 22).

1964-1967 yılında ise Cenevre/Kennedy turu düzenlenmiştir. Mayıs 1963'te Kennedy turun temelini oluşturan Ticareti Genişletme Yasası üzerine görüşmek üzere bir araya gelen GATT üyesi hükümetlerin konuyla ilgili bakanlarının aldıkları ortak bir karar uyarınca yeni birçok taraflı ticaret müzakeresinin yapılması kararlaştırılmıştır. Alınan karar ile;

- 1964 yılından başlamak üzere, mümkün olduğu kadar çok üyenin katılımı ile kapsamlı bir ticaret müzakeresinin yapılması,
- Müzakerelerin tarımsal ürünlerle, esas maddeleri de kapsaması, tarifeler yanında, tarife dışı engellerin de ele alınması,
- Aynı oranlı lineer yöntemin farklı yapıdaki ekonomilerde yaratacağı etkilerin dikkate alınmasını sağlayan bazı istisnaların tanınması,
- Gelişmiş ülkelerin, az gelişmiş ülkelerden karşılık beklememeleri, kararlaştırılmıştır.

Bu temel ilkelerin uygulamaya dönüştürülmesi amacıyla, 50 ülkenin katılımı ile 6 Mayıs 1964 tarihinde toplanan Ticaret Müzakereleri Komitesi (Trade Negotiations Committee)'nin kabul ettiği bir kararla müzakereler başlatılmıştır. Bu ilkeler

doğrultusunda, 11 sanayileşmiş ülke bazı istisnalarla % 50 indirimle müzakerelere başlamayı kabul ederlerken, 35 gelişmekte olan ülke bazı özel koşullarla katılmayı kabul etmişlerdir. Dört ülke de katılma müzakerelerinde bulunmuştur (Adamantopoulos, 1997: 3).

1973-1979 yılında Cenevre/Tokyo turu düzenlenmiştir. Tokyo Turu Çok Taraflı Ticaret Müzakereleri, 12 Nisan 1979 tarihinde 41 ülke tarafından imzalanan bir tutanakla (process-verbal) sonuçlanmıştır. Müzakereler sonucunda % 34'e ulaşan tarife indirimleri yanında, yeri geldikçe değinilecek olan, gümrük değerlemesi, hükümet alımları, sübvansiyonlar ve telafi edici vergiler, antidamping, ticarette teknik engeller, ithal lisansları gibi konularda 9 adet özel anlaşma ile GYÜ'lere ilişkin 4 adet de mutabakat metni (understanding) üzerinde uzlaşma sağlanmıştır. Bu sonuçlar, uluslararası ticarette GATT'ın etki alanını genişletmesinin önemli bir göstergesi olmuştur (Büyüktaşkın, 1997).

1986-1994 yılları arasında ise Cenevre/Uruguay turu görüşmeleri düzenlenmiştir. Uruguay Turu müzakereleri, bütün uzmanlar ve ilgili çevrelerce GATT tarihindeki en kapsamlı ve amaçları itibariyle de en çetin ve iddialı müzakereler olarak nitelendirilmiştir. Nitekim GATT'ın klasik ilgi alanında gerek ulusal gerekse uluslararası düzeyde mal bazında üretim ve ticaret politikaları uygulamalarının hemen her halkasını kapsayan bu müzakereler esasen ticarete konu olan ürünleri GATT sistemi içinde olmakla birlikte çeşitli nedenlerle sistem dışına çıkarılmış tarım ve tekstil ürünleri ticareti tümüyle GATT disiplini dışında uluslararası hizmet alışverişleri, sınai ve fikri mülkiyet hakları, yatırımlara bağlı ticaret ilişkileri alınmıştır. Yardım veya borçlanma amaçlı sermaye hareketleri hariç, uluslararası alışverişlere konu olan diğer unsurlar GATT disiplini içine alınmak istenmiştir. Bu kapsamda, 123 ülke katılımıyla nihai senet olarak adlandırılan Uruguay Round Çok Taraflı Ticaret Müzakereleri sonuçlarını kapsayan nihai senet kabul edilip, 15 Nisan 1994 tarihinde yürürlüğe girmiştir (Yenipazarlı, 2003). Uruguay Round Çok Taraflı Ticaret Müzakereleri sonucunda çok taraflı ticaret sistemi çerçevesinde yasal ve kurumsal bir organ olarak Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) kurulmuştur.

1.7.4 İlk (Eski) Bölgeselleşme

İkinci Dünya Savaşı sonrası ilk bölgeselleşme, altı Batı Avrupa ülkesi arasında 1957'de kurulan Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve İngiltere'nin başını çektiği bir

başka Batı Avrupalı ülke grubu tarafından oluşturulan Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi (EFTA) ile Latin Amerika'da, Orta Doğu'da ve Afrika'da gelişmekte olan ülkeler arasında kurulan bölgesel ticaret düzenlemeleri ile ifade edilmektedir. Asya kıtasındaki ülkeler bu akımdan etkilenmemişlerdir. Nedeni ise; Hindistan ve Çin gibi oldukça içe dönük ve dışa kapalı kalmış ya da Doğu Asya ülkeleri gibi ihracata dayalı büyüme modelini izlemiş ve dış pazarlara girmek için uğraşmışlardır (Grilli, 1997: 194,195).

Grilli'nin bahsettiği gibi bu dönemdeki bölgeselleşme, ağırlıklı olarak ticari hedeflere odaklanmıştır. O dönemde ülkeler arasında tarife oranı çok yüksek olduğu için, ticaret ortaklarından ticaret ayrıcalıkları elde etmek özellikle gelişmekte olan ülkelerin ana amacı olmuştur. Bu yüzden AET'nin kurulmasının altındaki sebep ekonomik birlikten ziyade iki dünya savaşının meydana getirdiği yıkıcı etkileri ve o dönemde ortaya çıkan komünizm tehdidini ortadan kaldırmak, Avrupa'da barış ve istikrar ortamı yaratmak için ekonomik entegrasyon en ideal yol olarak görülmüştür. Bu yüzden AET'nin kurulmasının arka planındaki neden siyasi birliği sağlamaktır. Bu durumun yanı sıra EFTA'nın kurulmasının altında yatan sebep ekonomidir. Çünkü EFTA'nın kuruluş amacı üye ülkeler arasında ticaretin serbestleştirilmesi ile sınırlıdır. Gerek AET gerek EFTA aracılığıyla gelişmiş ülkeler bölgesel hareketlerde başarılı olarak ticari serbestleşme ve hızlı büyüme sağlamışlardır.

Bu dönemde gelişmekte olan ülkeler açısından durum ise gelişmiş olan ülkelerin aksine bölgeselleşme hareketleri başarısız olmuş ve 1960'ların sonuna doğru dağılmışlardır. Başarısızlığın altında yatan temel sebep ise, bu bölgesel oluşumların sanayi dağılımının serbest ticaret ve dolayısıyla fiyatlar yoluyla sağlanması yerine, bürokratik görüşmelerle sağlanmasına ve bölge içi ticaretin de bu yolla sağlanmasına neden oldukları belirtilmektedir (Bhagwati, 1992: 539). Bu oluşumların başarısız olmasının bir diğer gerekçesi ise, bu dönemde bölgesel entegrasyon için uygun olmayan uluslararası siyasal ekonomik durum da gösterilmektedir (Axline, 1994: 4). Çünkü 1970'li yılların sonunda yaşanan petrol krizi uluslararası alanda yaşanan bölgesel girişimlerin başarılı bir şekilde devam edebilmesine engel olmuştur.

1.7.5 İkinci (Yeni) Bölgeselleşme

İlk bölgeselleşme sürecinde başarısız olan gelişmekte olan ülkeler arasında 1980'lerin sonunda bölgeselleşme hareketi yeniden canlanmıştır. İlk bölgeselleşme hareketi 1989'da Kanada Birleşik Devletler Serbest Ticaret Anlaşması (CUSFTA) ve sonra 1994'te ABD, Kanada ve Meksika arasında Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması (NAFTA) oluşturuldu. 1960'lar ve 1970'lerdeki bölgeselleşme hareketlerinden etkilenmeyen Kuzey Amerika, Kuzey Afrika ve Asya-Pasifik bölgelerinde bölgesel oluşumların olması, dünya ekonomisinde ikinci bölgeselleşme akımının ilkine göre daha kapsayıcı olduğunun bir göstergesidir (Grilli, 1997: 197). Avrupa Birliği (AB) bu dönemde entegrasyon sürecini genişletmeye ve derinleştirmeye devam etmiştir.

Yeni bölgeselleşmenin eski bölgeselleşme ile arasında çok önemli farklar bulunmaktadır. İlk olarak, eski bölgeselleşmenin tersine günümüzdeki bölgeselleşme dalgası Kuzey-Güney ilişkileri olarak ayırt edilmektedir. Bölgesel ticaret düzenlemeleri artık sadece gelişmekte olan ülkelerin kendi aralarında ya da gelişmiş ülkelerin kendi aralarında yatay bir ticari ilişki yapısında oluşturdukları ticaret grupları değildir. Yeni bir eğilimin göstergesi olarak hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeleri kapsayan bölgesel ticaret grupları oluşmaktadır. Nitekim Mistry, yeni bölgeselleşmenin Kuzey-Güney şeklindeki dikey yönlü özelliğini istisna değil, kural olarak kabul etmektedir (Mistry, 1996: 47, Mistry, 1999:124). Aynı şekilde Ethier'e göre, yeni bölgeselleşme tipik olarak büyük bir ülke ile bir ya da daha fazla küçük ülkenin bir araya gelmesinden oluşan bölgesel ticaret gruplarını içermektedir (Eithier, 1998a: 1150,1151, Eithier, 1998b: 1216,1217).

İkinci olarak, gelişmekte olan ülkelerin kalkınmaya olan yaklaşımları değişmiştir. İthal ikameciliğe dayanan büyüme modeli ve otarşik yapı yerine ihracata dayalı büyüme politikaları benimsenerek, bu politikaları piyasa merkezli bir yaklaşımla uygulamaya başlamışlardır. Böylece GATT/WTO gibi çok taraflı ticaret müzakerelerine daha aktif olarak katılmaya başladılar.

Yeni bölgeselleşmenin bir diğer özelliği ise, bölgesel ticaret düzenlemelerinin kurulması sırasında karşılıklı olacak şekilde eşit muameleyi öngörmesidir.

Günümüz bölgeselleşme akımının dördüncü olarak sayabileceğimiz özelliği ise, yeni bölgeselleşmeyle birlikte malların serbest dolaşımının yanında, bölge içi hizmet ve fikri mülkiyet ticaretinin liberalizasyonunu, sermayenin ve emeğin serbest dolaşımını ve düzenleyici rejimlerin uyumlaştırılmasını da içeren yeni bazı ekonomik açılımlarla tanımlanmaktadır (Mistry, 1999: 123).

2. DÜNYA EKONOMİSİNDE ENTEGRASYON ÖRNEKLERİ

2.1.1 Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşmasi (NAFTA)

Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması (NAFTA), 1 Ocak 1994 tarihinde Kanada, Meksika ve ABD arasında dış ticaretteki engelleri azaltmak ve yatırımları artırmak amacıyla kurulmuştur. NAFTA'nın temeli 1989'da ABD-Kanada arasında imzalanan Serbest Ticaret Anlaşması (STA) ile atılmıştır. STA kendi türünde ticaret ve finansal konuları içeren ilk anlaşmadır (Damanpour, 2000: 53). Müzakereleri sırasında ABD'deki sendikaların mevcut ve yeni yatırımların Meksika'ya kayarak işsizliği artıracağı, çevrecilerin de Meksika'daki düşük çevre standartlarının ABD'ni de etkileyeceği endişeleriyle karşı çıktıkları NAFTA, taraflar arasında gümrük tarifelerinin kademeli olarak indirilmesi suretiyle karşılıklı pazara giriş imkânları büyük ölçüde kolaylaştırılmıştır. Anlaşmanın aradan geçen 10 yıl içerisinde her üç ülkede de ekonomik büyümeye ve yaşam standartlarının yükseltilmesine olumlu etkisi olduğu görülmektedir. 1993 yılında 306 milyar dolar olan NAFTA üyeleri arasındaki ticaret hacminin 2002 yılında iki kat artarak 621 milyar dolara yükseldiği gözlenmiştir.

2.1.2 Orta Amerika Serbest Ticaret Anlaşması / Ortak Amerika Ortak Pazarı (CAFTA-Central America Free Trade Agreement / CACM)

ABD eski başkanı George W. Bush, 16 Ocak 2002 tarihinde yaptığı konuşmada Orta Amerika ülkeleriyle STA yapma niyetini dile getirmiş, bu amaçla Kongreye bildirimde bulunmasından sonra 2003 yılı Ocak ayında müzakerelere başlanmış ve 1 yıl süren müzakereler sonrası Ocak 2004 tarihinde imzalanmıştır.

ABD'nin 5 Orta Amerika ülkesi (Kosta Rica, El Salvador, Guatemala, Honduras ve Nikaragua) ile Dominik Cumhuriyeti'yle yaptığı CAFTA'nın gerekli onay işlemlerini takiben yürürlüğe girmesiyle ABD'nin bu ülkelere ihraç ettiği sanayi ürünlerinin % 80'nin gümrük vergisinin sıfırlanması, kalan yüzde 20'lik bölümün sıfırlanması için ise 10 yıllık bir kademeli geçiş süresi öngörülmektedir.

ABD'nin 2003 yılı itibariyle Orta Amerika ülkelerine ihracat 11 milyar dolar, bu ülkelerden ithalatı ise 12 milyar dolar düzeyinde gerçekleşmiştir. Dominik Cumhuriyeti de

dâhil edildiğinde toplam ticaret hacmi 2003 yılı itibariyle 32 milyar dolara ulaşmaktadır. Bu rakam bu ülkeleri bir blok olarak ABD'nin Meksika'dan sonra Latin Amerika'daki ikinci büyük ticari ortağı yapmaktadır.

CAFTA sanayi ve tarım ürünleri ticaretini serbestleştirmenin yanı sıra hizmetler ticareti, işçi hakları standartları, Amerikan yatırımlarının korunması için tahkim mekanizması, çevre konuları, kamu alımları gibi alanlarda da düzenlemeler getirmektedir. ABD bu ülkelere makine ve ekipman, kimyasal ve plastik ürünler işlenmiş gıda ürünleri ve kağıt ihraç ederken ağırlıklı olarak tarım ürünleri ile maden, hammadde ve tekstil ürünleri ithal etmektedir.

ABD yönetimi, Orta Amerika ülkeleriyle yapmış olduğu bu serbest ticaret anlaşmasıyla ticari çıkarlarını garanti altına almanın ötesinde, bu ülkelerde demokrasi, hukuk devleti, şeffaf yönetim, özel mülkiyet hakları ve yatırımların korunması, piyasa ekonomisi sisteminin güçlendirilmesi gibi hedeflerinin de olduğunu açıklamaktadır. ABD CAFTA'nın yürürlüğe konulmasıyla birlikte bir yandan halen mevcut NAFTA ve Şili STA'sı diğer yandan da gerçekleştirilmesine çalışılan Amerikalar Serbest Ticaret Alanı (FTAA) yoluyla batı yarımküresinde ticari ve ekonomik bütünleşme gibi uzun dönemli ve iddialı stratejik bir hedefle hareket etmektedir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2019).

2.1.3 Amerikalar Serbest Ticaret Alanı (FTAA-Free Trade Area of the Americas)

1994 yılında Miami'de toplanan ve Kuzey Orta ve Güney Amerika ülkelerinin katıldığı Amerikalar Zirvesi'nde 2005 yılına kadar 34 ülkenin (Antigua ve Barbuda, Arjantin, Bahama, Barbados, Beliz, Bolivya, Brezilya, Kanada, Şili, Kolombiya, Kosta Rica, Dominik, Dominik Cumhuriyeti, Ekvator, El Salvador, Grenada, Guatemala, Guyana, Haiti, Honduras, Jamaika, Meksika, Nicaragua, Panama, Paraguay, Peru, St. Vincent ve Grenadines, St. Lucia, St. Kitts ve Nevis, Surinam, Trinidad ve Tobago, ABD, Uruguay ve Venezüella) taraf olacağı 13 trilyon dolarlık GSMH ve 800 milyonluk bir nüfusu kapsayan bir Amerikalar Serbest Ticaret Alanı oluşturulması kararlaştırılmıştır. Aradan geçen on yıl içerisinde yürütülen yoğun müzakereler ve toplantılara rağmen henüz FTAA anlaşmasının metni üzerinde bir mutabakat sağlanamamıştır. Pazara giriş, yatırım, hizmetler, kamu alımları, uyuşmazlıkların çözümü, tarım, fikri mülkiyet hakları, devlet

sübvansiyonları, damping ve vergiler ile rekabet politikaları başlıklı 9 bölümden oluşması öngörülen FTAA Anlaşması 2003 Kasım ayında yapılan Bakanlar düzeyindeki toplantıda MERCOSUR (Arjantin, Brezilya, Paraguay ve Uruguay) ülkelerinin bu kadar kapsamlı ve iddialı tek bir paket anlaşmayı kabul etmeye hazır olmadıklarını bildirmeleri üzerine sonuçlandırılamamıştır. Bunun üzerine FTAA'na ulaşılması için biri temel hedef ve asgari yükümlülüklerin oluşturulacağı ve bütün ülkeleri bağlayıcı kurallardan oluşan diğeri ise isteyen ülkeler arasında daha ileri taviz ve liberalleşmeyi amaçlayan iki yoldan oluşması kararlaştırılmıştır. FTAA müzakereleri halen devam etmekte olup, daha önce açıklanan 2005 yılına kadar imzalanması hedefi gerçekleşmemiştir.

2.1.4 Latin Amerika Serbest Ticaret Bölgesi (LAFTA)

Latin Amerika Serbest Ticaret Bölgesi (LAFTA), 1 Şubat 1960 tarihinde yedi üyenin imzaladığı Montevideo Anlaşması ile kurulmuştur. Kurucu üye ülkeler, Arjantin, Brezilya, Meksika, Şili, Paraguay, Peru ve Uruguay'dır. Birlik, 1961'de Kolombiya ve Ekvator, 1966'da Venezüella ve 1967'de Bolivya'nın katılmasıyla genişletilmiştir. Ancak 1960 yıllların sonunda LAFTA bir duraklama ve gerileme dönemine girmiştir. Bu nedenle 1969 yılında, üye ülkelerden bir grup, kapsamı daha dar ve gelişmişlik düzeyleri bakımından daha homojen olan And Paktı'nı kurmuşlardır (Seyidoğlu, 2001: 251,252). LAFTA'nın kuruluşunu sağlayan Montevideo Anlaşması'nın süresi 1980 yılına kadardı. Anlaşmayı yenilemek için yapılan görüşmeler sonuç vermeyince LAFTA resmen sona ermiş ve yerine Latin Amerika Entegrasyon Bölgesi (LAIA) kurulmuştur.

2.1.5 Latin Amerika Entegrasyon Bölgesi (LAIA/ALADI)

LAFTA üyesi ülkeler, 1980 yılında süresi dolan Montevideo Anlaşması'nı yenilemek üzere yapılan görüşmeler sonuçsuz kalınca, daha esnek bir birliği tanımlayan LAIA 12 Ağustos 1980 tarihinde kurulmuştur. LAIA'ya üye 14 ülke bulunmaktadır ve Latin Amerika bölgesinde olmayan ülkeler de üyelik için başvurabilirler. Kurucu ülkeler; Arjantin, Bolivya, Brezilya, Şili, Kolombiya, Ekvator, Meksika, Paraguay ve Peru'dur. Küba 1999 yılında, Panama ise 2011 yılında LAIA'ya katılmıştır.

2.1.6 Andean Ulusları Topluluğu (CAN)

Andean Ulusları Topluluğu,eski LAFTA, bugün aynı zamanda LAIA üyesi bulunan Bolivya, Kolombiya, Ekvador, Peru ve Venezuella ile bunların ortak kurumsallaşmış yapısı olan Andean Entegrasyon Sistemi'nden (AIS) oluşan ve uluslararası statüsü olan bir alt bölge organizasyondur. Andean Ülkeleri arasında ortak Pazar oluşturmak amacıyla kurulan CAN, 1969 yılında Cartegena Anlaşması ile kurulmuştur (Başoğlu, Ölmezoğulları ve Parasız, 2001: 221). Bu anlaşma And Ülkeleri Paktı olarak da bilinir.

ABD yönetimi 2003 yılında Güney Amerika'da Kolombiya, Peru, Ekvator ve Bolivya'dan oluşan Andean ülkeleriyle de STA imzalamak amacıyla harekete geçmiştir. Bu çerçevede, ABD ile Peru, Ekvator ve Kolombiya arasında STA müzakerelerinin ilk turu 18-19 Mayıs 2004 tarihlerinde yapılmıştır. Bolivya'nın da daha sonraki aşamalarda müzakerelere katılması beklenmektedir.

2.1.7 Güney Amerika Ortak Pazarı (MERCOSUR)

Arjantin, Brezilya, Paraguay ve Uruguay 26 Mart 1991'de Güney Amerika Ortak Pazarı'nı gerçekleştirmek için "Asuncion Anlaşmasını'' imzalayarak MERCOSUR'u kurmuşlardır. Bu kurucu ülkelere Venezuella'nın Haziran 1992 yılında katılmasıyla üye sayısı beşe çıkmıştır. Şili, Bolivya, Peru, Kolombiya, Ekvator, Meksika ortak ülkeler olarak yer almaktadır. MERCOSUR, 1 trilyon doları aşan pazar büyüklüğü ile entegrasyon girişimleri arasında büyük bir yer tutmaktadır.

1996'da birliğe Bolivya ve Şili üye olmuşlardır. Asuncion Anlaşmasına göre 1991 yılı ile 1994 yılı sonuna kadar tarifeler sekiz eşit aşamada kademeli ve eşit olarak kaldırılacaktır. Tarife dışı engellere de aynı tarihlerde son verilecek ve üye ülkeler ortak bir dış tarifenin oluşturulmasına çalışacaklardır (Karluk, 1998: 473). Anlaşmaya göre ayrıca ortak ticaret politikası uygulanacak, makroekonomik ve sosyal politikaların koordinasyonu sağlanacak ve üyelerin birliği ilgilendiren konulardaki yasalarının uyumlu olmasına dikkat edilecektir (Salazar ve Robert, 2001: 76).

2.1.8 ASEAN (Güney Doğu Asya Ülkeleri Birliği) Ile Ticaretin Serbestleştirilmesi

ABD yönetimi 2002 Ekim ayında ASEAN ülkeleriyle (Bruneyi, Kamboçya, Endonezya, Laos, Malezya, Myanmar, Filipinler, Singapur, Tayland ve Vietnam) nihai hedefi ikili STA'lar imzalama olan ticari ilişkileri geliştirme girişimi başlattığını ilan etmiştir. 2003 yılı itibariyle toplam 500 milyon kişi ve 740 milyar dolarlık GSMH hacmine sahip ASEAN ülkeleriyle yıllık 120 milyar dolarlık ticaret yapan ABD, ticareti daha da serbestleştirme amacıyla ASEAN ülkeleriyle ikili düzeyde görüşmeler yürütmektedir. ABD'nin halen Endonezya, Filipinler, Tayland, Bruneyi ve Malezya ile imzalamış olduğu anlaşmalar mevcuttur.

2.1.9 APEC Çerçevesinde Serbest Ticaret Alanı Oluşturulması

2004 yılı Kasım ayında Santiyago'da biraraya gelen APEC ülkeleri (Avustralya, Bruneyi, Kanada, Şili, ÇHC, Hong Kong, Endonezya, Japonya, G. Kore, Malezya, Meksika, Yeni Zelanda, Papua Yeni Gine, Peru, Filipinler, Rusya Federasyonu, Singapur, Tayvan, Tayland, ABD ve Vietnam) aralarında yürütülmekte olan STA ve BTA müzakerelerinde ticareti geliştiren unsurları içeren yüksek standartların esas alınmasını kararlaştırmışlardır. Buna göre yapılacak ticaret anlaşmalarında DTÖ kurallarına uyulmalı, DTÖ yükümlülüklerinin ötesinde kapsamlı ve ekonominin tüm sektörlerinin yararı gözetilecek, şeffaflık ilkesi uygulanacak, danışma ve anlaşmazlıkların çözümü mekanizmaları oluşturulacak, menşe kuralları basitleştirilecek, ekonomik kalkınma, sosyal gelişim ve çevrenin konuşması hedeflenecektir. APEC üyesi 21 ülke toplam olarak dünya ticaretinin yüzde 47'sini GSMH'nin ise %60'ını oluşturmaktadır. APEC üyesi ülkelerin 100'e yakın serbest ticaret anlaşmasını ya imzaladığı ya müzakere etmekte olduğu ya da müzakereye başlamak üzere olduğu belirtilmektedir. Bu kapsamda Japonya-Güney Kore, ÇHC-ASEAN, Singapur-Güney Kore, Avustralya-Tayland ve Yeni Zelanda-Şili serbest ticaret anlaşma müzakereleri devam etmektedir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2019).

2.1.10 Orta Doğu Serbest Ticaret Alanı Girişimi (MEFTA)

ABD yönetimi, 11 Eylül'ü takip eden dönemde Orta Doğu ülkelerine yönelik olarak 2002 yılı sonunda Orta Doğu Ortaklık Girişimi (MEPI) adı altında siyasi, ekonomik ve eğitim reformu ile kadının durumu konularını kapsayan 4 boyutlu bir program başlatmıştır. ABD, MEPI'yi önümüzdeki yıllarda Orta Doğu'daki yeni stratejisinin başlıca aracı olarak takdim etmektedir. Girişim için 2002 yılında 29 milyon dolarlık bir harcama öngörülmüşken, 2005 için 150 milyon dolar ayrılmıştır. Bu miktar, ABD'nin Arap ülkelerine sağladığı yıllık 1 milyar doları aşan ikili yardımlara ilave mahiyettedir. Ayrıca, Ulusal Demokrasi Vakfı'nın bütçesi de önemli ölçüde takviye edilmiştir. Bu kapsamda Orta Doğu Serbest Ticaret Alanı'nın (MEFTA) da 10 yıllık bir süre sonunda gerçekleşmesi amaçlanmaktadır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2019).

Amerika'nın askeri müdahalesiyle Irak'ta Saddam Hüseyin rejiminin devrilmesini takiben ABD Başkanı George W. Bush 9 Mayıs 2003 günü yaptığı konuşmada Orta Doğu'da ticaret, yardım, bölgesel güvenlik ve barış unsurlarını içeren yeni bir girişimin başlatılacağını ilan etmiştir. ABD Başkanı konuşmasında, serbest piyasa ve ticaretin yoksulluğun aşılmasında ve özgürlüklerin geliştirilmesine yardımcı olacağına inandığını vurgulamış ve oluşturulacak serbest ticaret alanının sadece ABD ile bölge ülkeleri arasında değil, bölge ülkelerinin kendi aralarında da geçerli olacağını belirtmiştir. ABD'nin Orta Doğu'daki Arap ülkeleriyle ticari ilişkilerin geliştirilmesi hususu 11 Eylül saldırılarını soruşturan Komisyon'un sunduğu raporda da bölgedeki halkların yaşamlarını iyileştirme, daha açık toplumlar yaratma ve kalkınmayı teşvik etme amacına hizmet edeceği için tavsiye edilmiştir. Başta Amerikan Ticaret Temsilcisi ve Dışişleri Bakanı olmak üzere, Amerikan yetkilileri Bush'un konuşmasını izleyen dönemde yaptıkları açıklamalarda, Orta Doğu girişiminin başta Amerika'ya duyulan nefret ve düşmanlık duygularının azaltılması olmak üzere siyasi istikrarsızlık, ağır bürokrasi ile imtiyazlı sınıfların ekonomiye egemenliğine son verilmesi ve ulusal ekonomilerin petrole bağımlılıklarının azaltılarak dış dünyaya açılması gereğini her vesileyle dile getirmişlerdir.

2.2 ABD'nin Serbest Ticaret Anlaşmaları Yaptığı Ülkeler

ABD'nin özellikle 2000 yılını takip eden dönemde ikili ve bölgesel serbest ticaret anlaşmaları imzalamaya hız verildiği görülmektedir. Bunda bir yandan, başta Avrupa Birliği olmak üzere birçok ülkenin özellikle 1990'ların ikinci yarısından itibaren sayısı hızla artan bir şekilde çeşitli ülkelerle ve bölgesel örgütlerle STA'lar imzalayarak bu ülke pazarlarına elverişli koşullarda giriş imkanı elde etmesi ve böylece kısa dönemde olmasa bile potansiyel olarak Amerika'nın bu pazarlarda rekabet gücünü daha da kaybetme endişesinin olduğu muhakkaktır. DTÖ çerçevesinde yürüyen çok taraflı ticareti serbestleştirme görüşmelerinin beklenen hız ve etkinlikte sonuçlanmamasının da ABD'ni ikili ve bölgesel düzeyde ticareti serbestleştirme tercihine ağırlık vermeye ittiği söylenebilir.

ABD yönetiminin son yıllarda serbest ticareti genişletmek ve pazarlara kolay giriş sağlamak için küresel, bölgesel ve ikili düzeyde yürütmekte olduğu yoğun çalışmalar kapsamında, bir yandan küresel ticaretin ele alındığı DTÖ'deki çalışmalara aktif olarak katılırken, diğer yandan bölgesel anlamda Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliğini (APEC) ve Amerikalar Serbest Ticaret Alanı'nın (FTAA) geliştirme yönünde çalışmalar yapmakta, bu arada ikili düzeyde de süratle çeşitli ülkelerle STA'ları akdetmeye önem vermektedir. Bu çerçevede ABD'nin 2000-2004 yılları arasında beşi Orta Amerika'dakiler olmak üzere 12 ülkeyle STA imzalandığı görülmektedir. Bu ülkeler Ürdün, Şili, Singapur, Kosta Rica, Dominik Cumhuriyeti, El Salvador, Guatemala, Honduras, Nikaragua, Avustralya, Fas ve Bahreyn'dir. Diğer taraftan ülkenin ikili STA imzaladığı 20 ülke (Avustralya, Bahreyn, Kanada, Şili, Kolombiya, Kosta Rika, Dominik, El Salvador, Guatemala, Honduras, İsrail, Ürdün, Güney Kore, Meksika, Fas, Nikaragua, Umman, Panama, Peru ve Singapur) bulunmaktadır.

ABD'nin İsrail ile Serbest Ticaret Anlaşması akdettiği ilk STA'dır. 1 Eylül 1985 yılında yürürlüğe girmiştir. 1 Ocak 1995'den bu yana İsrail sanayi ürünleri gümrüksüz olarak Amerikan pazarına girmektedir. Anlaşma hükümlerine göre taraflar, hassas bazı ürünlerde ise koruma amaçlı kota ve kısıtlama uygulayabilmektedir. ABD'nin imzaladığı ikinci STA ise Kanada ile yaptığı anlaşmadır. Bu anlaşma, 1 Ocak 1989 tarihinde yürürlüğe girmiş, bilahare NAFTA'nın akdedilmesiyle geçerliğini yitirmiştir (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2019).

2.3 Uluslararası Ticarette Başat Güçler Ve Mega Anlaşmalar

2.3.1 Amerika Birleşik Devletleri

ABD; Clinton, Bush ve Obama yönetimleri çok taraflı sistemden (multilateral) yararlanmaya çalışmış, Doha Kalkınma Turu'nu ABD Kongresi'nin ve kamuoyunun benimsemesini sağlayacak bazı yeni stratejiler geliştirmiştir.

ABD çok taraflı sistemde amacına ulaşamayınca bu defa ticaret çıkarlarını "mega" anlaşmalar müzakere ederek aramaya başlamıştır. ABD ekonomisi, gereksinim duyduğu ve yüksek rekabet gücü bulunan alanlarda yeni kurallar içerecek, ekonomisinin üstünlük alanlarını pekiştirecek ve Çin'den algıladığı tehdidi giderecek düzenlemeleri gerçekleştirmek amacıyla iki önemli girişime öncelik vermiştir. Bu girişimler ile ticaret, fikri mülkiyet hakları, doğrudan yabancı sermaye yatırımı, anlaşmazlıkların çözümü gibi önemli alanların da tabi olacağı yeni bir dönemin kurallarını oluşturmayı amaçlamıştır. Bunlar, Japonya dâhil 11 Pasifik ülkesinin katıldığı Trans-Pasifik Ortaklığı (TPP) ile 28 AB ülkesiyle oluşturulacak Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı (TTIP) girişimleridir. Böylece, İsviçre, Norveç ve İzlanda dışında bütün gelişmiş ülkelerin ve hatta bazı GYÜ'lerin bir araya geldiği bu iki girişim ile küresel ticaretin yaklaşık %45'ine ve gayrisafi hâsılanın %60'ına tekabül eden bir bloğun oluşturulması hedeflenmiştir. Diğer taraftan, ABD 2013 yılında başlatılan Avrupa Birliği dâhil 23 tarafın yer aldığı Hizmet Ticareti Anlaşması-TiSA (Trade in Services Agreement) çoklu müzakerelerinde önemli ve aktif bir taraf olarak yer almaktadır (European Commission, 2019).

Trump, başkanlığı fiilen devraldıktan sonra ABD'nin onay aşamasına getirdiği TPP anlaşmasından çekildiğini açıklamıştır (USTR.gov, 2019). Öte yandan, AB ile yürütülen TTIP görüşmelerinde sonuç alıcı bir yaklaşım mümkün olmamış, iki tarafın kamuoylarında oluşan endişelerin yükseldiği bir ortamda, Trump yönetiminin etkisiyle müzakereler, resmen sonlandırılmamakla birlikte, ortada kalmıştır. Buna ilave olarak, ABD, önemli ticaret ortakları Kanada ve Meksika ile 1994'den beri yürürlükte olan NAFTA anlaşmasını yeniden müzakereye açmıştır. Müzakerelerde beliren görüş ayrılıkları nedeniyle, ABD yönetimi NAFTA'dan da çekilebileceği yönünde tehditler ortaya koymuştur (Financial Times, 2019). ABD yönetimi ayrıca ticarette ABD'ye karşı fazla veren ülkelere ve

özellikle Çin ve Meksika'ya karşı ek vergiler getirilmesi gerektiğini vurgulamış ve dahası Çin'i "kur manipülatörü" olmakla suçlamıştır.

Başkan Trump, çok taraflı ve çoklu ticaret anlaşmalarını liberalleşme sağlayan düzenlemeler şeklinde nitelemek yerine, "Önce Amerika" (America First) sloganını ve uluslararası ticarette "adil" olmak kavramını, açık veren Amerikan dış ticaretini dengelemek için savlar olarak ileri sürmektedir. Aynı zamanda dış ticarette "adil olmayı" sadece ithalatın ve ihracatın tam dengede olması ile açıklamaktadır. ABD'nin siyasi ve ekonomik gücünü, bu defa ikili ticaret anlaşmalarının ABD lehine yapılmasını sağlayacak bir kaldıraç olarak değerlendirdiğini ifade eden Trump'ın ticaret ortakları ile ikili anlaşmalara öncelik verdiği görülmektedir.

Başkan Trump'ın seçim kampanyası sırasında uluslararası ticaret konusunda kullandığı milliyetçi-popülist söylem, ABD'nin kurulmasına öncülük ettiği çok taraflı sisteme ciddi şekilde zarar veren bir kırılmaya işaret etmektedir. Bununla beraber yönetim sorumluluğunu üstlendiği bir yılı aşan süre içerisinde, ABD'nin mevcut sistemde esasen var olan kuralları bu defa abartılı bir şekilde istismar ederek uygulamayı tercih ettiği izlenimi edinilmektedir (Peterson Institute International Economics, 2019). ABD'nin, demir ve çelik konusunda başlattığı soruşturmayı "ulusal güvenlik" savına bağlaması bu yaklaşıma iyi bir örnek teşkil etmektedir (Financial Times, 2019).

ABD son dönemdeki hamleleri ile,

• Çamaşır makinesi ve güneş panellerinde (Ekim 2017) Çin'i;

• Demir-çelik ve alüminyum ithalatında (Nisan 2017) AB, Kanada, Çin, Türkiye, Japonya, Rusya, Güney Kore, Brezilya'yı;

• Fikri mülkiyetin korunmasına yönelik (Ağustos 2017) Çin'i;

• Otomobil ve oto parçalarına ilişkin (Mayıs 2018) AB, Kanada, Japonya, Meksika'yı; hedefleyen süreci başlatmıştır (Aran, 2018).

2.3.2 Avrupa Birliği

Avrupalı sanayileşmiş ülkeler, İkinci Dünya Savaşı'nın sonrasında oluşan kurallara dayalı çok taraflı sistemin savunuculuğunu yapmış ve sistemin bugünkü haline dönüşmesinde önemli sorumluluk üstlenmişlerdir. Ancak çok taraflı sistemin çağın gereklerine yanıt vermekte yetersiz kalmaya başladığı düşüncesiyle gelişmiş Avrupa ülkeleri, çok taraflı sisteme bağlı kalmakla beraber, farklı arayışlara da yönelmişlerdir. AB'nin, özellikle 2003 DTÖ Cancun zirvesinin ardından, ticaret stratejisinde belirgin bir zemin değişikliğine gittiği görülmektedir. 2006 yılında benimsenen Küresel Avrupa Stratejisi, AB'nin, önemli gördüğü tüm ticari ortakları ile yeni kurallar getiren "derin ve kapsamlı" serbest ticaret anlaşmaları yapması konusunda bir yaklaşım ortaya koymuştur. Söz konusu strateji Doha Turu'nda yavaş giden müzakere sürecine alternatif oluşturmayıp, onu tamamlayacak şekilde ikili ticaret anlaşmalarına ağırlık verilmesini hedeflemektedir. Küresel Avrupa stratejisi çerçevesindeki hedefleri doğrultusunda AB, pek çok alanda yeni düzenlemeler getirmek yoluyla, "yeni nesil" olarak adlandırılan ve içerik bakımından alışılagelmiş serbest ticaret anlaşmalarından daha "derin ve kapsamlı" (deep and comprehensive) ticaret anlaşmalarına yönelmiştir (Peterson ve Young, 2013:64).

Bu yaklaşım sürdürülürken, AB'nin iç dayanışmasını zorlayan en önemli gelişme İngiltere'nin, 23 Haziran 2016 tarihinde yapılan referandum sonucunda AB'den ayrılma kararını vermesi (Brexit) olmuştur. AB üyeliğinin sona ermesiyle, İngiltere'nin, tüm ekonomik ve dış ticaret ilişkilerini yeni bir yasal zemine oturtması gerekecektir. İngiltere'nin 2016 sonunda GSMH'si 2,7 trilyon dolar, dış ticaret hacmi ise 1,7 trilyon dolar civarındadır (World Bank, 2019). İngiltere, dünyanın onuncu büyük mal ihracatçısı ve beşinci büyük mal ithalatçısıdır. İngiltere ayrıca hizmet ticaretinde ikinci büyük ihracatçı ve beşinci büyük ithalatçıdır. Bu hacimdeki mal ve hizmet ticaretinin yasal altyapısını yeni baştan düzenlemeyi amaçlayan müzakerelerin devasa boyutu ortadadır. Bu da gerek AB, gerek küresel ticaret bakımından belirsizliği artırmaktadır.

Bu arada 2017 yılında Hollanda ve Fransa'da yapılan seçimlerde popülist söylemin kamuoyunda ciddi bir yankı bulduğu ve küreselleşme karşıtlığının bu defa AB karşıtlığı olarak seçimlerde malzeme olarak kullanıldığı izlenmiştir. Hollanda ve Fransa seçimleri ve bazı AB ülkelerindeki siyasi gelişmeler, milliyetçi popülist söylemlerin

küçümsenemeyecek seviyede taraftar topladığını ve dikkatle izlenmesi gereken potansiyel bir tehdit teşkil ettiğini kanıtlamıştır.

Polonya ve Macaristan'da ortaya çıkan "illiberal demokrasi" akımı, AB'nin iç dayanışmasını arttırmak için üstesinden gelmesi gereken sıkıntılardandır. Yunanistan'da yaşanan ekonomik krizin, AB üzerinde yarattığı kırılganlığın giderilmesine yönelik çabalar devam etmektedir. Giderek ağırlık kazanan göçmen karşıtlığının ve popülist söylemlerin, AB'nin varoluş felsefesindeki temel prensipler ile çelişkisi giderilememiştir. Kısacası, AB bakımından bu durum küresel ticarette görülen belirsizlik dönemini daha da karmaşık hale getirmektedir.

2017 yılında Hamburg'da yapılan G20 toplantılarında Almanya Şansölyesi Merkel ile birlikte Fransız Cumhurbaşkanı Macron küreselleşme karşıtı akımlara karşı çıkmıştır. Macron'un küresel işbirliğinin ve İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaratılan kurumların önemini vurguladığı sözleri, çok taraflı sisteme duyulan ihtiyacın altını bir kez daha çizmiştir (Burnbaum ve Paletta, 2017).

G20 toplantılarının hemen öncesinde AB ve Japonya arasında ilkesel çerçevede bir ticaret anlaşması öngörülmesi önemli bir gelişme olmuştur. Küresel gayrisafi hasılanın %19'unu oluşturan ve ihracatın %38'ini gerçekleştiren iki tarafın imzaladığı bu ilkesel siyasi anlaşma (Financial Times, 2019) ile ilgili olarak Japon Başkanı Abe'nin, "21'inci Yüzyıl ekonomik düzeninin model anlaşması olacak" dediği Japon Hükümet sözcüsü tarafından ifade edilmiştir (Delcker, 2017). Daha sonra 8 Aralık 2017 tarihinde müzakerelerin başarı ile tamamlandığı ilan edilmiştir. Yazım tarihi itibariyle anlaşma imza aşamasındadır. ABD'nin TPP'den çekilmesiyle ortaya çıkan boşluğu doldurmak üzere AB ve Japonya'nın harekete geçmesi ve bu anlaşmayı G20 zirvesi öncesinde ilkesel zeminde imzalamaları manidardır. Dikkat çeken konu, AB ve Japonya arasındaki bu ticari anlaşmanın ancak 2020 yılında yürürlüğe girecek olmasıdır.

Avrupa Birliği, çok sayıda önemli ticaret ortağı ile kapsamlı ticaret anlaşması müzakerelerine girmiş bulunmaktadır. Bu çerçevede Kanada ile Kapsamlı Ekonomik ve Ticaret Anlaşması (CETA) tamamlanmış ve geçici olarak yürürlüğe girmiştir. Ayrıca MERCOSUR ülkeleri ile müzakerelerin sonuna gelinmiştir. AB Meksika, Tunus, Fas, Şili ile olan STA'larını yeniden müzakere etmekte olup bazılarını tamamlamaya başlamıştır. ASEAN ülkeleri ile müzakereler sürmektedir. Hindistan ile sürdürülen müzakerelerde

ilerleme kaydedilmiştir. Diğer taraftan AB çok taraflı sistemin erozyonunu önlemek amacıyla DTÖ'nün modernizasyonu için kapsamlı bir yaklaşım getirmeye çalışmaktadır (European Commission, 2019).

2.3.3 Çin Halk Cumhuriyeti

Çin, dünya ekonomisinde hızla yükselerek ihracatta ilk sıraya çıkmıştır. DTÖ verilerine göre, Çin'in 2016 yılı sonunda toplam ihracat ve ithalatı sırasıyla 2 trilyon ve 1,5 trilyon doları aşmış ve ihracatta küresel lider, ithalatta ise ABD'den sonra ikinci ülke konumuna gelmiştir.(World Bank, 2019). Diğer taraftan, uluslararası ticarete ilişkin son gelişmeler karşısında Çin, kurallı ticaretteki tıkanmayı önlemek için farklı bir yaklaşım benimsemiştir. Asya Altyapı ve Yatırım Bankası (AIIB) ve Asya'yı Avrupa'ya bağlayacak "Kuşak ve Yol Girişimi" (The Belt and Road Initiative) (http://english.gov.cn/beltAndRoad/, 2019) gibi projeler bu kapsamda düşünülebilir. Bu proje ile deniz ve karayolu üzerinden yeni bir İpek Yolu'nun canlandırılması öngörülürken, Çin'in bu vesileyle küresel bir güç olma yolunda mesafe alması beklenmektedir. Bunlara ilaveten, Batılı ülkelerin ticari ortaklarıyla müzakere ettikleri yeni nesil ticaret anlaşmalarına kıyasla daha sınırlı da olsa, Çin, özellikle Japonya, Hindistan ve Güney Kore gibi Asyalı komşuları ile Bölgesel Kapsamlı İktisadi Ortaklığı (RCEP) girişimini de sürdürmektedir.

Çok taraflı ticaret ve küreselleşme konusunda Çin'in öncü bir görev üstlenmesi de uluslararası gündemde ele alınmaktadır. 2017 Davos toplantılarında Çin Devlet Başkanı Xi Jinping, küreselleşme ve kurallı ticaretin temellerini oluşturan başat kurumları destekleyen ifadelerde bulunmuş ve dünyayı rahatsız eden sorunlara küreselleşmenin sebep olmadığını ifade etmiştir (Anderlini, Feng ve Mitchell, 2017).

Çin'in hâlihazırda ihracata ve alt yapı yatırımlarına dayanan ekonomik modelden, iç tüketim ve hizmetler sektörüne odaklanan yeni bir modele geçiş sürecinin devam etmesi ve imalat sanayinde bulunan kapasite fazlası ile Çin firmalarının yüksek borçlanma seviyeleri; Çin'in küreselleşme konusundaki liderlik iştahını sınırlamaktadır.

2.3.4 G-20

G20 toplantıları ve bildirgelerinde korumacılığa karşı kararlı hareket edilmesi yönünde görüş bildirmelerine rağmen G20 ülkeleri, aynı zamanda artan korumacı politikaların da önemli uygulayıcısı durumundadırlar (ICTSD, 2019).

Küresel kriz sonrası en ciddi korumacılık uygulamalarının G20 ülkeleri tarafından birbirlerine karşı yapıldığı görülmektedir. Küresel ticarette başka ülkelerin uygulamalarını eleştiren ABD'nin en fazla korumacı/müdahaleci uygulama yapan ülkeler arasında başı çekmekte olduğu ve bu durumun Başkan Trump döneminde daha da belirginleştiği görülmektedir. ABD'yi takiben Rusya, Hindistan ve Arjantin'in gelmesi ise korumacılığın sadece GÜ'lerde değil, yükselen ekonomilerde de arttığına işaret etmektedir (Simon, Johannes, 2016).

Hamburg'da yapılan G20 toplantıları sonunda yayımlanan ortak bildiride serbest ticaret konusu da yer almıştır. Bu ortak bildirgede, serbest ticarete yapılan atıflar bundan önceki G20 toplantılarında konuyla ilgili yapılan ifadelerin oldukça gerisinde kalmıştır. Metinde "karşılıklı ve müşterek yarar sağlayan ticaret ve yatırım çerçevesinin (düzenlemelerinin) önemini ve ayrımcılık yapılmama ilkesini not ederek, adil olmayan ticaret uygulamalarını da içerecek şekilde, korumacılığa karşı mücadele edeceğiz ve bu konu ile bağlantılı yasal ticaret savunma mekanizmalarının rolünü tanıyacağız denilmiştir. Bu durumun, bir ikilemi yansıttığı ve G20 ülkelerinin ticaretin serbestleşmesine yönelik muğlak ifadelerin arkasında yeterince durmayacakları düşünülmektedir. Yine de bu tür ifadeler, küresel ticaret sisteminin temel ilke ve normlarının korunması konusunda ekonomilerin, en azından ilkesel olarak uzlaştıklarını göstermektedir. Bu uzlaşının Başkan Trump'ın iktidara gelmesinden sonraki ilk zirve olan 2017 Hamburg Zirvesi bildirgesinde yeterince güçlü ifade bulamaması önemli bir eksiklik ve geleceğe yönelik ciddi bir endişe konusu olarak kabul edilmelidir.

Tüm bu gelişmelerin "kurallara dayalı" ticarete karşı bir tehdit oluşturabileceği tartışması devam etmektedir. Zira, serbest ticaret kavramı, adil olmayan ticareti engellemek amacıyla esasen yine çok taraflı anlaşmalarla düzenlenen savunma mekanizmalarına (damping ve sübvansiyon araştırmaları) ve haklara atıfta bulunarak dengelenmeye çalışılmaktadır. Hamburg G20 Ortak Bildirgesi'nde yer bulan ve yukarda

alıntılanan ifade, söz konusu uygulamaların yaygın olarak kullanılacağına da işaret etmektedir (G20 Germany, 2017).

3. TÜRKİYE'NİN EKONOMİK İŞBİRLİKLERİ

3.1 Türkiye'nin İkili İşbirlikleri

Dünya Ticaret Örgütü'nün kurallarına alternatif olarak gelen bölgesel işbirlikleri 1990 yılında başlayarak hızlı bir şekilde gelişmiştir. Günümüzde dünya ticaretinin hemen hemen yarısı tercihli ticaret sistemi üzerinden yapılmaktadır.

Dünyada küreselleşmenin yükselmesiyle birlikte ekonomik ilişkiler ve insanların refahlarına olan etkisi ciddî bir biçimde artmıştır. Küreselleşmeye alternatif olarak bölgeselleşme kavramı uluslararası ekonomik ilişkileri etkileyebilecek bir yapı olarak ortaya çıkmıştır. Bölgeselleşme kavramı küreselleşmeyi tamamlamaktadır. Bölgeselleşme sürecinde ülkeler daha etkin ve güçlü katılımlar sağlayarak, küreselleşmeye olan katkılarını da arttıracaklardır. Bölgesel ekonomik işbirlikleri içerisine dâhil olmayan ülkeler ise küreselleşme karşısında ciddi sıkıntılar yaşayacaklardır.

Türkiye'nin nüfusu, jeopolitik konumu ve ekonomisi dikkate alındığında bölgesel işbirliği bakımından oldukça güçlü bir konuma sahiptir. Aynı zamanda ticaret verilerine bakıldığında, Türkiye'nin komşuları ile olan ilişkileri ve işbirliğinde, potansiyelinin altında bir performans sergilediği görülmektedir.

Küresel dünya ticaretinde Dünya Ticaret Örgütü'nün (DTÖ), yeni pazarların oluşumu ve günümüz ticarî ilişkileri karşılayamaması üzerine (STA) marifetiyle ülkeler, yeni pazarlar aramaya yönelerek, ihtiyaçları karşılayan Serbest Ticaret Anlaşmaları yapmışlardır. Bu durum ülkelerin birbirleriyle ekonomik ve ticari ilişkilerin yaygınlaşmasına da neden olmuştur. STA ortakları mal tedariklerini kendi aralarında sağlarken bu anlaşma dışında kalan ülkeler bu imkânların dışında kalmıştır. Böylece diğer ülkelerde hızlı bir şekilde yeni STA ağı oluşturmaya ya da diğer STA'larda kendine yer bulmayı hedeflemiştir. Türkiye hem STA ağları oluşturma çabası hem de Gümrük Birliği bağlamında Avrupa Birliği'nin STA sağladığı ülkelerle benzer anlaşmalar sağlamıştır.

Gümrük Birliği, ülkeler arası ticarette eşitlik ilkesini esas alan ekonomik entegrasyon modelidir. Bu birlikte malların serbest dolaşımı temel kuraldır. Serbest Ticaret Anlaşmalarında ise ülkeler arasındaki ticarette malların serbest tercihli düzenlemeden faydalanmaları menşe kurallarına göre oluşmaktadır. Ayrıca Serbest Ticaret

Anlaşmalarında ortak ticari ve rekabet kuralları uygulama gibi bir kural yoktur. Ülkeler diğer ülkelere gümrük tarifelerini uygulayabilmektedir.

Türkiye'de 34 STA imzalanmış olup bunlardan Merkezî ve Doğu Avrupa ülkeleriyle akdedilmiş olan 11 STA, bu ülkelerin AB üyelikleri nedeniyle feshedilmiştir. Geriye kalanlardan 21 STA (EFTA, İsrail, Makedonya, Bosna ve Hersek, Filistin, Tunus, Fas, Suriye, Mısır, Arnavutluk, Gürcistan, Karadağ, Sırbistan, Şili, Ürdün, Morityus, Güney Kore, Malezya, Moldova, Faroe Adaları ve Singapur) hâlihazırda yürürlüktedir. Türkiye ayrıca hâlihazırda Gana, Kosova, Lübnan ve Sudan ile müzakere sürecini tamamlamıştır. Türkiye ile Suriye Arasında 'Serbest Ticaret Alanı Tesis Eden Ortaklık Anlaşması' 6 Aralık 2011 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı ile askıya alınmıştır (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2018).

Kosova, Lübnan ve Sudan ile STA'lar ülkelerin iç prosedürleri tamamlandıktan sonra yürürlüğe girecektir. Yine Güney Kore ile ise 26 Şubat 2015 tarihinde 'Hizmet Ticareti Anlaşması' ve 'Yatırım Anlaşması' iç prosedürlerin ardından yürürlüğe girecektir. Venezuela ve Katar ile de müzakereleri tamamlanmış anlaşmanın imzalanması için görüşmeler devam etmektedir.

STA'ların kapsamlarının arttırılmasına yönelik Sırbistan ve EFTA ile devam eden müzakereler sonuçlanmıştır. Bosna Hersek, Malezya, Sırbistan, Moldova ve Gürcistan ile müzakereler bitme aşamasına gelmiştir. Makedonya ile ise yeniden müzakereler başlayacaktır.

STA kapsamında 11 ülke (Cibuti, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Endonezya, Tayland, Japonya, Meksika, Ekvator, Kolombiya, Peru, Ukrayna) ile müzakereler devam etmektedir. Müzakere sürecinde olan Kamerun, Körfez İşbirliği Konseyi, Çad, Şeyşeller, Libya ve Mercosur (Güney Amerika Ortak Pazarı) ülkelerle ise süreçlerin hızlandırılması kararlaştırılmıştır. Sekiz ülke ile de Serbest Ticaret Anlaşmaları müzakerelerine başlanması için girişimler başlamıştır. Bu ülkeler; Hindistan, ABD, Kanada, Orta Amerika Ülkeleri, Afrika Karayip Pasifik Ülkeleri, Güney Afrika Cumhuriyeti, Cezayir ve Vietnam'dır.

Türkiye'nin küresel ilişkileri göz önüne alındığında STA imzalanan ülkelerle sadece ticari yönden değil siyasi ilişkilerinin de aynı doğrultuda sağlam bir zemine oluştuğu görülmektedir. STA'lar ülkelerin temsilcilerini bir araya getirerek Ortaklık Konseyi ve

Ortaklık Komitesinin, en yetkili merciden kişiler bir araya gelerek karşılıklı işbirliği imkânlarının görüşüldüğü, ülkelerin ticari ve ekonomik kapasitelerindeki farkındalığın artmasına zemin hazırladığı, iş dünyası arasında ikili anlayışların genişlediği bunların sonucu olarak ise ülkeler arası dostluk ortamının daha da artarak perçinlendiği görülmektedir.

Tablo 1. Yürürlükte Bulunan STA'lar

Sıra	Ülke	Yürürlüğe Giriş Tarihi
1	EFTA	01.04.1992
2	İsrail	01.05.1997
3	Makedonya	01.09.2000
4	Bosna ve Hersek	01.07.2003
5	Filistin	01.06.2005
6	Tunus	01.07.2005
7	Fas	01.01.2006
8	Suriye*	01.01.2007
9	Mısır	01.03.2007
10	Arnavutluk	01.05.2008
11	Gürcistan	01.11.2008
12	Karadağ	01.03.2010
13	Sırbistan	01.09.2010
14	Şili	01.03.2011
15	Ürdün	01.03.2011
16	Güney Kore	01.05.2013
17	Morityus	01.06.2013
18	Malezya	01.08.2015
19	Moldova	01.11.2016
20	Faroe Adaları	01.10.2017
21	Singapur	01.10.2017

*** 06.12.2011 tarihinde Bakanlar Kurulu kararı ile askıya alınmıştır.**

Kaynak: T.C. Ticaret Bakanlığı, 2018.

Tablo 2. Türkiye'nin STA Ülkelerine Olan İhracatı (Milyon $)

Ülke	2012	2013	2014	2015	2016	Denge
EFTA	2601,1	1161,9	3795,1	6202,2	3266,8	3505,4
İsrail	2329,5	2649,7	2951	2698,1	2955,7	2716,8
Makedonya	274,5	293,9	347,9	324,6	378	323,8
Bosna ve Hersek	251,5	274,1	322	292,6	308,9	289,9
Filistin	62,6	75,5	90,9	82,2	94,3	81,1
Tunus	796,7	892,1	915	819,1	910,4	866,7
Fas	1014,9	1192,9	1406,6	1337,6	1469,3	1284,2
Suriye	497,9	1024,5	1800,9	1522	1322,1	1233,5
Mısır	3679,2	3200,4	3297,5	3124,9	2733,4	3207,1
Arnavutluk	255,9	266,5	318,5	287,4	304,6	286,6
Gürcistan	1253,3	1245,9	1443,8	1108,7	1176,8	1245,7
Karadağ	29,1	29,1	35	38,3	35,5	36,7
Sırbistan	380,9	440,7	506,4	492,5	581,8	480,4
Şili	174,9	219,3	198,6	187,9	217,2	199,6
Ürdün	770,9	744,2	907	834,8	710,8	793,6
Güney Kore	527,9	460,1	471	569	518,8	509,2
Morityus	35,6	40,3	37,8	34,3	35,5	36,7
Malezya	165,5	272,1	315	357,1	321,6	286,2
Moldova	224,3	275,9	286,7	201,6	233,5	244,4
Faroe Adaları	-	-	102,9	121,3	222	148,7
Singapur	444,2	355,1	370,6	432,5	417,9	404,6
STA (Toplam)	15,9	15,8	20,2	21,2	18,6	18,4
Pay	0.09	0.09	0.08	0.07	0.08	0.08
Türkiye (Toplam)	152.4	151,8	157,6	143,8	142,5	149,7

Kaynak: https://dergipark.org.tr/download/article-file/343495. 07.12.2018.

Türkiye'nin STA ülkelerine ihracatı yıllar itibariyle Tablo 2'de verilmiştir. 2012-2016 dönemi incelendiğinde Türkiye'nin STA ülkelerine ihracatının 2016 yılı hariç genelde artış trendinde olduğu görülmektedir. STA ülkelerine yapılan ihracat verilerinin, 2012 yılında yaklaşık olarak 16 milyar dolar olduğunu görmekteyiz. 2015 yılında toplam ihracat yaklaşık olarak 22 milyar dolara çıksa da, 2016 yılında azalarak 18,6 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. STA ülkelerine yapılan ihracatın Türkiye'nin toplam ihracatı içindeki payı yaklaşık olarak yüzde 8 civarındadır. Tabloda da görüldüğü gibi Türkiye'nin Serbest Ticaret Anlaşması ile en fazla ihracat yaptığı ülkeler; EFTA, Mısır ve İsrail'dir.

EFTA ülkelerine yapılan ihracatın yaklaşık yarıdan fazlasını altın oluşturmaktadır. Mısır ülkesine yapılan ihracatın yaklaşık olarak yarısını petrol, demir-çelik ürünleri ve binek otomobiller oluşturmaktadır. Türkiye'nin İsrail'e yaptığı ihracatın büyük bir kısmını demir-çelik ürünleri, motorlu kara taşıtları, tekstil, hazır giyim ürünleri, makine ve aksamı oluşturmaktadır.

Tablo 3. Türkiye'nin STA Ülkelerine İthalatı (Milyon $)

Ülke	2012	2013	2014	2015	2016	Denge
EFTA	5.238,2	10.652,2	5.716,7	3.137,9	3.161,8	5.581,3
İsrail	1.710,4	2.418	2.881,3	1.672,5	1.385,6	2.013,5
Makedonya	103,2	81,5	79,2	81	82,6	85,5
Bosna ve Hersek	111,6	124,3	171,4	250,1	288,3	251,6
Filistin	0,5	1	2,5	2	3	2
Tunus	195,6	289,3	196,7	144,1	214,4	208
Fas	429,5	572,2	639,8	710,6	918,2	654,1
Suriye	67,4	84,9	115,5	51,5	65,4	76
Mısır	1.342,1	1.628,9	1.434,5	1.215	1.443,4	1.413
Arnavutluk	99	82,4	96,3	49,6	20,6	69,6
Gürcistan	180,3	201,7	232,6	223,1	211,7	209,9
Karadağ	17,9	11,5	7,3	8	23,4	13,6
Sırbistan	205,5	252	273,9	238,3	288,2	251,6
Şili	466	405,9	363,3	282,6	233	350,2
Ürdün	96	70,6	126,1	128	102,3	105
Güney Kore	5660,1	6083,1	7.548,3	7.057,4	6.384,2	6.547,7
Morityus	6,2	7,8	7,9	6,7	5	6,7
Malezya	1.278	1.231	1.161	1.339	1.997	1.401
Moldova	135,1	261	247	217	148	202
Faroe Adaları	-	-	8,6	70,4	128,3	69,1
Singapur	223	353	293	365,3	363,2	319,5
STA (Toplam)	17,5	24,8	21,6	17,2	17,5	19,7
Pay	0.13	0.10	0.11	0.12	0.11	0.11
Türkiye (Toplam)	236,5	251,7	242,2	207,2	198,6	227,2

Kaynak: https://dergipark.org.tr/download/article-file/343495 , Erişim: 06.12.2018.

Türkiye'nin STA ülkelerinden ithalatı yıllar itibariyle Tablo 3'te verilmiştir. Tablodan da görüleceği üzere STA ülkelerine yapılan toplam ithalat 2012-2016 dönemlerinde dalgalanma göstermektedir. Şöyle ki, 2012 yılında yaklaşık olarak 17,5

milyar dolar olan ithalat, 2013 yılında artarak 24,8 milyar dolar olmuştur. Daha sonraki yıllarda azalan ithalat 2016 yılında yaklaşık olarak 18 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. 2016 yılında STA ülkelerine yapılan ithalatın Türkiye'nin toplam ithalatı içindeki payı ortalama olarak yüzde 11 civarındadır. STA ülkelerinden Türkiye'nin en fazla ithalat yaptığı ülkeler sırasıyla Güney Kore, EFTA ülkeleri, İsrail, Mısır ve Malezya'dır. Güney Kore ülkesinden yapılan ithalatın büyük bir kısmını elektrikli makine ve cihazlar, plastik ve plastikten mamul eşya, demir-çelik ürünleri oluşturmaktadır. Türkiye'nin EFTA ülkelerinden olan ithalatını ise altın, petrol yağları ve ilaçlar oluşturmaktadır. İsrail ülkesinden olan ithalatın ise önemli bir payını mineral yağlar ve plastik mamulleri oluşturmaktadır. Mısır'dan olan ithalatın çoğunluğunu polimerler ve ham petrol oluştururken, Malezya'dan yapılan ithalatın önemli bir kısmını palm yağı ve fraksiyonları oluşturmaktadır.

Tablo 4. Türkiye'nin STA Ülkelerine Dış Ticaret Dengesi (Milyon $)

Ülke	2012	2013	2014	2015	2016	Ortalama Denge
EFTA	-2,702	-9,127	-1,927	3,045	90	-2.124,20
İsrail	619	232	70	1.026	1.570	703,4
Makedonya	171,3	213	269	244	296	239
Bosna ve Hersek	140	150	152	43	21	101,2
Filistin	62,2	75	88	80	91	79,2
Tunus	601	603	718,3	675	696,1	658,7
Fas	585	621	767	627	551,1	630,2
Suriye	431	940	1.685,50	1.471	1.257	1.157
Mısır	2.199	1.473	1.808	1.815	1.290	1.794
Arnavutluk	157	184	221	238	284	217
Gürcistan	1.073	1.044	1.211	886	965	1.036
Karadağ	11	18	28	30	28	23
Sırbistan	175,3	189	233	254	294	229
Şili	-291,2	-187	-165	-95	-16	-151
Ürdün	675	674	781	707	609	689
Güney Kore	-5.132	-5.628	-7,078	-6,489	-5,865	-6,038
Morityus	29,4	32,5	29,8	27,6	30,5	29,9
Malezya	-1.113	-958	-846	-982	-1.675	-1.115
Moldova	89,2	15	40	-15	115	49
Faroe Adaları	-	-	94,2	121,3	94	103,2
Singapur	221,7	3	78	67,2	55	85
STA (Toplam)	-1.794,30	-9.202	-1.683	3.887,50	794	-1.599,60
Türkiye (Toplam)	-84.083	-99.859	-84.567	-63.395	-56.073	-77.595

Kaynak: https://dergipark.org.tr/download/article-file/343495.07.12.2018.

Türkiye'nin STA Ülkeleri ile dış ticaret dengesi yıllar itibariyle Tablo 4'te verilmiştir. Tabloda da görüldüğü gibi STA ülkeleriyle yapılan toplam dış ticarette Türkiye 2012, 2013 ve 2014 yıllarında dış ticaret açığı verirken, 2015 ve 2016 yıllarında dış ticaret fazlası vermiştir. Ülke bazında bakıldığında Güney Kore, EFTA ülkeleri, Malezya ve Şili dışındaki STA ülkeleriyle yapılan ikili ticarette Türkiye dış ticaret fazlası vermektedir. STA ülkeleriyle 2016 yılında yapılan ikili ticarette Türkiye'nin en büyük dış ticaret açığı verdiği ülke Güney Kore iken, en büyük dış ticaret fazlası verdiği ülke ise Mısır olmuştur.

3.2. Türkiye'nin Çok Taraflı Ekonomik İşbirlikleri

Küreselleşme ile birlikte yabancı sermaye akımı gelişmekte olan ülkelere doğru kayma eğilimi 1980'li yıllardan itibaren hız kazanmıştır. Gelişmekte olan ülke grubunda yer alan Türkiye de çevre ve komşu ülkelerle ticarete 1990'ların başında yoğunluk vermeye başlamıştır. Bu durumda özellikle ticaret alanında işbirliği geliştirmek amacıyla bazı organizasyonların kurulmasında öncelik etmiş ya da üye olmuştur. İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT), Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EİT), Karadeniz Ekonomi İşbirliği Teşkilatı (KEİ) ve Gelişen Ülkeler Grubu (D-8) Ticaret Tercihli Anlaşmalarına bu bağlamda ilişkileri geliştirmek amacıyla Türkiye taraf olunmuştur.

3.2.1. İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT)

İslam Konferans Örgütü, 1970 yılında Cidde'de toplanan İslam Ülkeleri Dışişleri Bakanları tarafından kurulmuştur. İslam ülkelerini çatısı altında toplamak üzere kurulan örgütün ismi 38. Dışişleri Bakanları toplantısında alınan karar gereğince İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) olarak değiştirilmiştir (T.C. Dışişleri Başkanlığı, 2019).

İslam İşbirliği Teşkilatı Ekonomik ve Ticari İşbirliği Daimi Komitesi (ISEDAC)

İslam dünyasının ortak kalkınma sorunlarını ele almak ve bu sorunlara çözüm bulmak amacıyla hizmet veren merkezi bir forum niteliğinde olan ISEDAC, İİT'nin önemli komitelerinden biridir.

Üye ülkeler arasındaki ticaret ve ekonomik işbirliğin geliştirilmesini sağlamak, bu konularda meydana gelen sorunlar için çözümler üretmek ve öneriler hazırlamak teşkilatın başlıca amaçlarından biridir.

Tercihli Ticaret Sistemi (TPS-OIC)

İİT üyesi ülkeler arasında bir tercihli ticaret sistemi oluşturmak amacıyla 1991 yılında İİT Tercihli Ticaret Sistemi Çerçeve Anlaşması imzalanmıştır. TPS-OIC Çerçeve Anlaşması 2002 yılında yürürlüğe girmiştir.

Taraf devletlerin 1 Ekim 2003 yılında yürürlükte bulunan ulusal tarife cetvelleri esas alınmak üzere, tüm tarife satırlarının %7'sini kapsayacak taviz listeleri oluşturmaları gerekmektedir. Ayrıca, söz konusu listelerde yer alacak ürünlerin koruma oranının %10'un üstünde olması gerektiği de hükme bağlanmıştır. Anlaşma hükümleri uyarınca, taviz listesinde yer alacak ürünlerde tarife oranı;

- % 25 üzeri, % 25'e,
- % 15 - % 25 arası % 15'e,
- % 10 - % 15 arası %10'a indirilecektir.

Bu çerçevede, Türkiye tarafından Ticaret Müzakere Komitesine iletilen taviz listesinde sekizli tarife pozisyonunda toplam 662 adet ürün bulunmaktadır. Listede, Türkiye'nin Gümrük Birliği yükümlülükleri ile Türkiye'de tarım üretiminin stratejik önemine bağlı olarak gümrük tarifeleriyle korunması gerektiği hususu da göz önünde bulundurularak hâlihazırda düşük gümrük vergisi uygulanan, dolayısıyla daha az indirime maruz kalacak; Türkiye'de üretimi bulunmayan ve tarife indirimi sonrasında ithalat baskısı yaratmayacağı değerlendirilen ürünlere öncelik verilmiştir. Ağırlıklı olarak balık ve balıkçılık ürünleri ile bazı sakatatlar, belirli peynir çeşitleri, tohumlar, hayvan yemi, tütün çeşitleri ile yukarıda maruz mülahazalar çerçevesinde seçilen diğer ürünler yer almaktadır (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2018).

3.2.2. Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EİT)

1964 yılında kurulmuş olan Kalkınma için Bölgesel İşbirliği Teşkilatı'nın devamı niteliğinde olan ve 1985 yılında adının Ekonomik İşbirliği Teşkilatı olarak değiştirilen bu kuruluş Türkiye, Pakistan ve İran arasında ticari ve ekonomik entegrasyonu geliştirmek için kurulmuş bir bölgesel İşbirliği teşkilatıdır.

EİT'nin amaçları arasında, ekonomik serbestleşme yoluyla üye ülkelerin sürdürülebilir kalkınmalarını sağlamak, ticaretteki engellerin aşamalı olarak kaldırılması, bölge içi ticaretin ve bölgenin dünya ticaretinden aldığı payın artırılması ve üye ülkelerin dünya ekonomisiyle bütünleşmesinin sağlanması, bölgesel ve uluslararası organizasyonlarla işbirliğini yaygınlaştırmak, üye ülkeleri birbirine ve dünyaya bağlayan

ulaşım ve telekomünikasyon altyapılarını güçlendirmek, doğal kaynaklar ile tarım ve sanayi potansiyelini etkin bir şekilde değerlendirmek ve çevrenin korunmasına yönelik tedbirler almak ile üye ülkeler arasındaki tarihsel ve kültürel bağları geliştirmek yer almaktadır (Ticaret Bakanlığı, 2018).

3.2.3. Ekonomik İşbirliği Teşkilatı Ticaret Anlaşması (ECOTA)

ECO, bölge içi ticareti ve ticari ilişkileri geliştirmek amacıyla 2003 yılında ECO Ticaret Anlaşması Türkiye, Afganistan, İran, Pakistan ve Tacikistan tarafından (ECOTA)'nın imzalanmıştır. ECOTA'nın 2. maddesinde anlaşmanın amacı, karşılıklı ödünlerin verilmesi, tarifelerin azaltılması ve tarife dışı engellerin kaldırılmasıyla ECO üye ülkeleri arasında ekonomik işbirliğini güçlendirmek ve ortak prensiplere dayalı bölge ticaretini arttırmak, desteklemek ve teşvik etmektir" şeklinde açıklanmaktadır (ECO Sekteryası, 2018).

ECOTA'da yer alan anlaşmanın yürürlüğe girme şartlarından birisi en az 5 taraf ülkesi tarafından imzalanması ve ülkeler kendi aralarında birbirlerine verecekleri taviz listesini hazırlamalarıdır. İlk şart, 2008'de Tacikistan tarafından yerine getirilmiştir. Ancak ikinci şart, taraf ülkelerin kendi aralarında birbirlerine verecekleri taviz listesini hazırlamamalarından dolayı anlaşma yürürlüğe girememiştir. Zaman içerisinde Türkiye'nin de olumlu gayretleri neticesinde bu işbirliği daha kapsamlı bir Tercihli Ticaret Anlaşmasını ortaya konulmasına katkı sağlayacaktır.

Tablo 5. EİT Tercihli Ticaret Anlaşmması İmza / Onay Tablosu

	ECOTA		ECOTA Ekleri		Taviz Listesi
	İmza	Onay	İmza	Onay	
Afganistan	X	X	X	X	X
Azerbaycan					
İran	X	X	X	X	X
Kazakistan					
Kırgızistan					
Özbekistan					
Pakistan	X	X	X	X	X
Tacikistan	X	X			
Türkmenistan					
Türkiye	X	X	X	X	X

Kaynak: T.C. Ticaret Bakanlığı, 2018.

Tablo 5, EİT Tercihli Ticaret ticaret anlaşması imza/onay tablosu göstermektedir. Bu kapsamda Afganistan, İran, Pakistan ve Türkiye imza, onay ve taviz listesini tamamlamıştır. Tacikistan ise imza ve onay kısmını tamamlamış olmasına rağmen taviz listesini hazırlamamasından dolayı anlaşma yürürlüğe girmemiştir.

3.2.4. Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (KEİ)

Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (KEİ), kurucu üyelerinden olan Türkiye'nin öncülüğünde 1992 yılında merkez olarak İstanbul'da düzenlenen zirve sırasında KEİ Teşkilatı Deklarasyonu'nun imzalanmasıyla kurulmuştur.

Bu teşkilat, KEİ üyesi ülkelerin potansiyellerinden, coğrafi yakınlıklarından, ekonomilerinin birbirlerini tamamlayıcı özelliklerinden yararlanarak aralarındaki ikili ve çok taraflı ekonomik, ticari ve sosyal ilişkilerini zenginleştirmeleri ve daha da geliştirmeleri, böylelikle Karadeniz havzasının bir barış, istikrar ve refah bölgesi olmasını sağlamaktır (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2018).

Türkiye açısından KEİ, küreselleşmeyle birlikte meydana gelen serbestleşme ve dışa açılım eğilimleri göz önünde bulundurarak, Türkiye'nin dünya ile birleşimine katkıda bulunabilecek ve Türkiye'nin jeopolitik konumunun meydana getirdiği imkânlardan da yararlanmayı hedeflediği bir bölgesel teşkilattır.

3.2.5. Gelişmekte Olan Ülkeler Topluluğu (D-8)

D-8 (Gelişmekte Olan Ülkeler Topluluğu), 1997 yılında Türkiye, Mısır, İran, Pakistan, Bangladeş, Malezya, Endonezya ve Nijerya'nın oluşturduğu uluslararası bir kuruluştur.

D-8'in kurucu şartı olarak değerlendirilebilecek Deklarasyonda, işbirliği ve ortak proje geliştirilmesi amacıyla; ticaret, sanayi, bilgi ve iletişim, finans, bankacılık ve özelleştirme, tarımsal kalkınma, bilim ve teknoloji, yoksullukla mücadele ve insan kaynaklarının geliştirilmesi, tarım, enerji, çevre, sağlık, turizm ve kültür konuları öncelikli alanlar olarak belirlenmiştir (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2018). D-8 Üyesi Ülkeler Arasında Tercihli Ticaret Anlaşması Bali'de düzenlenen D-8 Beşinci Zirve Toplantısı sırasında 13 Mayıs 2006'da imzalanmıştır.

Tablo 6. D-8 Tercihli Ticaret Anlaşması İmza / Onay Tablosu

Ülkeler	TTA		Menşe Kuralları		İlk Taviz Listesi	Gözden Geçirilmiş Taviz Listesi	Uygulama Durumu
	İmza	Onay	Kabul	Onay			
Bangladeş	✓	✓			✓		
Endonezya	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
İran	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Malezya	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Mısır	✓				✓		
Nijerya	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Pakistan	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Türkiye	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
TOPLAM	*8*	*7*	*6*	*6*	*8*	*6*	*3*

Kaynak: T.C. Ticaret Bakanlığı, 2018.

Tablo 6'da D-8 Tercihli Ticaret Anlaşması İmza/Onay tablosu gösterilmiştir. D–8 Tercihli Ticaret Anlaşması'nın yürürlüğe girmesi için Anlaşma'nın Menşe Kuralları Protokolü ile birlikte en az 4 ülke tarafından onaylanması gerekmektedir. Tablo 6'da da görüldüğü üzere daha önce İran, Malezya ve Nijerya tarafından onaylanan Anlaşmanın

Türkiye tarafından da onay işlemlerinin tamamlanmasıyla, 25 Ağustos 2011 tarihinde onay işlemlerini tamamlayan dört ülke arasında hukuken yürürlüğe girmiştir. Endonezya ise, 4 Ekim 2011 tarihinde Anlaşmayı onaylayan ülkeler arasına katılmıştır. Akabinde, Pakistan tarafından 8 Şubat 2012 tarihinde Anlaşmanın onaylanmasıyla D–8 Tercihli Ticaret Anlaşmasını onaylayan ülke sayısı altıya yükselmiştir.

4. TRANSTLANTİK SERBEST TİCARET ve YATIRIM ORTAKLIGI

Yüksek Düzeyli Çalışma Grubu (HLWG) anlaşmanın kapsamını açıklarken üç alanda çok iyi sonuçlar elde edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bunlar:

* Mal, hizmet, yatırım ve kamu alanlarında pazar erişimi

* Düzenleyici konular ve tarife dışı engellerin kaldırılması

* İş, Gümrük, çevre ve ticaret kolaylaştırma kuralları, kamu iktisadî teşebbüsleri (KİT), rekabet politikası ve başka alanlarda küresel engelleri ve faydaları ele almaktır.

Bu yatırım sözleşmesinden AB için yılda 119 milyar Euro, ABD için yılda 95 milyar Euro gibi bir kazanç doğması hedeflenmiştir. Ayrıca iki bölge insanları için yaklaşık iki milyondan fazla istihdam sağlanması beklenmektedir.

Müzakerelerin ilk turunda her iki taraf kendileri için uygun durumları ele almışlardır. Bu çerçevede başlangıç olarak pazara giriş konusu ele alınmıştır. İki taraf için de bir serbest ticaret anlaşması ortaklığı için verilen en geniş imtiyazlı anlaşma olduğu buna örnek olarak ABD-Güney Kore arasındaki serbest ticaret anlaşmasının böyle bir temel oluşturduğu düşünülmektedir. Bu anlaşmanın özellikle düzenleyici konular ve kurallar açısından TTIP müzakereleri ile kıyaslama olarak da kullanılabileceği dile getirilmiştir.

TTIP müzakereleri TPP (Transpasific-partnership) müzakereleri kadar gizli tutulamaz. İki taraf için müzakere deneyimi ve başarısı açısından eşit şekilde olmalıdır. AB üyelerini ve 28 üye ülkeyi temsilen AB Komisyonu müzakere süreçlerinde halkı bilgilendirmekle görevlidir. TPP'nin aksine taraftarlar kendi standartlarını ya da yönetmeliklerinin yaygın olacağı düşüncesine hâkim olamazlar. Anlaşmanın kapsamı müzakereler başlığı ile detaylı bir şekilde değerlendirilecektir.

4.1 Anlaşmanın Kapsamı

Yüksek Düzeyli Çalışma Grubu (HLWG) anlaşmanın kapsamını açıklarken üç alanda çok iyi sonuçlar elde edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bunlar:

* Mal, hizmet, yatırım ve kamu alanlarında pazar erişimi

* Düzenleyici konular ve tarife dışı engellerin kaldırılması

* İş, Gümrük, çevre ve ticaret kolaylaştırma kuralları, kamu iktisadî teşebbüsleri (KİT), rekabet politikası ve başka alanlarda küresel engelleri ve faydaları ele almaktır.

Bu yatırım sözleşmesinden AB için yılda 119 milyar Euro, ABD için yılda 95 milyar Euro gibi bir kazanç doğması hedeflenmiştir. Ayrıca iki bölge insanları için yaklaşık iki milyondan fazla istihdam sağlanması beklenmektedir.

Müzakerelerin ilk turunda her iki taraf kendileri için uygun durumları ele almışlardır. Bu çerçevede başlangıç olarak pazara giriş konusu ele alınmıştır. İki taraf için de bir serbest ticaret anlaşması ortaklığı için verilen en geniş imtiyazlı anlaşma olduğu buna örnek olarak ABD-Güney Kore arasındaki serbest ticaret anlaşmasının böyle bir temel oluşturduğu düşünülmektedir. Bu anlaşmanın özellikle düzenleyici konular ve kurallar açısından TTIP müzakereleri ile kıyaslama olarak da kullanılabileceği dile getirilmiştir.

TTIP müzakereleri TPP (Transpasific-partnership) müzakereleri kadar gizli tutulamaz. İki taraf için müzakere deneyimi ve başarısı açısından eşit şekilde olmalıdır. AB üyelerini ve 28 üye ülkeyi temsilen AB Komisyonu müzakere süreçlerinde halkı bilgilendirmekle görevlidir. TPP'nin aksine taraftarlar kendi standartlarını ya da yönetmeliklerinin yaygın olacağı düşüncesine hâkim olamazlar. Anlaşmanın kapsamı müzakereler başlığı ile detaylı bir şekilde değerlendirilecektir

Birinci Tur (7-12 Haziran 2013), Washington DC

Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı müzakerelerin ilk turu 7-12 Haziran 2013 tarihinde Washington'da başlamıştır. AB Baş Koordinatörü **Ignacio Garcia-Bercero**, görüşmelerden çıkarak: "*Çok verimli bir hafta oldu. Transatlantik ekonomiyi artıracak, hem Avrupalı hem de Amerikalılar için iş ve büyüme sağlayacak iddialı bir ticaret ve yatırım anlaşması için zemini hazırlamak için çoktan aylardır çaba sarf ediyoruz. Bu hafta bu müzakereyi bir sonraki adıma atmayı başardık. Temel amaç yerine getirildi. Bu anlaşmada kapsama niyetinde olduğumuz konuların tümü üzerinde kapsamlı bir*

görüşmeler yaptık. Bu, Ekim ayında Brüksel'de müzakerelerin iyi bir ikinci turu için yol açıyor." diyerek ikinci tur için umutlu konuşmuştur (European Commission, 2018).

Şimdiye kadar yapılmış en büyük ikili ticaret ve yatırım ortaklığı olan TTIP'nin ilk turunda yirmi farklı bölümle ilgili çalışmalar yapılmıştır. Bunlardan bazıları:

- Devlet ihaleleri
- Yatırım, enerji ve hammadde konuları
- Tarım ve endüstri için pazar erişimi
- Bitki sağlığı önlemleri
- Hizmetler
- Fikrî ve mülkî haklar
- Sürdürülebilir kalkınma
- Küçük ve orta ölçekli işletmeler
- Uyuşmazlıkların çözümü
- Rekabet
- Gümrük ve ticareti kolaylaştırma
- Kamu İktisadî Teşebbüsleri (KİT)

Görüşmelerde eksik ve farklı alanlar belirlenerek bu konular üzerinde tekrar araştırmalar yapılmıştır. Taraf temsilcileri toplantı sonrası müzakereciler, sendikacılar, özel sektör temsilcileri ve sivil toplum örgütleri olmak üzere 350 kişiye resmî sunumlarla müzakere hakkında bilgilendirme yapmışlardır.

İkinci Tur (11-15 Kasım 2013), Brüksel

Temmuz ayında yapılan ilk turda kaldıkları yerden devam eden taraflar, yatırım kurallarını, ticarette kullanılan hizmetleri, enerji ve ham maddeleri, ticaretteki teknik engelleri ve sektörel yaklaşımları içeren düzenleyici sorunlar üzerinde durmuştur. Kamu alımlarıyla ilgili olan düzenlemeler, planlanan Ekim ayından önce gerçekleşmiştir. Ancak ABD hükümetinin sıcak bakmaması sonucu bahse konu düzenleme iptal edilmiştir (European Commission, 2018).

Bu toplantılara ek olarak bitki sağlığı ve hijyeni önlemleri, fikri mülkiyet hakları, rekabet politikaları ve küçük-orta ölçekli işletmeler hakkında konferanslar düzenlenmiştir.

- Hizmetlerde AB ve ABD sınır ötesi işlemleri, finansal hizmetler, telekomünikasyon ve e-ticaret konularındaki yaklaşımlarını karşılaştırmıştır.
- Düzenleyici konularda uyumun artması için tıbbî cihazlar, kozmetik ürünler, ilaçlar, kimyasallar, bilgi-iletişim teknolojileri ve otomobillerin geliştirilmesiyle ilgili olarak bir dizi sektörel görüşmeler yapılmıştır.
- Enerji ve hammaddeyle ile ilgili olarak iki taraf güvenilir malzeme ve tedarik konusunda bir ortak pazar oluşturulması tartışılmıştır.

Üçüncü Tur (16-21 Aralık 2013), Washington DC

ABD Baş Müzakerecisi Dan Mullaney ve AB Baş Müzakerecisi Ignacio Garcia-Bercero ve ekipleri üç saatlik bir oturumla üçüncü turu başlatmış oldular. Bu oturumda tüketici ve gıda güvenliği, yenilikçilik ve tarım gibi elliden fazla politik sunum içeriyordu. TTIP için pazarlık hedefleri üzerine müzakerecilere geri bildirim sunmaları sağlandı. Baş müzakereciler müzakere durumlarını ve müzakerenin geleceği hakkında sorulan soruları yanıtladı (European Commission, 2018).

Ayrıca müzakere grubu çalışmalarını hizmetler, pazara giriş, rekabet, ticaretin kolaylaştırılması, sektörel konular, yatırım, tekstil, emek-sermaye, fikri mülkiyet hakları ve ticaretler ile ilgili teknik engeller ele alındı.

Dördüncü Tur (10-14 Mart 2014), Brüksel

Dördüncü tur görüşmeler kapsamında, AB Ticaret Komiseri Karel De Gutch ile ABD'li meslektaşı Büyükelçi Mike Froman arasında pazara erişim, yönetmelikler ve düzenleyici kurallar görüşülmüştür (European Commission, 2018).

- ***Pazar erişimi***- Bu konu üzerinde müzakereciler üç ana maddeyi; tarifeler, hizmetler ticareti ve kamu alımları üzerinde tartışmışlardır.
- ***Yönetmelik***-Müzakereciler ticarette engellerin kaldırılması, sıhhî ve bitki sağlığı önlemlerini yazılı metinler hâline getirmişlerdir. Aynı zamanda daha fazla düzenleyici uyumluluk için ilaçlar, kozmetik ürünler, tıbbî cihazlar, otomotiv ve kimyasallarla ilgili görüş alışverişinde bulunmuşlardır.
- ***Düzenleyici kurallar***- Müzakereciler yeni bir yaklaşım getirdikleri üç alan için bunlar; sürdürülebilir kalkınma, emek ve çevre gibi önemli konuları ele almışlardır.

Beşinci Tur (19-23 Mayıs 2014), Arlington

Müzakereciler, mal ve hizmet ticareti, sıhhi ve bitki sağlığı önlemleri, devlet ihaleleri, fikri mülkiyet hakları, elektronik telekomünikasyon, çevre, iş gücü, enerji ve hammadde konuları üzerinde toplanmışlardır.

Görüşmeler iki oturum hâlinde gerçekleştirilmiş olup bu çerçevede:

- Paydaş Politikası Sunumları kapsamında paydaşlar müzakerecilere farklı politika alanlarında halka açık sunum yapmışlar,
- Baş Müzakereci Brifingi kapsamında da paydaşlar, doğrudan baş müzakereciye soru yönlendirmiş ve endişe konusu olan konuları soru cevap şeklinde halka kapalı olarak gerçekleşirmişlerdir (European Commission, 2018).

Altıncı Tur (14-18 Temmuz 2014), Brüksel

Altıncı tur görüşmelerde mal ve hizmet ticareti, hükümet alımı, hizmet ticareti, çevre koruma ve işçi hakları, enerji ve hammadde ticareti gibi konular ele alınmıştır.

Bu alanlarda yapılan çalışmalarda hâlâ eksiklik olsa da önümüzdeki müzakerelerde somut adımların atılacağını taraflar ilan etmiştir. TTIP'de yapılan kapanış konuşmasında ise üç ana önemli husus dile getirilmiştir. Bunlar;

- AB ve ABD en maksimum düzeyde korunmaya yönelik uluslararası düzenleme ve standartlarının gelişmesinde liderlik yapmak istiyorlarsa işbirliği şarttır.
- Çevre, sağlık, güvenlik, tüketiciler veya diğer politik hedeflerin korunmasını azaltıcı veya tehlike altına atabilecek hiçbir şey yapılmamalıdır.
- TTIP, bu sektörlerdeki düzenleyici uyumluluğunu artık sonuç sonuçlar vermelidir (European Commission, 2018).

Yedinci Tur (29 Eylül-3 Ekim 2014), Chevy Chase

TTIP müzakerelerinin yedinci turunda düzenleyici konularla alakalı müzakerelerde bulunulmuştur. Düzenleyici unsurlar ve sektörler üzerinde teknik çalışmalar yapılmış aşama kaydedilmiştir. Pazar erişimine ilişkin sorunları, hizmetleri, yatırım ve tarife dışı

engellemeleri içerir. Önceki turlarda olduğu gibi yatırımların korunması veya yatırımcı ile devlet arasındaki anlaşmazlıkların çözümü ile ilgili de görüşmeler sürdürülmüştür (Documentcloud.org, 2018).

Sekizinci Tur (2-6 Şubat 2015), Brüksel

Bu turda dört ana konu görüşülmüştür. Bunlar;

- Yatay düzenleyici tutarlılıklar, ticarete teknik engeller, enerji ve hammaddeler dâhil imalat ile ilgili konular
- Tarımsal pazara giriş ve tarımla ilgili konular
- Hizmet, yatırım ve kamu alanlarındaki konular
- Sürdürülebilir kalkınma, gümrük ve ticarette kolaylık, kamu iktisadî teşebbüsleri ve küçük-orta ölçekli işletmelerle ilgili düzenleyici konular

Ayrıca pazar erişimi, tarife ve tarım, mal ticareti, hizmetler, kamu alımları, gıda güvenliği hayvan ve bitki sağlığı, kimyasallar, arabalar, ilaçlar, tıbbî cihazlar, kozmetikler, bilgi ve iletişim teknolojileri, tarım ilaçları gibi alt başlıklarda bu müzakerelerde tartışılmıştır (European Commission, 2018).e

Dokuzuncu Tur (20-24 Nisan 2015), New York

Müzakerenin bu turunda piyasaya giriş, tarifeler ve kamu ihaleleri konusunda teknik tartışmalarla devam etmiştir. AB temsilcileri, alt ve orta sınıf için düzenleyici işbirliği önerisini sunmuştur. TBT (Textual Proposal. Technical Barriers To Trade/Ticaretin önündeki teknik engeller) alanında her iki tarafta atabileceği adımları somut bir şekilde masaya yatırılmıştır.

AB kalkınma, işgücü, çevre konusuyla ilgili bir metin önerisinde bulunmuştur. Bazı alanlarda özellikle gümrük ve ticarette iki taraf büyük ölçüde anlaşmaya varılmıştır. Enerji ve hammaddeler ile ilgili anlaşmazlıkların çözümü için tekrardan istişarelerde bulunulmuştur. Ayrıca AB IPR alanında (Intellectual Property Rghts- Fikrî Mülkiyet Hakları) sunulan önerileri değerlendirilmiştir (European Commission, 2018).

Onuncu Tur (13-17 Temmuz 2015), Brüksel

Müzakerelerin onuncu turunda dört ana başlık üzerinde yoğunlaşılmış olup bunlar şu şekildedir:

- Düzenleyici konular; ticaretteki teknik engeller, spesifik sektörler, enerji, hammadde ve üretim ile ilgili konular
- Tarımsal pazara giriş, coğrafî göstergeler dâhil tüm tarımla ilgili konular
- Hizmet, yatırım ve kamu alımları ile ilgili konular
- Sürdürülebilir kalkınma, gümrük- ticaret, rekabet ve kamu iktisadî teşebbüsleri (KİT), fikrî mülkiyet hakları, küçük-orta ölçekli işletmeler (European Commission, 2018) (KOBİ)

On Birinci Tur (19-24 Ekim 2015), Miami

On birinci turda müzakereciler tarihteki en büyük karşılıklı anlaşması olan AB ve ABD şirketlerine pazar erişimi, düzenleyici işbirliği ve ticaret konularında üç ana temel konuyu ele almışlardır. Bu turun amacı ekonomik büyümeyi arttırmak, istihdam sağlamak ve küresel ticareti canlandırmak için ticari vergileri azaltmak ve iki taraf arasındaki ticareti kolaylaştırmaktı (European Commission, 2018).

Bu temel konular dışında emek-çevre, sürdürülebilir kalkınma, rekabet, enerji ve hammadde konuları da tartışılmıştır.

On İkinci Tur (22-26 Şubat 2016), Brüksel

On ikinci turda müzakereciler üç temel konuyu kapsayan görüşmeler gerçekleştirmiş olup bunlar; pazar erişimi, düzenleyici işbirliği ve kurallardır. Ayrıca bu turda iki taraf da daha önceden sundukları hükümet alım tekliflerini değiştirmiştir (European Commission, 2018).

Taraflar bu konular dışında düzenleme uygulamaları, ticaret önündeki teknik engelleri, sıhhî bitki sağlığı önlemlerini ve dokuz endüstri sektörü dikkate alınmıştır. Taraflar tartışmaları açık ve yapıcı bir ortamda daha iddialı, kapsamlı ve yüksek standartlı bir TTIP anlaşması yapmayı hedeflemişlerdir.

Müzakerenin son görüşmesinde ise AB ve ABD'nin pazar erişim alanlarını, hizmetleri, tarife ve kamu alımlarını tartışmışlardır. Satın alımda ise karşılıklı sadece görüş alışverişinde bulunulmuştur.

On Üçüncü Tur (25-29 Nisan 2016), New York

On üçüncü turda müzakereciler bir önceki turda olduğu gibi düzenleyici konular ve kurallar üzerinde yoğunlaşılmıştır. Ticaret önündeki engellerin kaldırılmasıyla (TBT) ilgili yoğun tartışmalar yaşanmış, sektörlerdeki işbirliği için teknik konsolidasyon çalışmaları başlatılmış, kurallarla ilgili öncelikle KOBİ bölümünde, gümrük ve ticaretin kolaylaştırılması gibi konularda önemli aşamalar kaydedilmiş, sanayi alanındaki tarife çizgilerinin % 90'ının aşılması için müzakereler başlatılmış, ayrıca pazara giriş ve kamu alımları konularına da değinilmiştir(European Commission, 2018).

On Dördüncü Tur (11-15 Temmuz 2016), Brüksel

On dördüncü turda müzakereciler aşağıdaki üç başlık hakkında görüşmelere başlamışlardır:

- Ticaret önündeki teknik engeller (TBT) ve belirli sektörleri ilgilendiren endüstriyel mallarla ilgili konular
- Pazar erişimine ilişkin konular: tarım ürünleri ve işlenmiş gıdalar, hizmetler, yatırım ve kamu alımları
- Kurallara ilişkin konular: sürdürülebilir kalkınma, ticareti ve gümrük işlemlerini kolaylaştırma, fikri mülkiyet hakları, enerji ve hammadde, kamu iktisadi teşebbüsleri (KİT), küçük-orta ölçekli işletmeler (KOBİ) (European Commission, 2018).

On Beşinci Tur (3-7 Ekim 2016), New York

Amerika'daki seçimlerin yaklaşmasıyla, büyük protesto gösterilerine rağmen on beşinci tur görüşmelerine başlanmıştır.

Çok fazla bir ilerleme görülmemesine rağmen pazar erişimi, düzenleyici konular ve düzenleyici kurallar temel olmak üzere ticarette küçük-orta ölçekli şirketlerin

desteklenmesi, ticarette sürdürülebilirlik, enerji ve hammadde, gümrük ve ticarette kolaylık, kozmetik, arabalar, kimyasallar gibi konularda da görüşmeler sağlanmıştır (European Commission, 2018).

4.2 Anlaşmanın Önemi

TTIP, geçtiğimiz yıllar boyunca çeşitli durumlarda ortaya çıkmış bir serbest ticaret bölgesi için önceden yapılmış Amerikan ve Avrupa örneklerinden bir sapma olarak nitelendirilmektedir. Taraflar önceden bu konu üzerinde bütünleşmeye çalışsa da bu kez durum daha ciddi gözükmektedir.

2008 yılında malî ve Avrupa'da çıkan Euro krizini takiben, Atlantik'in her iki tarafı durgun ekonomilerine yeni bir canlılık getirmeyi ve iş olanakları sağlamanın gerekliliği kabul edilmiştir. Buna ek olarak hükümet borçlarının mevcut seviyeleri dikkate alındığında transatlantik ilişkisinin derinleşmesine ve iki bölge adına büyük bir fırsatın ortaya çıkmasına neden olmuştur.

TTIP destekçileri AB ve ABD arasındaki derin ve daha entegre bir ilişkinin, tüketicilere ve şirketlere önemli boyutta potansiyel faydalar sağlayacağını dile getirmektedir. Böylece mallar daha ucuz olacak ve firmalar tarifeler kalktığında sermayelerini daha verimli ve etkili bir şekilde yatırıma dönüşebilecektir. İhracat sektörlerinde ve bu ticarete bağlı olarak materyallerin taşınması aynı zamanda lojistik taşıma şirketlerine büyük bir istihdam sağlayacaktır. Ayrıca destekçiler sadece ekonominin ötesinde AB ve ABD'nin genellikle farklı bir ekonomik modele (devlete ait işletmenin ve hükümetin rolü üzerine odaklanan) sahip olan iki tarafın bir araya gelmesini stratejik bir fırsat olarak görmekteydi (Atlantic Council, 2018). Bu tarihî değişim noktasında, transatlantik ortaklarının aralarındaki engelleri önemli boyutta azaltarak kendi ekonomilerini canlandırmak için büyük ve önemli bir fırsat vardı. Gerçekten iddialı ve kararlı bir anlaşma niteliğine sahip olan bu anlaşma aynı zamanda gelişmekte olan ülkeler için de küresel kuralların ve standartlarının geliştirilmesine yönelik güçlü bir mesaj gönderme potansiyeline de sahipti (Felbermayr, 2018).

Transatlantik ortaklarının işçi, çevre ve fikrî mülkiyet hakları ile kurallara bağlı yeni bir ekonomik model getirmek için büyük bir gayret içerisine girmişlerdir. Bu konuda tarafların uzlaşamaması hâlinde, bu projeye hem AB hem ABD hükümetlerinin siyasal

sermaye seviyesi yüksek ve en üst düzeyde yatırım yapılan ülkeler olduğu düşünüldüğünde bu durum taraflar için ciddi sonuçlar doğuracaktır.

4.3 Ticaret Hacmi

Serbest ticaret anlaşmalarının en önemli hedeflerinden birisi ticarete elverişli olmayan ticaret kapasitesinin farkına vararak ticareti bu hedef doğrultusunda arttırmasıdır. TTIP, bu senaryo varsayımıyla bu gereksinimleri karşılayacaktır. Anlaşma sonucu iki bölge arasındaki malların ve hizmet ticaretinin yarısı kadar artacağı düşünülmektedir (Fontagne, Gourden ve Sebastian, 2013).

Tablo 7. Avrupa Birliği İle Amerika Arasındaki Toplam Ticaret Akışı ve Dengesi (Milyon €)

YILLAR	İTHALAT	%BÜYÜME	İHRACAT	%BÜYÜME	DENGE	TOPLAM TİCARET
2006	170.658		267.034		96.376	437.692
2007	177.414	4	259.613	-2,8	82.199	437.028
2008	182,78	3	248.057	-4,5	65.277	430.837
2009	155,25	-15,1	203.756	-17,9	48.506	359.007
2010	174.893	12,7	243.345	19,4	68.452	418.239
2011	194.233	11,1	264,24	8,6	70.007	458.473
2012	209.304	7,8	293.475	11,1	84.171	502.779
2013	199.249	-4,8	289.313	-1,4	90.064	488.562
2014	209.334	5,1	311.547	7,7	102.213	520.881
2015	249,24	19,1	371.288	19,2	122.048	620.528
2016	250.519	0,5	363.456	-2,1	112.937	613.975

Kaynak: Eurostat, 2018.

Tablo 7'de görüldüğü gibi AB'nin ihracatı 2006-2008 arası düşüş gösterse de 2010-2015 yılları artış göstermektedir. 2016 yılında ihracatta azalma olmasına rağmen genel itibariyle ortalamanın üstünde bir artış sağlamaktadır. İhracattaki büyüme en fazla 2010 yılında % 19,4 ile gerçekleşmiştir. AB'nin ABD'den ithal ticaretinde ABD'de yaşanan 2009 ve 2013 ekonomik krizleri etki etmektedir. 2013 yılından 2016 yılına kadar ticaret artarak devam etmektedir. İthalattaki büyüme 2015 yılında % 19,1 ile en yüksek seviyesini gerçekleştirmiştir. İki tarafın toplam ticareti ise 2016 yılı itibariyle 613,975 milyar eurodur.

Tablo 8. STIC[1] Ürün Gruplaması ile Avrupa Birliği'nin Amerika İle Ticaret Akışı Verileri 2013-2016; İthalat (Milyon,€)

	2013	2014	2015	2016
BİRİNCİL ÜRÜNLER	37.899	35.522	34.001	30.892
1)Tarım Ürünleri	12.817	13.631	15.620	15.011
Gıda	9.476	10.057	11.735	11.119
Balık	777	843	990	997
İşlenmemiş Materyaller	3.341	3.574	3,884	3.892
2)Yakıt ve Maden Ürünleri	25.082	21.891	18,382	15.881
Madenler Ve Minareller	3.892	3.242	3.606	3.091
Yakıtlar	18.935	16.325	12.189	10.405
Petrot Ürünleri	13.814	11.837	8.766	7.627
Demir Olmayan Ürünler	2.256	2.324	2.587	2.385
ÜRÜNLER	156.314	165.943	205.638	211.426
Demir ve Çelik	1,180	1.191	1.251	1.017
Kimyasallar	43.524	45.953	56.631	56.676
İlaçlar	21,141	23.803	31.149	31.678
Diğer Yarı Mamüller	8.313	8.905	10.495	10.094
Makine Ve Nakliyat Ekipmanları	77.484	83.279	105.740	112.451
Ofis ve Telekomünikasyon Ekipmanları	10.620	11.376	14.045	13.717
Elektronik Veri İşleme Ekipmanları	4.265	4.421	5.238	4.747
Telekomünikasyon Ekipmanları	4.482	4.953	6.275	6.068
Entegre Devreler-Elektronik Bileşenler	1.873	2.003	2.532	2.902
Ulaşım Ekipmanları	25.366	28.322	39.522	44.328
Otomotiv Ürünleri	6.004	7.003	10.029	10.276
Diğer Makineler	41.497	43.581	52.173	54.407
Güç Üreten Makinalar	19.098	19.598	24.082	26.912
Elektrikli Olmayan Makineler	14.265	15.451	17.854	17.068
Elektrikli Makineler	8.134	8.531	10.237	10.427
Tekstil	941	978	1.118	1.020
Giyim	500	515	650	675
Diğer Eşyalar	24.372	25.122	29.753	29.492
Bilimsel ve Kontrol Edici Araçlar	12.689	12.920	15.256	14.991
Diğer Ürünler	3.762	5.446	6.198	6.390
TOPLAM	**199.249**	**209.334**	**249.240**	**250.519**

Kaynak: Eurostat , 2018.

Tablo 8'de STIC ürün gruplaması ile 2013-2016 yılları arasında Avrupa Birliği'nin ABD ile ticaret akış verileri gösterilmiştir. STIC ürün gruplaması ile AB'nin ABD ile

[1] Standard International Trade Classification/Standart Uluslararası Ticaret Sınıflandırası.

ticaretinde 2013-2016 verileri dikkate alındığında ithalatının birincil ürünler açısından ilk sırayı yakıt ve maden ürünleri almaktadır. En az ithal edilen birincil ürün ise bu grupta balık ürünleridir. Ürünler grubunda en çok ithal edilen ürünler makine ve nakliyat ekipmanlarıdır. Bunları ulaşım ekipmanları takip etmektedir. En az ithal edilen ürün grupları ise tekstil, giyim ve demir-çelik ürünleridir.

Tablo 9. STIC Ürün Gruplaması ile Avrupa Birliği'nin Amerika İle 2016 yılı Ticaret Akışı Değerleri ve 2015 Yılına Göre Büyüme Oranları; İthalat (Milyon, €)

ÜRÜNLER	**Değer**	**Toplam%**	**Büyüme%**
Gıda ve Canlı Hayvanlar	6.891	2.8	-9.8
İçecekler ve Tütün	1.636	0.7	-10.3
Hammaddeler (Yakıtlar Hariç)	9.249	3.7	-3.2
Mineral Yakıtlar, Yağlar, İlgili Malzemeler	10.405	4.2	-14.6
Hayvansal ve Bitkisel Yağlar	326	0.1	50.5
Kimyasallar ve İlgili Ürünler	56.676	22.6	0.1
Malzeme İle Sınıflandırılan Mamuller	14.517	5.8	-6.1
Makine ve Nakliye Ekipmanları	112.451	44.9	6.4
Çeşitli İmalat Eşyaları	30.416	12.1	-0.6
Emtilar ve İşlemler	6.141	2.5	2.3
Diğer	1.811	0.7	-
TOPLAM	**250.519**	**100**	**0.5**

Kaynak: Eurostat, 2018.

Tablo 9'da STIC ürün gruplaması ile AB'nin ABD ile 2016 yılı ticaret akış verilerinin bir önceki yıla göre karşılaştırılması yapılmıştır. Görüldüğü üzere makine ve nakliyat ekipmanları 2016 yılı itibariyle 112.451 milyar Euro ile toplam ithalatın % 44,9'unu oluştururken bir önceki yıla göre % 6,4 oranında artmıştır. Mineral yakıtlar, yağlar ve ilgili malzemeler ürünlerinde toplam ithalatın % 4,2'sini oluştururken önceki yıla göre % -14,6 ile bir önceki yıla göre ithalattaki payı düşmüştür. Hayvansal ve bitkisel yağların ithalattaki karşılığı 326 milyon Euro olmuştur. İthalattaki payı en az olan % 0,1 payı ile hayvansal ve bitkisel yağlar bir önceki yıla göre ithalatı % 50,5 oranında büyüyerek en çok 'yüzdesel' olarak büyüyen üründür.

Tablo 10. STIC Ürün Gruplaması ile Avrupa Birliği'nin Amerika İle Ticaret Akışı İhracat Verileri (2013-2016); İhracat (Milyon, €)

	2013	2014	2015	2016
BİRİNCİL ÜRÜNLER	38.231	38.753	36.786	36.467
1)Tarım Ürünleri	15.980	16.971	19.954	21.273
Gıda	14.568	15.462	18.268	19.551
Balık	497	572	591	636
İşlenmemiş Materyaller	1.412	1.509	1.686	1.722
2)Yakıt ve Maden Ürünleri	22.251	21.781	16.832	15.194
Madenler Ve Minareller	1.173	1.234	1.110	1.156
Yakıtlar	17.221	16.178	11.333	10.062
Petrol Ürünleri	17.169	16.010	11.261	9.991
Demir Olmayan Ürünler	3.857	4.369	4.388	3.976
ÜRÜNLER	244.581	266.559	328.572	321.334
Demir ve Çelik	5.774	7.503	6.654	5.018
Kimyasallar	62.038	67.305	88.988	85.936
İlaçlar	30.055	35.535	49.803	48.259
Diğer Yarı Mamüller	15.858	16.766	19.449	19.302
Makine Ve Nakliyat Ekipmanları	124.401	135.725	166.279	163.264
Ofis ve Telekomünikasyon Ekipmanları	9.393	9.911	11.949	14.577
Elektronik Veri İşleme Ekipmanları	3.106	3.268	3.627	3.785
Telekomünikasyon Ekipmanları	4.505	4.888	5.625	5.836
Entegre Devreler-Elektronik Bileşenler	1.782	1.755	2.697	4.956
Ulaşım Ekipmanları	55.555	60.247	79.855	76.903
Otomotiv Ürünleri	35.717	38.332	50.378	46.616
Diğer Makineler	41.497	43.581	52.173	54.407
Güç Üreten Makinalar	59.314	65.354	74.072	71.578
Elektrikli Olmayan Makineler	13.325	14.578	16.613	15.814
Elektrikli Makineler	32.631	36.669	41.011	39.166
Tekstil	1.972	2.176	2.501	2.471
Giyim	2.569	2.893	3.496	3.472
Diğer Eşyalar	31.943	34.174	41.177	41.864
Bilimsel ve Kontrol Edici Araçlar	12.125	13.178	15.332	15.898
Diğer Ürünler	3.166	3.487	3.026	3.005
TOPLAM	**289,313**	**311.547**	**371.288**	**363.456**

Kaynak: Eurostat, 2018.

Tablo 10'da STIC ürün gruplaması ile 2013-2016 yılları arasında AB'nin ABD ile ihracat verileri gösterilmiştir. AB'nin ABD'ye ihracatında ise birincil ürünler açısından da ilk sırayı yakıt ve maden ürünleri almaktadır. Yine birincil grup ürünleri içerisinde en az ihraç edilen ürün balık ürünleridir. Ürünler grubunda ise en çok ihraç edilen ürün makine ve nakliyat ekipmanlarıdır. Bunları kimyasal ürünler takip etmektedir. En az ihraç edilen ürünler ise entegre devreler-elektronik bileşenler, tekstil ve giyimdir.

Tablo 11. STIC[2] Ürün Gruplaması ile Avrupa Birliği'nin Amerika İle 2016 yılı Ticaret Akışı Değerleri ve 2015 Yılına Göre Büyüme Oranları; İhracat (Milyon,€)

ÜRÜNLER	Değer	Toplam%	Büyüme%
Gıda ve Canlı Hayvanlar	8.178	2,3	7,2
İçecekler ve Tütün	10.162	2,8	5,4
Hammaddeler(Yakıtlar Hariç)	2.920	0,8	2,9
Mineral Yakıtlar,Yağlar,İlgili Malzemeler	10.062	2,8	-11,2
Hayvansal ve Bitkisel Yağlar	1.169	0,3	22,5
Kimyasallar ve İlgili Ürünler	85.936	23,6	-3,4
Malzeme İle Sınıflandırılan Mamuller	30.769	8,5	-6,8
Makine ve Nakliye Ekipmanları	163.264	44,9	-1,8
Çeşitli İmalat Eşyaları	46.475	12,8	1,9
Emtilar ve İşlemler	1.870	0,5	-10,8
Diğer	2.650	0,7	-
TOPLAM	**363.456**	**100,0**	**-2,1**

Kaynak: Eurostat, 2018.

Tablo 11 ise STIC ürün gruplaması ile AB'nin ABD ile 2016 yılı ticaret akış verileri ve 2015 yılına göre büyüme oranlarını göstermektedir. İhracattaki 163.264 milyar Euro % 44,9'luk payı ile ihracatta en yüksek paya sahip olan makine ve nakliye ekipmanları bir önceki yıla göre % -1,8 oranında azalmıştır. Bir önceki yıla göre % 22,5 payı ile en çok yüzdesel olarak payı bulunan ürün ise hayvansal ve bitkisel yağlardır. Mineral yakıtlar, yağlar ve ilgili malzemeler ise bir önceki yıla göre %-11,2 oranında azalış göstererek diğer ürünler arasında oran olarak en fazla azalan ürün olmuştur.

[2] Standard International Trade Classification/Standart Uluslararası Ticaret Sınıflandırası.

Tablo 12. HS[3] Ürün Gruplaması İle Avrupa Birliği'nin Amerika İle 2013-2016 Yılları Arası Ticaret Akışı; İthalat (Milyon,€)

ÜRÜNLER	2013	2014	2015	2016
Canlı Hayvanlar; Hayvanlar Ürünler	1,076	1,170	1,370	1,316
Sebze Ürünleri	4,765	5,413	6,341	6,222
Hayvansal veya Bitkisel Katı ve Sıvı Yağlar	397	326	326	449
Gıda Maddeleri,İçecekler ve Tütün	3,807	3,711	4,249	3,711
Madeni Ürünler	20,825	18,005	14,277	11,986
Kimyasal veya Müttefik Endüstri Ürünleri	39,253	41,517	51,627	51,629
Plastik Ürünleri	7,495	7,900	9,040	9,120
Ham Deriler	479	550	528	534
Odun,Odun Kömürü ve Mantar Ürünleri	910	1,162	1,495	1,522
Odun,Kağıt ve Kağıt Hamuru	3,431	3,329	3,734	3,548
Tekstil ve Tekstil Ürünleri	1,483	1,507	1,798	1,661
Ayakkabılar ve Şapkalar	122	131	167	198
Taş,Cam ve Seramik Eşyaları	1,597	1,900	2,311	2,297
İnciler ve Değerli Metaryaller	4,866	5,916	6,912	7,061
Temel Metaller ve Ürünleri	6,943	7,003	8,110	7,557
Makine ve Ev Aletleri	51,667	54,641	65,883	67,522
Ulaşım Ekipmanları	24,132	27,058	37,981	42,988
Optik ve Fotoğrafik Aletler	19,427	19,725	23,160	22,926
Silah ve Mühimmat	174	155	192	246
Çeşitli İmalat Eşyaları	1,525	1,691	2,126	2,182
Sanat Eserleri ve Antikalar	1,810	1,951	2,251	2,284
Diğer	3,064	4,573	5,365	3,560
TOPLAM	**199,249**	**209,334**	**249,240**	**250,519**
Tarım Ürünleri	9,839	10,361	11,925	11,230
Balık Ürünleri	810	889	1,029	1,079
Endüstriyel Ürünler	188,599	188,599	236,286	238,210

Kaynak: Eurostat, 2018.

Tablo 12'de Uyumlaştırılmış ürün gruplaması ile 2013-2016 yılları arası AB'nin ABD ile olan ithalatı gösterilmektedir. Yıllar itibariyle en fazla ithalatı yapılan ürünler, makine ve ev aletleridir. İkinci sırada en fazla ithalatı yapılan ürünler ise kimyasal veya

[3] Hermonized System / Uyumlaştırılmış Sistem.

müttefik endüstri ürünleridir. En az ithalatı yapılan ürünler ise silah ve mühimmat olmuştur.

Tablo 13. HS[4] Ürün Gruplaması İle 2016 Yılı Avrupa Birliği'nin Amerika İle İthalat Verileri ve 2015 Yılına Göre Büyüme Oranları; İthalat (Milyon, €)

ÜRÜNLER	Değer	Toplam%	Büyüme%
Canlı Hayvanlar; Hayvanlar Ürünler	1,316	0,5	-4,0
Sebze Ürünleri	6,222	2,5	-1,9
Hayvansal veya Bitkisel Katı ve Sıvı Yağlar	449	0,2	37,8
Gıda Maddeleri,İçecekler ve Tütün	3,711	1,5	-12,7
Madeni Ürünler	11,986	4,8	-16,1
Kimyasal veya Müttefik Endüstri Ürünleri	51,629	20,6	0,0
Plastik Ürünleri	9,120	3,6	0,9
Ham Deriler	534	0,2	1,1
Odun,Odun Kömürü ve Mantar Ürünleri	1,522	0,6	1,9
Odun,Kağıt ve Kağıt Hamuru	3,548	1,4	-5,0
Tekstil ve Tekstil Ürünleri	1,661	0,7	7,6
Ayakkabılar ve Şapkalar	198	0,1	19,0
Taş,Cam ve Seramik Eşyaları	2,297	0,9	-0,6
İnciler ve Değerli Metaryaller	7,061	2,8	2,2
Temel Metaller ve Ürünleri	7,557	3,0	-6,8
Makine ve Ev Aletleri	67,522	27,0	2,5
Ulaşım Ekipmanları	42,988	17,2	13,2
Optik ve Fotoğrafik Aletler	22,926	9,2	-1,0
Silah ve Mühimmat	246	0,1	28,2
Çeşitli İmalat Eşyaları	2,182	0,9	2,7
Sanat Eserleri ve Antikalar	2,284	0,9	1,5
Diğer	3,560	1,4	-33,6
TOPLAM	**250,519**	**100,0**	**0,5**
Tarım Ürünleri	11,230	4,5	-5,8
Balık Ürünleri	1,079	0,4	4,9
Endüstriyel Ürünler	238,210	95,1	0,8

Kaynak: Eurostat, 2018.

Tablo 13'te ise Uyumlaştırılmış ürün gruplaması ile 2016 yılı Avrupa Birliği'nin ABD ie yapmış olduğu ithalat ve bir önceki yıla göre büyüme oranları gösterilmiştir. 2016

[4] Hermonized System / Uyumlaştırılmış Sistem.

yılında makine ve ev aletleri ürünün değeri 67.522 milyar Eurodur ve ithalattaki payı % 27'dir. 2015 yılına göre % 2,5'lik bir artış sağlanmıştır. Bu ürün grubunu 2016 yılı itibariyle 51.629 milyar Euroluk değeri ile kimyasal veya müttefik endüstri ürünleri takip etmektedir. Bu ürün grubu da bir önceki yıla göre % 20,6'lık bir artış göstermiştir. 2013-2016 yılları arasında en çok ithalatı yapaılan üçüncü ürün ise 42.988 milyar Euro ile ulaşım ekipmanları olmuştur. Ulaşım ekipmanları ürünü ise 2015 yılına göre % 17,2'lik bir artış göstermiştir. En az ithalatı yapılan ürünler ayakkabı ve şapka, silah-mühimmat ürünleridir. Bu ürünler 2016 yılında ithalatın % 0,1'ini oluşturmaktadırlar. 2016 yılında ise ithalatın büyük çoğunluğunu yani % 95,1'ini endüstriyel ürünler oluşturmaktadır. Buna karşılık gelen değer ise 238.210 milyar Eurodur ve endüstriyel ürün grubu 2015 yılına göre % 0,8 oranında artış yaşamıştır. AB'nin ABD ile ithalatında 2016 yılı itibariyle toplam 250.519 milyar Euro ticaret akışı sağlanmaktadır. Bu oran bir önceki yıla göre ise % 0,5 oranında ise artış sağlamıştır.

Tablo 14. HS Ürün Gruplaması İle Avrupa Birliği'nin Amerika İle 2013-2016 Yılları Arası Ticaret Akışı İhracat Verileri; İhracat (Milyon, €)

ÜRÜNLER	2013	2014	2015	2016
Canlı Hayvanlar; Hayvanlar Ürünler	1,779	2,071	2,474	2,457
Sebze Ürünleri	1,671	1,897	2,166	2,346
Hayvansal veya Bitkisel Katı ve Sıvı Yağlar	770	887	972	1,188
Gıda Maddeleri,İçecekler ve Tütün	11,169	11,53	13,669	14,657
Madeni Ürünler	17,499	16,522	11,732	10,48
Kimyasal veya Müttefik Endüstri Ürünleri	58,378	63,217	84,424	81,366
Plastik Ürünleri	8,478	9,097	10,34	10,216
Ham Deriler	1,7	1,829	2,167	2,174
Odun,Odun Kömürü ve Mantar Ürünleri	844	916	1,162	1,257
Odun,Kağıt ve Kağıt Hamuru	2,652	2,766	3,389	3,446
Tekstil ve Tekstil Ürünleri	4,411	4,908	5,781	5,733
Ayakkabılar ve Şapkalar	1,351	1,529	1,822	1,845
Taş,Cam ve Seramik Eşyaları	3,313	3,628	4,205	4,276
İnciler ve Değerli Metaryaller	4,983	5,038	4,781	4,571
Temel Metaller ve Ürünleri	14,544	17,14	17,18	15,042
Makine ve Ev Aletleri	71,507	78,916	90,274	88,982
Ulaşım Ekipmanları	50,55	54,531	73,297	71,428
Optik ve Fotoğrafik Aletler	21,08	22,011	25,813	26,729
Silah ve Mühimmat	962	852	928	1,131
Çeşitli İmalat Eşyaları	3,907	4,425	5,383	5,557
Sanat Eserleri ve Antikalar	3,171	3,376	5,049	4,609
Diğer	4,592	4,461	4,281	3,968
TOPLAM	**199,249**	**209,334**	**249,24**	**4,609**
Tarım Ürünleri	15,361	16,376	19,389	20,729
Balık Ürünleri	511	581	603	656
Endüstriyel Ürünler	273,441	294,59	351,296	342,071

Kaynak: Eurostat, 2018.

Tablo 14'te Uyumlaştırılmış ürün gruplaması ile 2013-2016 yılları arası AB'nin ABD ile olan ihracatı gösterilmiştir. 2013-2016 yılında AB'nin ABD ile yapmış olduğu en çok ihracat ürünleri, makine ve ev aletleri, kimyasal veya müttefik endüstri ürünleri ve ulaşım ekipmanlarıdır. En az ihraç edilen ürünler balık ürünleri ve silah-mühimmat ürünleridir.

Tablo 15. HS Ürün Gruplaması İle 2016 Yılı Avrupa Birliği'nin Amerika İle İhracat Verileri ve 2015 Yılına Göre Büyüme Oranları; İhracat (Milyon, €)

ÜRÜNLER	Değer	Toplam%	Büyüme%
Canlı Hayvanlar; Hayvanlar Ürünler	2,457	0,7	-0,7
Sebze Ürünleri	2,346	0,6	8,3
Hayvansal veya Bitkisel Katı ve Sıvı Yağlar	1,188	0,3	22,2
Gıda Maddeleri,İçecekler ve Tütün	14,657	4	7,2
Madeni Ürünler	10,48	2,9	-10,7
Kimyasal veya Müttefik Endüstri Ürünleri	81,366	22,4	-3,6
Plastik Ürünleri	10,216	2,8	-1,2
Ham Deriler	2,174	0,6	0,3
Odun,Odun Kömürü ve Mantar Ürünleri	1,257	0,3	8,2
Odun,Kağıt ve Kağıt Hamuru	3,446	0,9	1,7
Tekstil ve Tekstil Ürünleri	5,733	1,6	-0,8
Ayakkabılar ve Şapkalar	1,845	0,5	1,3
Taş,Cam ve Seramik Eşyaları	4,276	1,2	1,7
İnciler ve Değerli Metaryaller	4,571	1,3	-4,4
Temel Metaller ve Ürünleri	15,042	4,1	-12,4
Makine ve Ev Aletleri	88,982	24,5	-1,4
Ulaşım Ekipmanları	71,428	19,7	-2,6
Optik ve Fotoğrafik Aletler	26,729	7,4	3,6
Silah ve Mühimmat	1,131	0,3	21,9
Çeşitli İmalat Eşyaları	5,557	1,5	3,2
Sanat Eserleri ve Antikalar	4,609	1,3	-8,7
Diğer	3,968	1,1	-7,3
TOPLAM	**363,456**	**100**	**-2,1**
Tarım Ürünleri	20,729	5,7	6,9
Balık Ürünleri	656	0,2	8,9
Endüstriyel Ürünler	342,071	94,1	-2,6

Kaynak: Eurostat, 2018.

Tablo 15'te ise 2016 yılında AB'nin ABD ile yapmış olduğu ihracat verilerinin 2015 yılına göre büyüme oranları gösterilmiştir. AB'nin ABD'den 2013-2016 yılında ithalat sıralamasında ilk sırayı 2016 yılı itibariyle 88,982 milyar Euroluk değeri ile makine ve ev aletleri almıştır. Bu ürün grubunu 81,366 milyar Euro ile kimyasal veya müttefik endüstri ürünleri takip etmektedir. Tablo 15'de görüldüğü üzere 2016 itibariyle en çok ihraç edilen

ürünler % 94,1'lik payı ve 342,071 milyar Euro ile endüstri ürünleridir. 2015 yılına göre kıyaslandığında % -2,6 oranında bir azalma meydana gelmiştir. 2015 yılına göre en çok payı düşen ürün % -12,4 oranıyla temel metaller ve ürünleri olmuştur. Son olarak AB'nin ABD ile ihracatında 2016 yılı itibariyle toplam 363.456 milyar Euro bir ticaret akışı sağlanmıştır. Bu oran bir önceki yıla göre ise % -2,1 oranında azalmıştır.

5. TRANSATLANTİK ANLAŞMASININ ORTAYA ÇIKIŞ NEDENLERI

Soğuk savaş sonrası AB ve ABD arasındaki ilişkiler yeniden olgunlaşmaktaydı. Asya'ya yönelik dengeleme politikasının erken bir hareketi olarak, ABD 2010 yılında bir takım Pasifik Havzası (ABD ile mevcut serbest ticaret anlaşmalarına sahip birkaç ülke dahil olmak üzere) ticaret ortaklarıyla Trans-Pasifik Ortaklığı'na (TPP) yüksek standartlı ticaret ve yatırım amacıyla stratejik adımlarda bulundu. 2008-2009 büyük ekonomik durgunluktan sonra ekonomik otoriteleri böyle benzer bir anlaşmanın neden Avrupa ile yapılmadığını sorgulamaya başlamıştı. Sonuçta ABD ve AB, küresel GSYH'nin yaklaşık yarısını temsil ediyordu. Dünya ticaretinin %30 unu oluşturan bu iki bölge, her gün 2.7 milyar dolarlık mal ve hizmet ticaretinde bulunuyor ve 3,7 trilyon dolardan fazla birbirleriyle doğrudan yatırım yapıyorlardı (Final Report, 2018).

2011 yılı Kasım ayında ABD ve AB bu konu hakkında bir ekonomik zirve gerçekleştirdi. Bu zirvede yüksek standartlı bir ticaret ve yatırım liberalizasyonunun sağlanması için Yüksek Düzeyli Çalışma Grubu (HLWG) oluşturuldu. Avrupalıların yüksek standarda sahip bir ekonomik liberalizasyon fikrini sürekli dile getirmeleri üzerine dönemin ABD Dış İşleri Bakanı Hillary Clinton Kasım 2012'de Brooking Enstitüsü konuşmasında Avrupalıların bu fikrini resmen açıkladıklarını ilan etti (Clinton, 2019).

Bu anlaşma merkezinde yatırım, hizmet, tarım, düzenleyici konular ve yüksek seviyede liberalizasyon kurallarını içermektedir. 2001'den günümüze sancılı bir dönem geçiren DOHA Süreci ve 1990'lardan sonra geniş ve kapsamlı bir serbest ticaret anlayışının ortaya çıkmaması Transatlantik Ticaret ve Yatırım ortaklığının kurulmasına zemin hazırlamıştır. Bu liberalizasyonun aynı zamanda küresel ticarete de öncülük edeceği düşünülmektedir (Akman, 2015).

Bu anlaşma girişiminin temelinde yatan ana nedenler şunlardır:

- ABD ve AB'nin uluslararası ekonomide ortaya çıkan yeni ticari dengelere, orta ve uzun dönemde sorun çıkaracağı gereksinimini hissetmeleri ve buna önlem almak istemeleri
- Büyüyen ekonomilerin dünya ticaretindeki ticaret ve üretim gücünün artması

- Dünyada ucuz işgücü ve iş yerlerinin kapanmasına sebep olduğu algısı ve tarafların avantajlarını korumak isteyerek birliktelik kurma arayışı
- 1994'den beri devam eden çok taraflı ticaret sisteminin, gelişmiş ülkelerin istenilen duruma gelememesi ve Dünya Ticaret Örgütü'nde hizmet ticareti, yatırım, fikrî mülkiyet, kamu alımları ve benzeri konularda liberalizasyonu hızlandırmak istemeleri
- Gelişmiş ülkelerin ABD liderliğinde Atlantik ve Pasifik de ekonomik işbirlikleri yaparak (TTIP-TPP) dünyada ticari etkinliklerini devam ettirmek ve güçlü işbirlikleri kurarak yeni yapılacak olan ticari anlaşmalarda söz sahibi olmayı istemeleri
- Dünyayı saran ekonomik krizden kurtulmak için AB ve ABD yönetimlerinin krizin üstesinden gelebilmek adına kaçınılmaz bir adım olarak telaffuz edilmesi
- Hepsinden önemlisi AB ve ABD yönetimlerinin sürdürülebilir büyüme ve istihdam sorunlarıyla aralarındaki pazar ticaretini potansiyellerinin üzerine çıkararak yeni iş alanları oluşturma konusundaki kararlılıkları

Özetle tarafların uyum içerisinde mevcut engelleri kaldırarak istihdam ve büyüme konusunda bu iki bölgeye büyük bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Uzun ve zahmetli müzakere turları sonrası Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığının derinleştirilmiş konuları kapsayacak yeni bir anlaşma olması beklenmektedir.

5.1 Anlaşmanın Maddeleri

On beşinci müzakerelerin sonunda ortaya çıkan maddeler genel anlamda pazara erişim, düzenleyici konular- tarife dışı engeller ve kurallar olarak üç temel başlık üzerinden görüşülmeye devam etmektedir. Bu ana maddelerin alt başlıklarında ise diğer yapıcı maddelerle ilgili başlıklardır.

Pazara Erişim	Düzenleyici Konular	Kurallar
✓ Tarifeler	✓ Tarife Dışı Engeller	✓ Enerji-Hammadde
✓ Hizmet Ticareti	✓ Ticaret Önündeki Engeller	✓ Sürdürülebilir Kalkınma
✓ Kamu Alımları	✓ Düzenleyici Çerçevelerdeki Uyum	✓ Gümrük ve Ticaretin Kolaylaştırılması
✓ Menşe Kurallar	✓ Sektörlere Dönük Düzenlemeler	✓ Küçük-Orta Ölçekli İşletmeler
	✓ Bitki Sağlığına Yönelik Düzenlemeler	✓ Yatırımcıların Korunması
		✓ Rekabet Politikası
		✓ Fikrî Mülkiyet Hakları

Pazara Erişim

Pazara erişim konusunda ana maddeler;

- Gümrük tarifelerinin kaldırılması
- Menşe kuralların uyumlaştırılması
- Ticarette anti-sübvansiyon, anti-damping konularında ve ticaret önündeki teknik engeller konularında diyalog sağlanmasıdır (Çelebi, 2013: 7).

Bunlara ek olarak taraflar mal, hizmet ve pazara erişimi, tarife ve ticari olmayan engelleri ortadan kaldırarak yeni rekabet gücüne dayalı bir küresel pazara ihtiyaç duymuşlardır. Mal ticareti önündeki engeller arasında, AB mallarının ABD'de ithalatı ve dağıtımı ile ilgili olan gümrük vergileri gibi tarife dışı engeller bulundurmaktadır. Bu yüzden bu engelleri kaldırmak ABD ile yapılan ticaretin maliyetini düşürmek amaçlanmaktadır. Bu sağlanabilirse yüksek ekonomik büyümeye teşvik sağlanacak ve yeni iş istihdamları oluşacaktır (European Commission, 2018).

Pazara giriş konusunda öncelikli olarak bankacılık ve sigortacılık olmak üzere iletişim, ulaştırma sektörleri, inşaat ve ticaret hizmetleri bölümlerinde var olan kısıtlayıcı tarife dışı engellerin (TDE) kaldırılması hedeflenmektedir. Yüksek Seviyeli Çalışma

Grubu'nun raporunda hizmetler sektöründeki serbest ticaret anlaşmalarının kapsamından daha fazla serbestleştirilmesi kararı alınmıştır.

Hizmetler sektöründe ise temel olarak;

- Var olan hizmetlerin, diğer sektörlere de uygulanması
- Mesleki niteliklerin karşılıklı tanınmasının istenmesi
- Taraflara ait firmaların kendi ülkelerinde göstermiş olduğu faaliyetleri taraflara ait ülkelerde de yerli firma gibi faaliyet göstermek istemeleri başlıkları üzerinde durulmaktadır.

Ayrıca bu sektördeki görüşmeler sonucu öne çıkan diğer başlık telekomünikasyona ilişkin başlıklardır. Taraflar bu alandaki düzenlemelerin uyumlaştırılması için kuvvetli bir işbirliği içerisindedir. Bu düzenlemelerde altyapılar, ara bağlantılar, düzenleyici kurullar ve ruhsatlandırma işlemleri gibi konular yer almaktadır.

Hizmet sektöründe e-ticarette de önemli adımlar atılmak istenmektedir. Bu görüşmelerde temel olarak tüketicilerin korunması ve elektronik işlemlerde uygulanan vergiler görüşülmüştür. İlerleyen müzakerelerde veri güvenliği ile ilgili başlıklar da gündeme getirilmesi beklenmektedir.

Yatırım alanında taraflara ait firmaların adil bir düzen içerisinde eşit muamele görmesi ve kamu alımlarında ve ihalelerde yerli ürünlerin kullanılması ve şeffaflık ilkesinin ortadan kaldırılması kararlaştırılmıştır.

En az ilerleme kaydedilen konu ise kamu alımlarıdır. AB şirketlerinin ABD pazarında büyük sorunlar yaşadığını kaydeden AB temsilcileri bu konudaki isteklerini bir kez daha net bir dille ortaya koymuşlardır. Aynı zamanda AB açısından ABD kamu alım pazarına erişimin özellikle ulaşım, enerji ve hizmet sektörlerinde kolaylaştırılması büyük bir önem taşımaktadır (Akses, 2016).

Düzenleyici Konular ve Tarife Dışı Engeller

Bu konudaki adımların pozitif yönde olmasının yanı sıra, tarife dışı engellerin devamı sonucu yüksek tarife oranlarına aynı oranda etki edeceği düşünülmektedir. Örneğin

et-süt ürünlerinde %80, pirinçte %120, kimyasal ürünlerinde %111, inşaat hizmetleri ve deniz ulaşımında %100'lere kadar gümrük tarifesi oranlarına denk geldiği bilinmektedir.

Anlaşmada hayvan-bitki sağlığı (SPS), gıda güvenliği gibi düzenlemelerden kaynaklanan problemlerin giderilmesine gayret gösterilmektedir. Tarafların uygulamış olduğu gıda, kozmetik, makine, uzay sanayisi, biyo-teknoloji, tekstil ve kâğıt sanayilerinde yüksek oranda tarife dışı engeller bulunmaktadır. Bu engellemeler pazara girişi zorlaştırmakta ve şirketlerin iş yapma maliyetlerini de yükseltmektedir (Akman, 2014: 1,29).

Düzenleyici işbirliği, yakınsama ve şeffaflıktan elde edilecek olan ekonomik kazançlar önemli olacak ve iki taraf tarafından TTIP'nin ana bileşeni olarak kabul edilecektir. Aynı zamanda düzenleyici konularda detaylı bir transatlantik anlaşmasının sağlanıp sağlanamadığına dair şüpheler de devam etmektedir (Akhtar, Jones, Johnson, 2016).

Müzakere turlarında düzenleyici konularında ilerlemeler kat edilmiştir. Ticaret önündeki şeffaflığın sağlanması, AB ve ABD'deki kurumlar arası işbirliklerinin artması ticaret önündeki teknik engeller, komisyonunun rolü ve özelliklerinin tanınması gibi konular dikkate alınmıştır. Sağlık ve bitki sağlığı ile ilgili görüşmelerinde, denetim ve onay işlemlerinin dışında anti-mikrobik direnç gibi konular da ele alınmıştır (European Commission, 2018).

Kurallar

Ticaretle ilgili kurallar fikrî mülkiyet hakları, yatırım, dijital ticaret, ticareti kolaylaştırma, işgücü, çevre, küçük-orta ölçekli işletmeleri kapsamaktadır. Kurallar TTIP müzakerelerini Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) anlaşması üzerine dayandırılabilir. Bu kuralların birçoğu DTÖ'de ele alınmamasının yanı sıra diğer ülkelerle birlikte AB ve ABD'nin serbest ticaret anlaşmalarının standart bir parçası haline gelmiştir. Bu müzakereler daha önce yapılmış serbest ticaret anlaşmaları veya çok taraflı anlaşmalar içerisine yeni bir soluk getireceği belirtilmektedir.

ABD ve AB'nin genel olarak konulara yaklaşımlarındaki farklılıklardan daha fazla ortak bir yapıya sahiptir. İki taraf da tüketici sağlığı, yatırım, fikri mülkiyet hakları, emek,

çevre için güçlü bir koruma sağlamak için taahhütlere sahiptir. TTIP'nin çok taraflı ticaret politikasını ilerletmek için bazı düzenlemeler, standartlar ve kuralların diğer ülkeler üzerindeki etkisi konusunda tartışmaların artabileceği ve anlaşmanın altyapısının geliştirilmesinde fayda olunabileceği düşünülmektedir (Akhtar, Jones, Johnson, 2016).

5.2 Anlaşmanın Taraflara Etkisi

TTIP'nin AB ve ABD ekonomileri üzerindeki etkinin büyük olması, bu anlaşmanın olumlu şekilde sonuçlanması açısından önemlidir. Bu anlaşma ile taraflar ekonomik çıkarları doğrultusunda geniş pazar erişiminin serbestleştirilmesi, büyüme ve istihdam üzerindeki pozitif katkıları giderek artacaktır. Bu nedenle TTIP mevcut serbest ticaret anlaşmaları içinde iddiasını ortaya koymaktadır (Akman, 2013: 16).

En büyük ticari bloğu oluşturan AB ve ABD, farklı bir serbest ticaret anlaşması hedeflemektedir. Gümrük tarifelerini azaltmak, hizmet ticaretini kolaylaştırmak, tarife dışındaki engelleri ortadan kaldırmak, e-ticaret, fikrî mülkiyet hakları, telekomünikasyon ile ilgili iyileştirilmelerin yapılması, bitki ve hayvan sağlığı ile ilgili düzenlemeler yapılması gündemdedir (Üstün, 2013: 2) .

Tablo 16. AB- ABD Karşılaştırma

ÜLKE	NÜFUS-Milyon	GSYİH-Milyon ($)	MAL İHRACATI ($)	DÜNYA MAL TİCARETİ SIRASI	HİZMET TİCARETİ	DÜNYA HİZMET TİCARETİ SIRASI	TARIM DIŞI GÜMRÜK TARİFE ORANI
AB	503	17,584	2.132,888	1	784,286	1	0,04
ABD	311	15,094	1.480,432	2	580,864	2	0,033

Kaynak:WTO, 2018.

Tarafların tarifeler önündeki engelleri kaldırmak ve kriz sonrası tekrar büyümeyi göz önünde tutulduğunda anlaşmanın oluşturacağı etki daha da değerlidir. Mal ticaretinde tarifelerin kaldırılmasıyla iki tarafın kazancının minimum 7.5 milyar dolar olacağı, ölçek ekonomisine geçiş ve rekabet ortamında üretime geçiş gibi diğer koşullar dikkate alındığında net kazancın 60-85 milyar dolar aralığında olacağı düşünülmektedir. (Erixon,

Baueri, 2010: 4) Kişi başına düşen milli gelirin yanı sıra ABD için 12.300 AB için ise 6.400 Euro ek bir gelir sağlanacaktır. Yeni istihdam sağlanarak ücretler düzeyinde ortalama % 0,6 bir artış sağlayacaktır.

TTYO'nun büyük pazar oluşturmak, tarafların refah seviyelerini arttırmak amacıyla dünyadaki geri kalan ülkeler içinde büyük bir ihracat ortamı yaratması beklenmektedir. Diğer ülkelerin özellikle dünyada ekonomik sözü geçerli olan başta Asya ülkeleri olmak üzere bu ekonomik ortaklığa sıcak bakmadığı bilinmektedir. TTYO ile tıkanmış olan Doha turlarının ve küresel ticaretin serbestleşmesine yönelik atılacak adımların tekrardan canlanacağı ifade edilmektedir (Akman, 2015: 18).

TTYO'nun oluşturacağı ekonomik kapsam üzerine farklı ampirik senaryolar yapılmıştır. Bu çalışmalar sonucu ortaya genellikle pozitif bir etki ortaya çıkmıştır.

5.3 TTYO'nun Taraflara Etkilerini Araştıran Çalışmalar

Bu ticaret ortaklığının ekonomik etkilerini tahmin etmeye çalışan çalışmaların büyük kısmı hesaplanabilir genel denge modelleri (CGE Models) temel alınmıştır. Bu model bir ekonominin politika, teknoloji veya diğer dış etkenlerdeki değişime nasıl tepki vereceğini tahmin etmek için gerçek ekonomik bilgileri kullanan bir ekonomik modeldir.

Diğer taraftan uzun vadede daha olumlu etkinin oluşabileceği iddia edilmektedir. TTYO'nun büyük pazar oluşturmak, tarafların refah seviyelerini arttırmak amacıyla dünyadaki geri kalan ülkeler içinde büyük bir ihracat ortamı yaratması beklenmektedir. Diğer ülkelerin özellikle dünyada ekonomik sözü geçerli olan başta Asya ülkeleri olmak üzere bu ekonomik ortaklığa sıcak bakmadığı bilinmektedir. TTYO ile tıkanmış olan Doha turlarının ve küresel ticaretin serbestleşmesine yönelik atılacak adımların da tekrardan canlanacağı ifade edilmektedir (Akman, 2015: 18).

5.3.1.1. Ecorys Çalışması

Hollanda araştırma ve danışmanlık şirketi olan Ecorys, 2009 yılının Aralık ayında AB ve ABD arasındaki ticarette tarife dışı engellerin maliyetinin düşürülmesinden dolayı artan ticaret ve yatırımın ekonomik etkilerine yönelik bir araştırma yayınlamıştır. Özellikle metodoloji ve kavramsal terimler bakımından diğer çalışmalara büyük bir etkisi olmuştur.

Araştırmada AB ve ABD'de 23 sektörde toplam 5.500 şirket ticaret için tarife dışı engellerin maliyetlerini tahmin etmektedir. 40'dan fazla sektöründe yüksek uzmanların, 100'ün üzerinde işletme kuruluşunda çalışan uzmanların cevaplarına dayandırılan araştırma sonucunda AB ve ABD arasındaki ekonomik ortaklıktan ticarette tarife dışı engellerin yarısının etkilenebileceği sonucuna ulaşılmıştır. Ancak ticarette tarife dışı engellerin reel bir şekilde düşürülmesi sektörler arasında farklılıklara yol açabileceği de belirtilmiştir. Bu anlaşmanın ekonomik etkisini CGE modeli modeliyle iki farklı senaryo kullanılarak tahmin edilmiştir. İki farklı senaryoda ticarette tarife dışı engellerin yaklaşık %50'si düzenleyici farklılıkların düzeltilmesi veya hızlandırması için sağlanmıştır. Diğer sınırlı senaryoda, ticarette tarife dışı engellerin %25 oranında uyumlaştırılması ele alınmıştır (Wallen, 2015: 24).

Tablo 17. Makroekonomik Etkilerin Özeti, Uzun vadede senaryolar (15 yıldan fazla)

	İDDİALI SENARYO Kısa Dönem	İDDİALI SENARYO Uzun Dönem	SINIRLI SENARYO Kısa Dönem	SINIRLI SENARYO Uzun Dönem
Reel Gelir	ABD 19.0	40.8	7.8	18.3
(Milyar €)	AB 45.9	121.5	19.4	53.6
Reel Gelir	ABD 0.13	0.28	0.05	0.13
(% Değişim)	AB 0,27	0,72	0,11	0,32
Reel Hane Halkı Geliri	ABD 0,16	0,31	0,07	0,14
(% Değişim)	AB 0,32	0,79	0,14	0,35
Gerçek Ücret-Vasıfsız İşçiler	ABD 0,24	0,35	0,11	0,16
(% Değişim)	AB 0,40	0,82	0,17	0,36
Gerçek Ücret-Vasıflı İşçiler	ABD 0,26	0,38	0,11	0,17
(% Değişim)	AB 0,36	0,78	0,16	0,34
İhracat Değerleri	ABD 6,12	6,06	2,72	2,68
(% Değişim)	AB 1,69	2,07	0,74	0,91
İthalat Değerleri	ABD 3,97	3,93	1,76	1,74
(% Değişim)	AB 1,63	2	0,72	0,88
Ticaret Hadleri	ABD -0,15	-0,23	-0,06	-0,1
(% Değişim)	AB 0,11	0,07	0,05	0,03

Kaynak: Study on the development of statistical data on the European security technological and industrialbase.https://ec.europa.eu/homeaffairs/sites/homeaffairs/files/elibrary/documents/policies/security/referencedocuments/docs/security_statistics_ final_ report_en.pdf. 25.12.2018.

Tablo 17'de iddialı senaryo ve sınırlı senaryo karşılaştırıldığında, AB'nin GSYH'si % 0,3 ile % 0,7 arasında ABD'nin ise % 0,1 ile % 0,3 arasında artacağı tahmin edilmektedir. Bu etki, ithalatta fiyatların ve tüketici fiyatlarının düşmesiyle, rekabet gücü çok olan sektörlerde üretimlerin ve yatırımların artmasıyla açıklanmaktadır. İhracat verilerinde ise iddialı senaryoda AB'de % 2'den fazla, ABD için ise % 6'dan fazla olması beklenmektedir. Ecorys araştırmacılarına göre AB ve ABD küresel rekabet gücünün artacağını, ithalatın ise ihracata göre biraz daha az artmasını beklemektedirler. İki senaryoda, ortalama hane halklarının gelirlerinde AB için % 0,4 ile % 0,8, ABD için % 0,1 ile % 0,3 arasında artış sağlanacağı beklenmektedir. Bu durumda hane başına AB için

12.300 Euro, ABD için ise 6.400 Euro'ya denk gelmektedir. Tarife dışı engellerin ortadan kaldırılması ve uyumlaştırmasıyla AB ve ABD'deki yüksek ve düşük vasıflı işçiler için reel ücretlerinin artacağı beklenmektedir (Berden, Francois, Thelle, 2009).

Tablo 18. Farklı Senaryolarda Sektörel Etkiler

SONUÇ	1A	1B	2A	2B	3A	3B	4A	4B	5A
İŞLENMİŞ GIDALAR		5	0,9	0	5,4	0,8	0,9	0,4	5,4
KİMYASAL, KOZMETİK, İLAÇ		7,1	2,2	0,4	6,2	1,1	2,2	1	6,2
ELEKTRİKLİ MAKİNALAR		1,6	-6	0,4	-4,6	0,8	-6	-2	-4,6
MOTORLU TAŞITLAR		1,2	5,7	2,3	11	4,3	5,7	2,3	11
DİĞER ULAŞIM ARAÇLARI EKİPMANLARI		0,2	-1	1,1	4,2	2,2	-1	-0	4,2
METALLER VE METAL ÜRÜNLER		0,7	-1	0	2,7	0,5	-1	-0	2,7
AHŞAP VE KAĞIT ÜRÜNLER		1,1	0	-0	1,6	0	0	0	1,6
FİNANS		1,2	0,4	0,1	2,6	1,6	0,4	0,2	2,6
SİGORTA		-0,1	1,2	0,7	5,9	4,3	1,2	0,6	5,9
İŞ HİZMETLERİ		0,5	0,5	0	0,6	0	0,5	0,2	0,6
İLETİŞİM		1	0,2	-0	0,3	-0	0,2	0,1	0,3
KÜLTÜREL HİZMETLER		0,3	-0	-0	-0,8	0,5	-0	0	0,2
İNŞAAT		0	0,8	0	0,2	0	0,8	0,4	-0,8
TOPLAM	**121,5**	**30,8**							

Kaynak*:* Study on the development of statistical data on the European security technological and industrialbase.https://ec.europa.eu/homeaffairs/sites/homeaffairs/files/elibrary/documents/policies/security/referencedocuments/docs/security_statistics_ _final_report_en.pdf. 25.12.2018.

Tablo 18'de ise ekonomideki tarife dışı engellerin azaltılması ve belirli sektörlere özgü tarife dışı engellerin azaltılmasının sektörel etkileri analiz edilmiştir. 1B olarak ifade edilen sütun, ekomideki tarife dışı engellerin azaltılması sonucu milli gelirdeki değişimlerin özetidir. Bu sütunda en tarife dışı engellerin azaltılması sonucunda milli geliri en fazla etkileyecek olan sektör kimyasal, kozmetik ve ilaç sektörü olurken , milli geliri olumsuz olarak etkileyen sektör , sigorta sektörüdür. 2A sütunu ise ekonomideki tarife dışındaki engellerin azaltılması sonucu çıktıdaki sektör düzeyindeki yüzde değişimler gösterilmektedir. Bu durumda çıktıyı sektör düzeyinde en çok etkileyen sektör motorlu taşıtlar sektörü iken, çıktıya negatif yönden etki eden sektörler, diğer ulaşım araçları ekipmanları ve metaller ve metal ürünler sektörleridir. 2B sütunu ise belirli sektörlere özgü tarife dışı engellerinin azaltılması sonucu çıktıdaki sektör düzeyindeki yüzde değişimleri göstermektedir. Bu sütuna bakıldığında belirli sektörlerde engellerin azaltılması sonucunda çıktıdaki sektör düzeyi açısından en çok artış mototlu taşıtlar sektörü olurken, ahşap ve kağıt ürünler ile iletişim sektörü olumsuz olarak etkileyen sektör olmuştur. 3A sütunu ise ekonomideki tarife dışı engellerin azaltılması sonucu ihracat sektör düzeyindeli yüzde

deişimleri göstermektedir. Bu durumda ihracatı sektör bakımdan olumlu olarak etkileyecek sektör kimyasal, kozmetik ve ilaç sektörü iken elektrikli makinalar sektörü ise tarife engellerin azaltılmasına rağmen ihracatı sektör bakımdan olumsuz etkileyen sektör olmuştur. 3B sütunu ise belirli sektörlere özgü tarife dışı engellerin azaltmasının ihracat sektör düzeyindeki yüzde değişimlere olan etkisini göstermektedir. Belirli sektörlerde olan tarife engellerinin azatılması sonucu ihracata sektör olarak pozitif etki eden sektör motorlu taşıtlar sektörü iken, negatif etki eden sektör ise iletişim sektörüdür. 4A sütunu ise bize tarife dışı engellerinin azaltılmasının AB için sektörel seviyedeki çıktıdaki yüzde değişimi göstermektedir. AB'nin sektörel açıdan çıktıyı yüzde olarak olumlu etkileyen sektörü motorlu taşıtlar sektörü iken, çıktıyı olumsuz etkileyen sektörler diğer ulaşım araçları ekipmanları ve metaller ve metal ürünleri sektörleridir. 4B sütununa baktığımızda ise belirli sektörlere özgü tarife dışı engellerin azaltılmasının AB için sektörel seviyedeki çıktıdaki yüzdesel değişimi ifade etmektedir. Bu açıklamalar doğrultusunda çıktıyı en çok etkileyecek sektör motorlu taşıtlar sektörü iken, çıktıya negafit yönden etki edecek sektör elektrikli makinalar sektörü olmuştur. 5A sütunu ise bize ekonomideki tarife dışı engellerinin azaltılması sonucunda AB için sektörel açından ihracattaki yüzde değişimi göstermektedir. Bu bakımdan AB'nin sektörel bakımından ihracatına katkı yapan sektör kimyasal, kozmetik ve ilaç sektörü iken ihracatı olumsuz açıdan etkileyen sektör ise elektrikli makinalar sektörü olduğu görülmektedir.

5.3.1.2 CEPR Çalışması

Fransa Araştırma Enstitüsü Merkezi Araştırıcılar ve Araştırmacılar Eylül 2013'de TTYO'nun ekonomik etkileri üzerinde çalışmalar yaparak bu konu hakkında bir araştırma yayınlamıştır. Bu çalışma Fransız Profesör Lionel Fontagne tarafından yazılmıştır. Bu çalışma ECORYS ve CEPR çalışmalarına göre farklı olsa da bu çalışmada da temel olarak CGE modeli kullanılmıştır.

Araştırmayı yapanlar TTYO'nun merkez bir senaryo etrafında dört alternatif senaryo üzerinde durmuşlardır. Bu senaryolarda ekonomik etkiyi tahmin edip tarife dışında kalan engellerin nasıl değiştirilmesi gerektiği üzerinde farklı varsayım yapmışlardır. Bu varsayımlar 2025 yılı baz alınarak yapılmıştır. Bu ana senaryoda Avrupa ihracatçıları ABD'de beklenen tarama gereksiniminden muaf tutulacağını varsayılmıştır. 2015 yılından

itibaren 7 yıl içerisinde AB ve ABD arasındaki tarifelerin bir geçiş dönemi ile aşamalı olacağı beklenmektedir. Ürünlerin veya sektörler için bu geçiş süreci rekabette ne kadar hassas olduklarına göre değişecektir. Ayrıca kamu ve görsel işitsel hizmetler dışında ürünlerin ve hizmet sektörleri için tarife dışı engellerin ticaret içerisindeki payı % 25 oranında düşürülmelidir (Wallen, 2015: 26).

Tablo 19. Hane Halkının Harcanabilir Gelirindeki Değişiklikler (2027)

	SADECE TARİFELER	AZ İDDİALI SENARYO	İDDİALI SENARYO
TOPLAM AB (Milyon €)	12,934	39,813	70,82
ABD (Milyon €)	5,081	29,982	58,434
AB (%)	0,09	0,28	0,49
ABD (%)	0,03	0,18	0,35
AB (HER EV İÇİN €)	99	306	545
ABD (HER EV İÇİN €)	57	336	655

Kaynak*:* CEPR Data, 2018.

Tablo 19'da hane halkının harcanabilir gelirindeki değişiklikler gösterilmiştir. Hane halkları için AB'de az iddialı senaryoda 306 Euro, iddialı senaryoda ise 545 Euro ek harcanabilir gelir elde ederken bu durum ABD'de az iddialı senaryoda 336 Euro iddialı senaryoda ise 655 Euro olarak gerçekleşmektedir. AB için % 0,28 ile % 0,49 oranında, ABD'de ise % 0,18 ile 0,35 oranında artış göstermektedir.

Tablo 20. GDP ve Ticaretteki Değişimler (Milyar €)[5]

		SADECE TARİFELER	SADECE HİZMETLER	SADECE SATIN ALMA	AZ İDDİALI SENARYO	İDDİALI SENARYO
GDP	AB	23,753	5,298	6,367	68,274	119,212
DEĞİŞİM	ABD	9,447	7,356	1,875	49,543	94,904
İKİ TARAFLI	AB>ABD	43,84	4,591	6,997	107,811	186,965
İHRACAT	ABD>AB	53,777	2,859	3,411	100,909	159,098
TOPLAM	AB	43,74	5,777	7,136	125,232	219,97
İHRACAT	ABD	57,33	5,488	5,942	142,071	239,543

Kaynak: CEPR Data, 2018.

[5] Not: *2027 küresel ekonomiye göre değişiklikler olarak yorumlanmaktadır.*

Tablo 20'de ise GDP ve ticaretteki değişimler milyar Euro cinsinden gösterilmiştir. Her iki senaryoda da iki tarafın ekonomilerine olan etkisi olumlu ve kazançlıdır. AB için daha az iddialı senaryoda GDP'deki değişim 68.274 milyar Euro olurken iddialı senaryoda ise 119.212 milyar Euro olmaktadır. ABD için GDP'deki değişim az iddialı senaryoda 49.543 milyar Euro olurken iddialı senaryoda 94.904 milyar Euro olmaktadır.

İlave olarak CEPR araştırmacıları AB ve ABD arasındaki bu ticari ortaklığın, dünya çapında düzenleyici etkileşimlere katkıda bulunacağı bu durumunda da diğer ülkelerin pazarları için ticari maliyetlerini azaltacağını varsaymaktadır. Bu durumun AB ve ABD şirketlerinin diğer ülkelerde ticaret yaptığında GSYH'nin diğer ülkeler için pozitif bir etkisinin olacağını tahmin etmektedirler. TTYO'nun sonucunda dünyanın GSYH'sinin % 0,05 ile % 0,1 arasında artması beklenmektedir (Francois vd, 2019).

Tablo 21. Çıktı ve Ticaret Sapmalarında Sektörel Değişiklikler

SEKTÖRLER	KATMA DEĞERDEKİ TEMEL PAYLAR	ÇIKTI DEĞİŞİMİ AZ İDDİALI SENARYO	ÇIKTI DEĞİŞİMİ İDDİALI SENARYO	İHRACAT DEĞİŞİKLİĞİ (ABD DIŞI) (Milyon €)	AB İÇİ TOPLAM TİCARETTEN SAPAN KISIM (Milyon €)
Ormancılık-Balıkçılık	0,040	0,05	0,06	-1.270	269
Diğer Birincil Sektörler	0,019	0,01	0,02	250	345
İşlenmiş Gıdalar	0,030	0,30	0,57	3.247	-425
Kimyasallar	0,028	0,09	0,37	5.591	-13.208
Elektrikli Makineler	0,004	-3,74	-7,28	-2.551	-12.829
Motorlu Taşıtlar	0,015	0,24	1,54	7.559	-36.517
Diğer Taşıma Araçları	0,007	-0,17	-0,08	1.074	-2.468
Metaller Ve Metal Ürünleri	0,037	0,40	0,37	1.422	492
Ahşap ve Kağıt Ürünleri	0,023	0,08	0,08	2.454	-799
Diğer Üreticiler	0,029	0,69	0,79	2.243	2.087
Su Ulaşımı	0,003	0,55	0,99	951	-35
Hava Ulaşımı	0,003	0,30	0,44	810	76
Finans	0,032	0,23	0,42	552	129
Sigorta	0,010	0,44	0,83	406	84
İş Hizmetleri	0,222	0,15	0,25	2.808	1.068
İletişim	0,023	0,10	0,17	295	53
İnşaat	0,083	0,31	0,53	336	131
Personel Hizmetleri	0,035	0,15	0,26	898	124
Diğer Hizmetler	0,338	0,16	0,28	2.065	795
TOPLAM				**33.279**	**-72.092**

Kaynak: CEPR Data, 2018.

Tablo 21'de çıktı ve ticaret sapmalarında sektörel değişiklikler gösterilmiştir. Çıktı değişimi her iki senaryayo göre bakıldığında gıdalar, kimyasallar, ulaşım araçları, metal ve ahşap ürünler ile ticaret hizmetleri ticareti en çok arttıran sektörlerdir. AB iç ticaretinden ABD ticaretine yapılan ticaret sapmaları motorlu taşıtlar, kimyasallar, elektrikli makineler, metaller ve metal ürünlerinde gerçekleşmektedir.

5.3.1.3 CEPll Çalışması

Fransa Araştırma Enstitüsü Merkezi Araştırıcılar ve Araştırmacılar Eylül 2013'de TTYO'nun ekonomik etkileri üzerinde çalışmalar yaparak bu konu hakkında bir araştırma yayınlamıştır. Bu çalışma Fransız Profesör Lionel Fontagne tarafından yazılmıştır. Bu çalışma ECORYS ve CEPR çalışmalarına göre farklı olsa da bu çalışmada da temel olarak CGE modeli kullanılmıştır.

Araştırmayı yapanlar TTYO'nun merkez bir senaryo etrafında dört alternatif senaryo üzerinde durmuşlardır. Bu senaryolarda ekonomik etkiyi tahmin edip tarife dışında kalan engellerin nasıl değiştirilmesi gerektiği üzerinde farklı varsayım yapmışlardır. Bu varsayımlar 2025 yılı baz alınarak yapılmıştır. Bu ana senaryoda Avrupa ihracatçıları ABD'de beklenen tarama gereksiniminden muaf tutulacağını varsayılmıştır. 2015 yılından itibaren 7 yıl içerisinde AB ve ABD arasındaki tarifelerin bir geçiş dönemi ile aşamalı olacağı beklenmektedir. Ürünlerin veya sektörler için bu geçiş süreci rekabette ne kadar hassas olduklarına göre değişecektir. Ayrıca kamu ve görsel işitsel hizmetler dışında ürünlerin ve hizmet sektörleri için tarife dışı engellerin ticaret içerisindeki payı % 25 oranında düşürülmelidir (Wallen, 2015: 26).

Özetlemek gerekirse ilk alternatif senaryo tarife indirimlerine yöneliktir. Bu senaryoda ticaret için tarife dışı engellerin kaldırılması hedeflenmektedir. İkinci senaryoda ise birinci senaryoya bağlı olarak bu ticaret dışı engellerin en başta ticarette en çok korunun sektörler içerisinde gerçekleştirmeyi amaçlamıştır. Üçüncü senaryoda küresel yakınlaşmanın sonucu olarak tarife dışı engellerin dünyanın geri kalanına oranla % 5 azaltıldığı varsayımına dayanmaktadır. Dördüncü senaryo ise merkezi senaryo ile benzerlik göstermektedir. Tek farkı ticaret dışı engellerin ticarette maliyetlerinin az bir oranda düşük olduğu varsayımıdır.

Tablo 22. İkili Ticaret Akışları Etkiler (2025)

İHRACATÇI	İTHALATÇI	TOPLAM	TARIM	ENDÜSTRİ	HİZMETLER
TRANSATLANTİK TİCARET					
ABD	AB	52,5	168,5	66,4	14
AB	ABD	49	149,5	61,8	24
DİĞER TİCARET AKIŞLARI					
ABD	DÜNYA	-1,4	-1,9	-1,3	-1,6
AB	DÜNYA	-1,4	-0,4	-1,4	-1,4
DÜNYA	ABD	-2,5	-0,8	-2,8	-0,7
DÜNYA	AB	0,2	-1,5	0,1	0,6
AB	AB	-1,2	-2,6	-2,3	2,8
DÜNYA	DÜNYA	0,1	0	0,2	0,2

Kaynak: CEPII, 2018.

Tablo 22'de TTYO'nun AB, ABD ve diğer ülkelerin ticaret akışlarındaki etkileri gösterilmiştir. Merkez senaryoda AB'nin ABD'ye yapmış olduğu ihracatın % 49 oranında, ABD'nin AB'ye yapmış olduğu ihracatın ise % 52,5 oranında büyümesi beklenmektedir. ABD'deki ihracat artışının AB'ye oranla fazla olmasının sebebi temel olarak tarımsal ve endüstriyel ürünlerden kaynaklanmaktadır. Bu ticaret genişlemesinin % 80'i tarife önündeki engellerin azaltılmasıyla gerçekleşeceğini savunmaktadır. TTYO'nun diğer ülkelere ticaret etkisi düşüktür. Nedeni olarak AB ve ABD'nin ticaretin çoğunun diğer ülkelerden ticareti yönlendirmek yerine kendi yerli üretimlerini kullanmak istemeleridir. ABD'nin diğer ülkelerle yaptığı ithalatın % -2,5 oranında düşmesi, AB'nin ise % 0,2 oranında artması beklenmektedir.

Tablo 23. TTYO'nun Makroekonomik Etkileri (2025)

	TOPLAM GDP (%)	TARIM (%)	ENDÜSTRİ (%)	HİZMETLER (%)
ABD	0,3	1,9	0,5	0,2
AB	0,3	-0,8	0,6	0,5

Kaynak: CEPII, 2018.

Tablo 23'te ise TTYO'nun makroekonomik etkilerinden bahsedilmektedir. AB ve ABD Gayri Safî Yurtiçi Hasılanın TTYO'nun etkisi olarak % 0,3 olarak büyümesini beklemektedir. AB için tarım sektöründe % -0,8 oranında azalmaktadır. Bu etki endüstri ve hizmetler sektöründeki büyüme üzerindeki pozitif etkilerinden daha düşüktür. (% 0,6 ve % 0,5). Üç sektörü göz önüne alındığında temel senaryoya göre ABD'de daha hızlı bir büyüme gerçekleşmesi beklenmektedir.

5.3.1.4 The Bertelsmann/IFO Çalışması

Almanya'nın Münih merkezinde 2013 yılında IFO (CESifo Group Munich) enstitüsündeki 3 araştırmacı Bertelsmann Stiftung önderliğinde TTYO'nun uzun vadedeki ekonomik etkileri üzerine bir araştırma yayınlamışlardır. Bertelsmann ve IFO çalışmalarında daha önceki araştırmalarda kullanılmış olan CGE modelini kullanmışlardır. Fakat diğer araştırmalardan farklı olarak modellerdeki belirli koşulları dikkate alarak (coğrafi uzaklık) bu koşulları kalibre etmişlerdir. Aynı zamanda bu model için 126 ülkeyi baz alarak bu araştırmaya dahil etmişlerdir.

Çalışma, diğer çalışmalardan farklı olarak tasarım açısından da farklılık gösterir. Diğer çalışmalar ticaret anlaşmaları sonucunda oluşan ticaret dışı engellerin ticari maliyetlerinde ne oranda azalacağına dair net tahminlerde bulunurken, Bertessmann/IFO modeli mevcut olan ticari anlaşmaların sonucunda ne kadar ticaretin arttığına dair ekonometrik bilgi tahminine dayanmaktadır. Ek olarak model ticari altyapıya daha fazla özel ve kamu yatırımların ortaya çıkacak bir ticaret anlaşmasına dolaylı yoldan etkilerini de hesaba katmaktadır.

Bu model diğer modeller ile karşılaştırıldığında ekonomik olarak etkisi önemli ölçüde büyüktür. Araştırmada AB ve ABD'nin karşılıklı ticaretlerinin % 80 oranında artış

göstereceğini söylemektedir. Bu ticari anlaşma sonucunda kişi başına düşen milli gelir AB ülkesinde % 5, ABD de ise % 13 oranında artış sağlanacağı beklenmektedir. Bunun sonucunda en çok kazanan ülke ABD, İngiltere, İrlanda ve İskandinav ülkeleri olmaktadır. İskandinav ülkelerinde ise en göze çarpan ülke en az % 7'lik büyüme beklenen İsveç'tir. Kişi başı milli geliri 29.000 İsveç Kronu artışına eşittir. Dünya da ise bu durum % 3'lük bir büyüme getireceği tahmin edilmektedir. Kanada, Meksika, Japonya, Norveç gibi AB ve ABD ile geleneksel ticarî ortaklıkları bulunan ülkeler için olumsuz etkileri olmaktadır. Bu durum AB ve ABD arasındaki ticarî engellerin ortadan kalkmasıyla ve ikili mevcut anlaşmalarının geliştirmesiyle sağlanabilmektedir (Wallen, 2015: 29).

5.4 Anlaşmada Problem Olabilecek Konular

Müzakerelerin Gizli Yürütülmesi

TYYO, AB ve ABD arasında gizli olarak yapılan bir ticaret anlaşmasıdır. Büyük şirketler için ticarete ilişkin engellerin kaldırılması, gıda güvenliği, çevre ve bankacılık düzenlemeleri, bireysel olarak ülkelerin egemenlik haklarında iyileştirme gibi konular yer almaktadır. Fakat kamu temsilcileri görüşülen müzakerelerden çok azını bilmekte ve görüşmeler bitimine kadar resmi metinlerin herhangi birine ulaşmalarına izin verilmemektedir. Parlamenterler bile sadece yasal olan metinlere herhangi bir uzmanın yardımı olmadan özel okuma odalarında izin verilmekte ve bu okuduklarını hiçbir şekilde halkla paylaşmaları yasaktır.

Müzakereler bitiminde ise değişiklik talep etmeden anlaşmayı kabul veya ret edebilirler. Bu durumdan hoşnut olmayan halk bu yapılan görüşmelerin gizli ve antidemokratik olduğunu dile getirmektedir.

Gıda Kalite Standartları Ve Tüketicinin Korunması

TTYO'nun uyum sürecinde iki taraf arasında bu konu hakkında tartışmalar dile getirilmiştir. AB bu konuda daha sert ve katı kurallara sahiptir. ABD'de ise gıda kalite standartları AB'ye göre daha zayıftır. Avrupa'daki şirketler ürünlerini piyasaya sürmeden önce zararsız olduğunu kanıtlamak zorundadır.

ABD de ise bu durum tam tersidir ve herhangi bir madde güvenli olmadığı ispat edilene kadar kullanılabilmektedir. Ayrıca ABD süpermarketlerinde ise satılan ve işlenmiş gıdalarının % 75'i genetiği oynanmış maddeler içermektedir. TTYO ile istenilen AB standartlarının ABD'ye yakınlaştırılmasını sağlamaktır. ABD, AB'nin bu risk değerlendirmesi yaklaşımını kabul etmesini istemektedir. AB ülkelerinde bu duruma karşı çıkmakta ve standart farklılıkları sebebiyle bu durum sekteye uğramaktadır. Genetiği oynanmış ürünlerin AB yasalarındaki karşılığı nettir ve bu alanda bir serbest ticaret anlaşmasının hemen sağlanamayacağı beklenmektedir. Örneğin; AB et ve tavuk ürünlerinde ABD'den ithalatında ürünlerin klor bazlı dezenfektan kullanılarak yıkanması sebebiyle aynı zamanda tüketici sağlığını da göz önünde tutarak problem çıkarmaktadır (Akman, 2014: 17).

İşçiler ve Hakları

ABD çalışan işçiler için temel haklarını tanımayı reddetmektedir. TTYO da işçilerle ilgili konuşulan sekiz çalışmadan sadece ikisini kabul etmiştir. AB, iş standartları ve sendikal hakların daha düşük olduğu ABD'ye uyum sağlanması durumunda TTYO'nun işsizliğe neden olacağını dile getirmektedir. AB'de çalışan işçi hakları için bu bir tehlike oluşturmaktadır. ABD'de Tufts Üniversitesi tarafından yapılan bir çalışmada bu anlaşmanın kabul edilmesi durumunda 600.000 iş gücünün işsiz kalacağı, aynı zamanda yurt dışında yapılacak bir sert rekabet bu iş kaybı sayısını da arttırabilecektir. Dünyada benzer iki taraflı ticaret anlaşmaları da bu duruma örnektir. ABD ve Kanada-Meksika arasındaki Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşmasında (NAFTA) 12 yılda 1 milyon iş gücü kaybı ortaya çıkmıştır (Williams, 2018).

Yatırımcı-Devlet Uyuşmazlığı Çözümü

Bu anlaşma sağlanması durumunda yatırımcılar devletlere dava açma hakkı kazanacaklardır. Örneğin; AB veya herhangi bir üye devlet yasaların veya aldıkları önlemlerin yatırımlarına zarar getirdiğini mevcut kar durumunun azaldığına inanıyorlarsa ilgili Avrupa devletlerine dava açabileceklerdir. Buna ek olarak yatırımcılar yeni kanunlar yazmaya davet edilecektir. Taraflara ait temsilciler, seçilmiş parlamentolarda kanunlar tartışılmadan önce bile uzman gruplar halinde yasa tasarılarını etkilemesine olanak

sağlayacaktır. İki bölge halkının, bu kararın demokrasiyi zayıflatacağı endişesi duymaktadır.

6. TRANSATLANTİK ANLAŞMASININ DİĞER ÜLKE EKONOMİLERİNE ETKİSİ

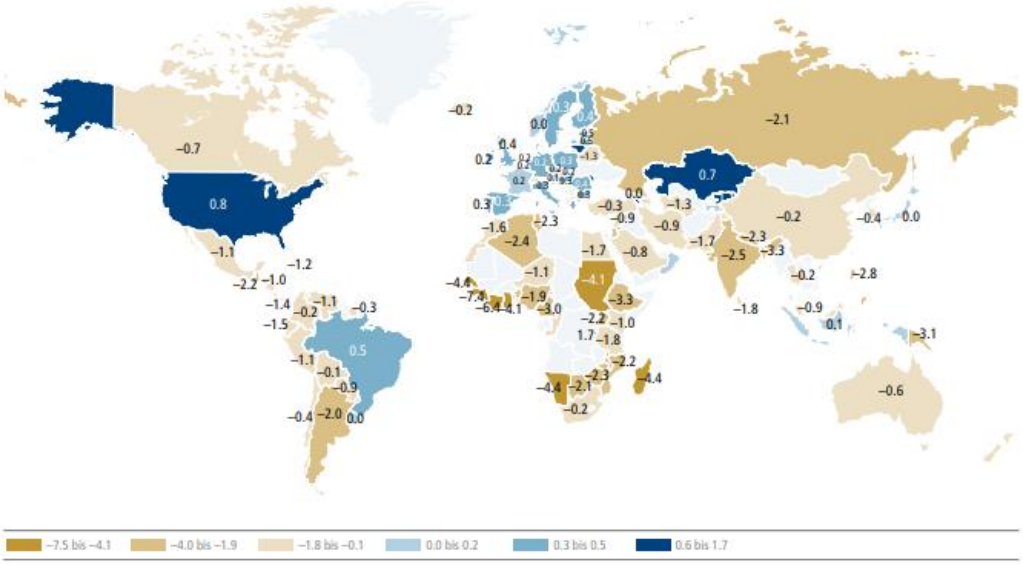
Serbest ticaret anlaşmalarındaki temel tartışma noktası, diğer üçüncü ülkelere olan etkisini içermektedir. Ülkeler birbirleriyle bu anlaşmaları yaparken diğer ülkelere karşı tarife ve tarife dışı engellerini koruyabiliyorsa ve ortaklar arasında ticareti ve ilişkileri destekleyen oluşumlara destek verebiliyorsa bu olaylar tarafların diğer üçüncü ülkelerle olan ticaretine yansıyacaktır. Genellikle anlaşma dışında kalan ülkeler kaybeder. Aslında, anlaşmayı yapan ülkelerin kazanımları, dışarda kalan ülkelerin kayıplarından küçük ise küresel toplam gelirin teorik olarak düşmesi mümkündür.

Tarife dışı engeller, gelir dağılımına yol açmaz ve bunun yerine doğrudan ekonomik maliyetler üretir. Bir ürünün dış pazara uyumu için bürokratik, düzenleyici ve idari kurallara saygı gösterilmelidir. Gecikmeler meydana gelirse piyasada risk artmaktadır. Bu ekonomik maliyetler kaynak kullanımıyla ilişkilidir ve tüketiciye yok denecek kadar az bir faydası vardır. Bu şekilde küçük tarife dışı engeller tüketicilerin satın alım gücünü düşürmekte bu durum ise gelirlerini azaltmaktadır. Tarife ve tarife dışı engeller arasında bir fark vardır. Tarife dışı engelleri serbestleştirmenin yolu ürün standardını birleştirmek veya yurt dışı kullanım izni verilen ürünlerin otomatik olarak yurt içine kabulünü sağlamaktır. Bu durum diğer üçüncü ülkelere yarayabilir. Çünkü bir ürün küresel ticarette üye bir ülkenin standartlarıyla karşılaşırsa, diğer üçüncü ülkeden gelse bile, bölgenin tüm ülkelerinde satışa sunulabilmektedir. Bu ülkeler standartları benimserse ticaretlerine yönelik olumsuz sapmalar minimuma indirilebilir (Felbermayr, Heid, Larch, Yalcin, 2014: 26).

TTYO üçüncü ülkeler için olumlu etkileri de vardır. Karşılıklı ülkelerin birbirini tanıması vasıtasıyla transatlantik pazara ulaşım kolaylaşabilir. Bunun yanı sıra üçüncü ülkeler standartlarını ve düzenlemelerini TTYO'ya göre uyarlarsa, şirketler kendi ülkelerinde olduğu gibi benzer düzenleyici haklara sahip olacaklardır. Ticari saptırıcı etki sadece negatif değildir. ABD ve AB ülkelerinde taleplerin artmasıyla, üçüncü ülkelerde de bu durum ithalatı arttıracaktır. Bu etkiler sadece anlaşmanın nihai hükümlerine değil, herhangi ülke tarafından imzalanmış serbest ticaret anlaşmalarına ve standartlarına da bağlı olacaktır. CEPR iddialı bir anlaşma sonucu üçüncü ülkelerin GSYH'sinin 47 milyar Euro'dan 100 milyar Euro'ya çıkacağını iddia etmektedir. Normal senaryoda ise bu durum

üçüncü ülkelere zarar verecektir. Belirsizlik ortamında diğer ülkeler bu görüşülen müzakareleri dikkatle takip etmektedirler (Wąsińskı, 2015).

Tablo 24. Kişi Başına Düşen Reel Gelirin Tarife Senaryosuna Göre Değişimi

Kaynak: İFO Institute, 2018.

Tablo 24'te kişi başına düşen reel gelirin tarife senaryosuna göre değişimi gösterilmektedir. Bu tabloda Afrika dâhil dünyanın tüm ülkelerini kapsamaktadır. Bu transatlantik anlaşmasından faydalananlar koyu maviye doğru, kaybedenler ise bej rengine doğru renklendirilmektedir. Taraflardan ABD koyu mavi ile gösterilmiştir. Kişi başına düşen milli gelir vergileri düşürdükleri için % 0,8 oranında artmaktadır. Diğer ülkelere kıyasla ABD'nin toplam ticaretinin önündeki engeller daha düşük seviyededir. Sebebi para, dil ve dış ticarete yönelik genel bir açıklık politikasıdır. Bunun sonucunda tarife üzerindeki kesintilerin ekonomiye güçlü bir etkisi olabilmektedir.

Tablo 24'te bu anlaşmanın sonucunda kazananların ABD ve AB ülkeleri olduğunu göstermektedir. Bunlara ek olarak reel gelirlerinin yükseldiği izole ülkeler vardır. Bunlar ABD ve AB'nin gelişmiş ekonomileri sebebiyle ek ihracattan orantısız derecede yararlanan ülkelerdir. Bunlara örnekler Brezilya, Kazakistan ve Endonezya gösterilebilir. Bu ülkelerin az sayıda ikamesi bulunan doğalgaz ve pamuk gibi mal ürettiklerinden dolayı kazanımları Avrupa'daki ortalama reel gelir artışından daha yüksektir. Norveç veya Japonya gibi ülkelerde ise kişi başına gelirde çok büyük bir artış görülmemektedir.

Tarifeleri kaldırmanın kaybedenleri ise gelişmekte olan ülkeler olacaktır. Çünkü bu ülkeler AB ve ABD ile yoğun bir ticaret içerisindedirler. Aynı piyasa potansiyeline sahip alternatif pazarlar ise coğrafî olarak birbirinden uzaktadır. Özellikle Fransa ve Belçika önderliğinde Avrupa ile yoğun ticaret yapan Kuzey ve Batı Afrika ülkeleri için büyük bir sorundur. Tablo 25'e bakıldığında bu listenin kaybedenlerinin başında ise Gine ve Fildişi Sahili ülkeleri gelmektedir. Doğu Afrika'nın durumu Batı ve Kuzeye Afrika'ya göre daha iyidir. Sebebi ise Avustralya, Yeni Zelanda ve Çin gibi büyük pazarlara olan yakınlığından kaynaklanmaktadır. Tablo 24'e göre Doğu Afrika'da en büyük kayıpları veren ülkeler Tanzanya ve Uganda'dır.

Türkiye, AB ile gümrük birliği içerisindedir. Bu anlaşma ile ABD ürünleri Türkiye pazarında ayrıcalıklı elde edecektir, fakat bunun tersi bir durumu ise geçerli olmayacaktır. Mevcut olan durumda Türkiye'nin TTYO'ya katılma veya karşı çıkma hakkı bulunmamaktadır. Türkiye'de bulunan ekonomik aydınları ise bu süreçte taraf olarak yer almak ya da hedeflerini başka şekilde elde etmek için programlarda sürekli tartışma içerisindedirler. Brüksel'de Ocak ayında yapılan toplantıya katılan dönemin Türkiye Başbakanı Ahmet Davutoğlu, Gümrük Birliğinin güncellenmesi gerektiğini dile getirmiştir. Ayrıca Türk yetkililer, Türkiye'nin çıkarlarını göz önünde tutarak taleplerinin dikkat alınmaması halinde Gümrük Birliğinden çıkacaklarını da diğer taraflara net bir dille iletmişlerdir (Wąsińskı, 2014).

Bertelsmann/IFO modeli belirgin olarak istihdam, işsizlik ve gerçek ücretlerdeki değişimi ve TTYO'nun iş gücü piyasalarındaki etkilerini kapsamaktadır. Araştırmacılar ücretlerdeki değişim oranındaki farklılıklar (ortalama ücretlerin payı olarak ortalama işsizlik ödeneği) sebebiyle, farklı ülkelerde istihdam sağlamak için teşviklerin farklı olduğu modeli baz alınarak model kalibre edilmiştir. Bu anlaşmanın sonucu olarak istihdamda ABD'de % 0,78, AB ise % 0,5 artacağı tahmin edilmektedir. Gerçek ücretlerin ABD'de % 3,68, AB'de % 3 artması beklenmektedir. İşsizlik ABD'de % -0,71, AB'de %-0,6 puanında azalması beklenmektedir (Felbermayr, Jung, Mario, 2013).

Tablo 25. Tarife İndirildiğindeki Değişimler

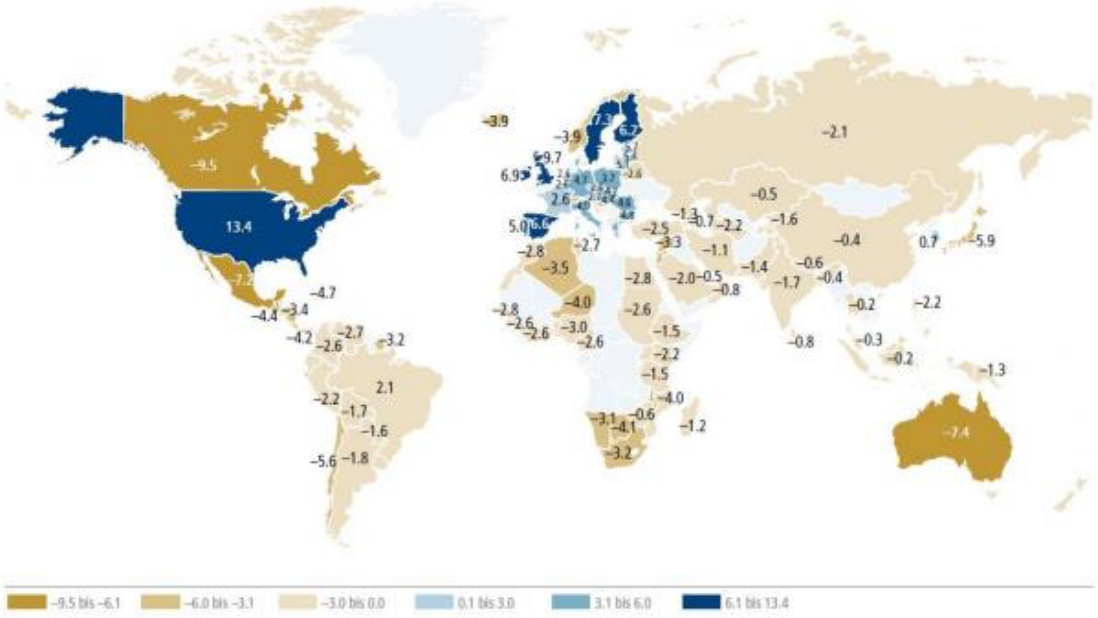
ÜLKE	İSTİHDAMDAKİ ARTIŞ (%)	İŞSİZLİK ORANINDAKİ DEĞİŞİM (%)	REEL ÜCRETLERDEKİ DEĞİŞİM (%)
ALMANYA	0,12	-0,11	0,54
ABD	0,2	-0,18	0,93
AVUSTRALYA	-0,12	0,11	-0,56
AVUSTURYA	0,07	-0,07	0,32
BELÇİKA	0,02	-0,02	0,09
BİRLEŞİK KRALLIK	0,37	-0,34	1,72
ÇEKYA	0,11	-0,1	0,53
DANİMARKA	0,13	-0,12	0,63
FİNLANDİYA	0,21	-0,19	0,97
FRANSA	0,12	-0,11	0,54
GÜNEY KORE	-0,03	0,03	-0,15
HOLLANDA	0,09	-0,08	0,4
JAPONYA	-0,03	0,03	-0,14
KANADA	-0,15	0,15	-0,71
MACARİSTAN	0,15	-0,13	0,7
İRLANDA	0,24	-0,21	1,14
İSPANYA	0,2	-0,16	0,92
İSVEÇ	0,18	-0,16	0,85
İSVİÇRE	-0,11	0,1	-0,5
İTALYA	0,16	-0,15	0,72
İZLANDA	-0,12	0,11	-0,56
NORVEÇ	-0,12	0,12	-0,55
POLONYA	0,15	-0,13	0,69
PORTEKİZ	0,22	-0,19	1,2
SLOVAKYA	0,14	-0,12	0,66
TÜRKİYE	-0,11	0,1	-0,51
YENİ ZELANDA	-0,08	0,07	-0,37
YUNANİSTAN	0,2	-0,17	0,93
ORTALAMA	0,13	-0,11	0,59

Kaynak: https://ttip2016.eu/files/content/docs/Full%20documents/ttip_study_final_printed.pdf.03.01.2019.

Tablo 25'te ülkeler açısından tarife indirimi sonucunda istihdam, işsizlik oranı ve reel ücretlerdeki değişimler incelenmiştir. Tarife indirimi sonucunda istihdamdaki artış açısından en fazla etkilenecek ülkeler; İrlanda, Finlandiya ve İtalya'nın olmas

beklenmektedir. Ayrıca tarife indirimi, birkaç ülke hariç işsizlik oranının düşmesine yardımcı olması beklenmektedir. İşsizlik oranındaki düşüşün en fazla olacağı ülkeler, Birleşik Krallık, İrlanda, Finlandiya, Portekiz ve ABD olması düşünülmektedir. Reel ücretlerdeki değişime bakıldığında ise İrlanda, Finlandiya, ABD ve Yunanistan için pozitif açıdan etki edeceği beklenmektedir.

Tablo 26. TTIP Başarılı Olursa Küresel Ekonomide Kişi Başına Düşen Gelirdeki Değişiklikler

Kaynak: https://ttip2016.eu/files/content/docs/Full%20documents/ttip_study_final_printed.pdf.03.01.2019.

Tarife dışı engeller dile getirildiğinde, çoğu ülkenin özellikle AB ve ABD'nin ticaret ortaklarının, aynı standart ve yönetmelikleri kabul etmeleri muhtemeldir. AB ve ABD ile serbest ticaret anlaşmaları olan ülkelerin, endişeleri giderek artmakta ve AB-ABD arasındaki müzakerelere dolaylı yönden katılmak istemektedirler. Anlaşmanın kapsamının öngörüldüğü durumdan daha derin olması halinde, AB ve ABD pazarında, üçüncü ülkelerin rekabet gücüne, pazara giriş standartlarına ve istihdama olan etkilerinin artması beklenmektedir.

Tablo 26'da ise TTIP başarılı olursa küresel ekonomide kişi başına düşen gelirdeki değişiklikler incelenmiştir. Tablo 27'ye bakıldığında TTYO'nun etkisini incelemek için Almanya Ekonomi ve Teknoloji Bakanlığı'nın yaptığı bir çalışmada en çok refah artışının % 13,4 ile ABD, % 9,7 ile İngiltere ve % 7,3 ile İsveç olmaktadır. Almanya için refah artışı

% 4,7 olurken ABD'ye olan ihracatının da % 94 oranında artması beklenmektedir (Felbermayr, Jung ve Mario, 2013). Tablo 27'de üçüncü ülkeler için pazar kayıpları sonucunda oluşacak refah kayıpları gösterilmektedir. Çin, Hindistan, Brezilya, Japonya, Rusya, Meksika, Avustralya, Kanada ve Türkiye buna örnek gösterilebilir. Tablo 26'da görüldüğü üzere Türkiye'nin refah kaybının % -2,5 oranında buna karşılık gelen istihdam kaybının ise 95.000 kişi olacağı belirtilmektedir. Bu durumun tek istisnası ise taraflarla kapsamlı bir serbest ticaret anlaşması olan Güney Kore'dir (Akman, 2014: 1).

İsveç Ticaret Bakanlığının yapmış olduğu bir çalışmada ise tarife dışı engellerin ve tarifelerin kalkması halinde refahın % -0,15 üretimdeki katma değerin % -0,40 olacağını belirtmektedir (Kinnman ve Hagberg, 2012). Anlaşmanın üçüncü ülkelere olan etkisi TTYO'ya taraf olan ülkelerin dünya ticaretine yön vermesiyle alakalıdır. İkinci dünya savaşından sonra uluslararası ticarette gücü azalan ABD'nin, küresel güç olarak yeniden ekonomi sahnesine girmek isteyen AB'nin ön plana çıkmaya çalışması TTYO aracılığı ile artacağı beklenmektedir.

Bertelsmann/IFO araştırmacıları 2014 yılında TTYO'nun ekonomik etkileri üzerine yeni bir çalışma yürütmüşlerdir. Bu çalışmada daha çok verilere ulaşılmıştır. Araştırma sonucu ABD için ekonomik etkilerin daha düşük olması beklenmektedir. AB için kişi başı düşen gelir % 3,9 oranında ABD de ise % 4,9 oranında artması beklenmektedir (Felbermayr, Jung ve Mario, 2013).

Tablo 27. Derin Liberalizasyon Senaryosundaki Etkiler

ÜLKE	İSTİHDAMDAKİ ARTIŞ (%)	İŞSİZLİK ORANINDAKİ DEĞİŞİM (%)	REEL ÜCRETLERDEKİ DEĞİŞİM (%)
ALMANYA	0,47	-0,43	2,19
ABD	0,78	-0,71	3,68
AVUSTRALYA	-0,47	0,44	-2,14
AVUSTURYA	0,28	-0,27	1,33
BELÇİKA	0,09	-0,08	0,42
BİRLEŞİK KRALLIK	1,38	-1,27	6,6
ÇEKYA	0,46	-0,42	2,14
DANİMARKA	0,54	-0,5	2,54
FİNLANDİYA	0,81	-0,75	3,84
FRANSA	0,47	-0,43	2,22
GÜNEY KORE	-0,13	0,12	-0,58
HOLLANDA	0,35	-0,34	1,65
JAPONYA	-0,11	0,11	-0,53
KANADA	-0,6	0,56	-2,75
MACARİSTAN	0,6	-0,53	2,81
İRLANDA	0,97	-0,84	4,61
İSPANYA	0,78	-0,62	3,65
İSVEÇ	0,78	-0,65	3,37
İSVİÇRE	-0,43	0,41	-1,96
İTALYA	0,62	-0,57	2,9
İZLANDA	-0,46	0,42	-2,12
NORVEÇ	-0,46	0,44	-2,12
POLONYA	0,58	-0,53	2,75
PORTEKİZ	0,85	-0,76	4,03
SLOVAKYA	0,56	-0,48	2,63
TÜRKİYE	-0,42	0,38	-1,94
YENİ ZELANDA	-0,3	0,28	-1,4
YUNANİSTAN	0,78	-0,68	3,68
ORTALAMA	0,5	-0,45	2,34

Kaynak: https://ttip2016.eu/files/content/docs/Full%20documents/ttip_study_final_printed.pdf. 03.01.2019.

Tablo 27'de derin liberalizasyon senaryosunun istihdam, işsizlik oranı ve reel ücretlerdeki değişimi üzerine etkileri incelenmiştir. Derin liberalizasyon sonucunda Birleşik Krallık, İrlanda, Portekiz ve Finlandiya açısından istihdam oranlarında artış

beklenmektedir. Türkite, Güney Kore, Japonya ve Avustralya açısından ise bu senaryonun istihdam oranlarında azalışa neden olacağı beklenmektedir. İşsizlik oranındaki değişim ise Birleşik Krallık, ABD ve İrlanda açısından oransal olarak azalması beklenmektedir. Reel ücretlerdeki değişim bakımından Finlandiya, Portekiz ve Birleşik Krallık en çok artış yaşayan ülkelerden biri olması beklenmektedir.

TTYO'nun üçüncü ülkelere etkisi şu şekilde özetlenebilir (Çelebi, 2013: 2):

- Dünya ticaretinden alınan pay kalkınmanın bir sonucudur. Pay arttıkça, büyüme ve kalkınma artacaktır.
- Ülkelerin büyümesi sonucu genel olarak dış ticaretindeki hacimlerini de arttıracaklardır.
- İhracatın büyüme üzerindeki pozitif etkisi bilinmektedir.

Londra'da bir ekonomik politika araştırma merkezinde yapılan çalışmaya göre; birinci aşamada AB'nin üretimi 119 milyar Euro ABD'nin üretimine ise 95 milyar Euro fazladan katkı sağlayacaktır (Francois vd, 2019). Taraflar arasında yapılan bu yakınlaşma ile, dünya ticaretinde yeni bir heyecana yol açarken aynı zamanda yeni bir dönemin başlamasına yol açacaktır.

Climino ve Schott'a göre ise dünya ticaretinin hareketlenmesinin Doha Müzakerelerinin önünü açmaktan geçtiğini savunmaktadır. Oluşacak yeni düzenlemelerin diğer üçüncü ülkelerin destekleriyle çok taraflı ekonomik sisteme dahil edilmesiyle dünya ticaret sistemine yeni bir fayda sağlayacaktır. Aynı zamanda TTYO'da bulunmayan üçüncü ülkelerin bu anlaşmanın kural ve düzenlemelerini zorunlu olarak kabul edecek olmaları tepkilere sebep olmakta ve Dünya Ticaret Örgütü üzerinde negatif etkilerde bulunulacağı dile getirilmektedir.

6.1 TTIP VE TÜRKİYE

Dünya Ticaret Örgütü'nün çok yönlü müzakerelerde tıkanması, serbest ticaret anlaşmalarına yeni bir hava katmıştır. Bu kapsamda, ABD iki büyük proje ile dünyaya yeni bir hareketlilik getirerek Transpasifik Anlaşmasını imzalarken, Atlantik kanadı içinde Transatlantik Anlaşması için çalışmalar devam etmektedir. Anlaşmanın dışında kalan ülkelerin ise kendilerine yansıması olası olumsuzlukları minimize etmeye çalışmaktadır.

Türkiye bu anlaşmadan Gümrük Birliği sebebiyle en çok etkilenecek ülkelerden biri olarak gösterilmektedir. AB ile ABD arasındaki Serbest Ticaret Anlaşması Gümrük Birliğinden dolayı Türkiye'yi dolaylı yoldan etkilemektedir ve Türkiye'nin de Gümrük Birliğinde olduğu müddetçe buna uyması gerekmektedir. Örnek verecek olursak ABD'den ürünleri gümrüksüz girecek, tam tersi durumda ise ABD'ye giden ürünlere gümrük vergisi verilmeye devam edecektir. Bu durumda ABD, Türkiye ile arasında devam eden ticari ilişkilerinde kazanç sağlayacakken, Türkiye'nin ise aleyhine sonuçlanacaktır.

Gümrük Birliği sonrası ithalat büyük oranda Avrupa Birliğine kaymaya devam etmektedir. Bu nedenle Türkiye açısından bu ekonomik ilişkilerin sürdürülebilmesi için bir denge sağlanması şarttır. Aynı zamanda Türk sanayisi, Gümrük Birliği içerisinde uyum maliyetlerinin hepsini kendisi karşılamak zorunda kalmış ve sürekli dile getirilen ama gerçekleştirilmeyen teknik ve mali yardımları alamamıştır. Bu sebeple Gümrük Birliği revize edilmeli ve Türkiye'nin menfaatlerine cevap vermek suretiyle yeniden düzenlenmelidir (Özgöker ve İnamoğlu, 2016: 27).

Avrupa Birliği'nin ekonomi politikalarında serbest ticaret anlaşmaları önemli bir yer tutmaya başlamıştır. Çok taraflı ticaret anlaşmalarından ikili ticaret anlaşmalarına dönüşü Türkiye için olumsuzlukları da beraberinde getirmektedir. Avrupa Birliği ile Gümrük Ticareti içerisinde bulunan Türkiye, yeni politikalardan etkilenmekte ve etki ekonomik açıdan büyük boyutlara yol açacağı beklenmektedir. Avrupa Birliği'nin tercihli ticaret anlaşmaları sonucu çoğu ülke Türkiye ile serbest ticaret anlaşması imzalamamakta bu durumda ise gümrük vergilerinde çarpıklık ve haksız rekabete yol açarak olumsuz etkilemektedir.

Türkiye'nin Gümrük Birliği sonucunda karşılaşacağı olumsuzluklar ve riskler özetle şu şekildedir:

- ✓ Avrupa Birliği'nin serbest ticaret anlaşmalarındaki görüşmelerde Türkiye'nin söz sahibi olamaması
- ✓ Türkiye'nin Avrupa Birliğinden bağımsız üçüncü ülkelerle serbest ticaret anlaşması yapma hakkının bulunmaması
- ✓ Türkiye'nin Avrupa Birliği ile serbest ticaret anlaşması imzalayan ülkeler için açık bir pazar konumuna düşmesi

- ✓ Avrupa Birliği ile serbest ticaret anlaşması imzalayan ülkelerin Türkiye ile anlaşmak istememeleri
- ✓ Avrupa Birliği'nin imzaladığı serbest ticaret anlaşmalarında Türkiye menşeli malların Avrupa Birliğinde avantajının azalması ve rekabetin arttırılması gösterilebilir (Yeşilyurt ve Paul, 2013).

Avrupa Birliği Komisyonu, Türkiye'nin diğer ülkelerle yaptığı ticaretinden doğan ticari zararların ortadan kaldırılması için bazı anlaşmalara Türkiye ile ilgili maddeler ekletmiş ve Türkiye ile müzakereleri tekrardan başlatmayı hedeflemiştir. Fakat bu durum Türkiye için kabul edilebilir değildir. Çünkü bu müzakereler çok uzun yıllar sürebilir bu süre zarfında Türkiye endüstrisi zarar edecektir. Bu sebeple Avrupa Birliği'nin diğer ülkelerle yapmış olduğu serbest ticaret anlaşmalarını eş zamanlı olarak Türkiye'yi de kapsaması kararlaştırılmalıdır (Üstün, 2013).

Türkiye'nin Avrupa Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri arasında gerçekleştirilecek ekonomik işbirliğinin Türk ekonomisi etkisine bakıldığında Türkiye'nin anlaşmaya dâhil olup olmaması ve başka bir serbest ticaret anlaşması imzalamasına bağlı olarak değişiklikler gösterdiği belirtilmiştir. Türkiye'nin taraflarla serbest ticaret anlaşması imzalamadığı durumda, gümrük birliği ve serbest ticaret anlaşmalarının yapısal farklılıklarının sonucu olarak, ABD malları için avantajlı pazar konumuna geleceği, Avrupa Birliğindeki Türk mallarının ise avantajının kaybolacağı dile gerilmektedir (Güneş, Mavuş ve Oduncu, 2013).

6.2 Türkiye-ABD Ekonomik İlişkileri

ABD ile 2017 yılı itibariyle Türkiye'nin en önemli 5. İhraç pazarı konumuna gelmiştir. Aynı zamanda Türkiye'nin ABD'ye ihracatının toplam ihracat içerisindeki payı % 5,5'dir.

Tablo 28. Yıllar İtibariyle Türkiye-ABD Dış Ticareti (Milyon $)

YIL	İHRACAT	İTHALAT	HACİM	DENGE
2000	3.135	3.911	7.046	-776
2001	3.126	3.261	6.387	-135
2002	3.356	3.099	6.455	257
2003	3.752	3.496	7.248	256
2004	4.860	4.745	9.605	115
2005	4.911	5.376	10.287	-465
2006	5.061	6.261	11.322	-1200
2007	4.171	8.166	12.337	-3.995
2008	4.300	11.976	16.276	-7.676
2009	3.223	8.576	11.799	-5.353
2010	3.763	12.319	16.082	-8.556
2011	4.584	16.034	20.618	-11.450
2012	5.604	14.131	19.735	-8.527
2013	5.640	12.596	18.232	-6.960
2014	6.341	12.727	19.068	-6.386
2015	6.395	11.141	17.524	-4.730
2016	6.623	10.867	17.490	-4.244
2017	8.654	11.947	20.601	-3.293

Kaynak: TÜİK, 2019.

Tablo 28'de de yıllar itibariyle Türkiye-ABD dış ticareti gösterilmiştir. Tabloya baktığımız zaman son yıllarda ABD ile ticaret ilişkisine bakıldığında Türkiye'nin aleyhine dış ticaret açığı vermektedir. Bu dış ticaret açığı son 3 yıl içerisinde giderek azalmış, bir önceki yıla göre (2016) % 22,4 oranda azalarak 3.3 milyar dolar düzeyinde gerçekleşmiştir.

Türkiye'nin ABD'ye olan ihracatında git gide artış yaşanmaktadır. 2000 yılında 3.1 milyar dolar olan ihracat 2017 yılı itibariyle % 30,7 oranda artarak 8,6 milyar dolara ulaşmıştır. ABD'de ise Türkiye % 0,4'lük oranla 34'üncü büyük tedarikçi ülkedir.

2017 yılında ithalatta durum ise 2016 yılına göre % 9,9'luk artışla 11.9 milyar dolar olmuştur. Aynı zamanda 2017 yılında dış ticaret açığı 2016 yılına göre % 22,4 oranda azalmıştır ve 3.3 milyar dolar olmuştur. Türkiye ABD'nin ihracatında % 0,6'lık oran ile 28'inci sırada yer almaktadır (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2019).

Tablo 29. Türkiye'nin ABD'ye İhracatındaki Başlıca Ürünler(Bin Dolar)

GTİP	ÜRÜNLER	2015	2016	2017
8703	Otomobil, steyşın vagonlar, yarış arabaları	302.800	70.228	774.098
8802	Diğer hava taşıtları, uzay araçları	6.802	11.967	450.742
5702	Dokunmuş halılar, yer kaplamaları (kilim, sumak, karaman vb)	229.389	294.972	429.126
2710	Petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar	38.219	80.975	333.831
7214	Demir/çelik çubuklar (sıcak haddeli, dövülmüş, burulmuş, çekilmiş)	563.180	531.113	312.119
6802	Yontulmaya, inşaata elverişli işlenmiş taşlar (kayagan hariç)	320.335	282.782	291.282
8803	Balon, hava gemisi, planör vb. Diğer hava taşıtlarının aksam ve parçaları	274.279	263.872	272.292
9999	Başka yerde belirtilmemiş ürünler	173.684	174.998	267.762
8411	Turbojetler, turbo-propeller, diğer gaz türbinleri	231.174	255.068	266.677
7113	Kıymetli metaller ve kaplamalarından mücevherci eşyası	154.868	206.934	259.231
7210	Demir/çelik yassı mamul, kaplı, sıvanmış (600mm. Den geniş)	18.572	60.365	222.754
8708	Kara taşıtları için aksam, parçaları	226.891	195.931	210.877
8704	Eşya taşımaya mahsus motorlu taşıtlar	33	209.777	202.298
6302	Yatak çarşafı, masa örtüleri, tuvalet, mutfak bezleri	172.166	197.031	201.202
7209	Demir/çelik yassı mamul, soğuk haddelenmiş kaplanmış (600mm. den geniş)	26.179	106.706	196.055
8701	Traktörler	178.834	167.092	147.899
2401	Yaprak tütün ve tütün döküntüleri	135.208	150.137	143.697
8418	Buzdolapları, dondurucular, soğutucular, ısı pompaları	101.850	108.716	128.181
7306	Demir/çelikten diğer tüpler, borular, içi boş profiller	127.730	53.969	115.614
4009	Vulkanize edilmiş kauçuktan boru ve hortumlar ve donanımları	52.876	52.807	79.383
1704	Kakao içermeyen şeker mamulleri (beyaz çikolata dahil)	49.157	77.113	74.920

GTİP	ÜRÜNLER	2015	2016	2017
2523	Çimento	29.604	72.248	66.563
6907	Karo, küpler vb. Eşya-cilasız/sırsız seramikten	869	1.424	65.898
9401	Oturmaya mahsus mobilyalar, aksam-parçaları	76.537	75.466	65.444
7208	Demir/çelik sıcak hadde yassı mamulleri-genişlik 600mm. fazla	133.624	91.874	64.800
6204	Kadın/kız çocuk için takım, takım elbise, ceket vs.	34.219	43.494	60.952
5511	Suni-sentetik devamsız elyaftan iplikler (perakende)	43.745	41.551	59.491
9303	Diğer ateşli silahlar	60.547	70.231	59.037
1509	Zeytinyağı ve fraksiyonları (kimyasal olarak değiştirilmemiş)	8.015	15.955	57.579
7202	Ferro alyajlar	24.704	42.948	56.491
2106	Tarifenin başka yerinde yer almayan gıda müstahzarları	47.080	52.757	54.615
5407	Sentetik iplik, monofil, şeritlerle dokumalar	67.953	56.717	53.312
2009	Meyve ve sebze suları (fermente edilmemiş, alkol katılmamış)	39.663	47.783	51.226
5603	Dokunmamış mensucat (emdirilmiş)	34.219	41.816	49.887
8409	İçten yanmalı, pistonlu motorların aksam-parçaları	72.304	61.399	49.821
8702	Toplu halde yolcu taşımağa mahsus motorlu taşıtlar	50.960	43.702	48.972
7213	Demir/çelik firması (sıcak haddelenmiş, rulo halinde)	96.440	44.151	48.176
6109	Tişört, fanila, diğer iç giyim eşyası (örme)	41.901	45.255	47.121
813	Meyve (kurutulmuş) (0801, 0806'de kiler hariç) 08. fasıldaki sert ve kabukluların	54.854	45.853	45.411
1201	Meyve (kurutulmuş) (0801, 0806'de kiler hariç) 08. fasıldaki sert ve kabukluların	1.078	99.755	41.208
	Diğer	**2.093.790**	**2.076.784**	**2.228.947**
	TOPLAM	**6.396.332**	**6.623.716**	**8.654.991**

Kaynak: https://www.trademap.org/Index.aspx. 05.01.2019.

Tablo 29'da Türkiye'nin ABD'ye ihracatındaki başlıca ürünler gösterilmektedir. 2017 itibariyle Türkiye'nin ABD'ye olan ihracatı 2016 yılına göre % 30,7 oranında artarak 8.7 milyar dolara yükselmiştir. ABD'ye en fazla ihraç edilen ürünler demir-çelik, otomotiv, dokunmuş halılar, yer kaplamaları, petrol yağları, aksam ve parça ürünleridir. Bunun dışında tekstil-hazır giyim, tarım-gıda, hava taşıtları ile bunların aksam ve parçaları da diğer ihraç edilen önemli ürünlerdir. Yıllar itibariyle 2016 yılına göre sıçrama yaparak ihraç edilen ürünler ise petrol yağları, demir/çelik yassı mamul, kaplı, sıvanmış ve demir/çelikten diğer tüpler, borular, içi boş profiller oluşturmuştur.

Tablo 30. Türkiye'nin ABD'den İthal Ettiği Ürünler(Bin Dolar)

GTİP	ÜRÜNLER	2015	2016	2017
7204	Demir/çelik döküntü ve hurdaları, bunların külçeleri	1.014.045	734.847	1.125.157
8802	Diğer hava taşıtları, uzay araçları	1.581.687	2.084.009	988.504
5201	Pamuk (kardesiz, taranmamış)	527.652	518.926	733.246
8411	Turbojetler, turbo-propeller, diğer gaz türbinleri	316.886	410.059	718.426
8903	Yatlar, diğer eğlence ve spor teknesi; kürekli kayık, kano	3.170	1.984	412.441
2701	Taşkömürü; taşkömüründen elde edilen briketler, topak vb. Katı yakıtlar	214.751	104.135	325.571
3004	Tedavide/korunmada kullanılmak üzere hazırlanan ilaçlar (dozlandırılmış)	367.629	344.914	319.407
2303	Nişastacılık, şeker pancarı, şeker ve içki sanayinin artık ve posaları	69.497	197.988	317.537
2713	Petrol yağlarının/bitümenli minerallerden elde edilen yağların kalıntıları	252.504	204.166	291.619
9999	Başka yerde belirtilmemiş ürünler	259.836	243.688	253.430
3002	İnsan ve hayvan kanı, serum, aşı, toksin vb. Ürünler	166.767	193.115	243.538
2711	Petrol gazları ve diğer gazlı hidrokarbonlar	109.603	135.793	200.019
9018	Tıp, cerrahi, dişçilik, veterinerlik alet ve cihazları	209.637	195.851	189.373
1201	Soya fasulyesi	338.851	173.841	174.767
8803	Balon, hava gemisi, planör vb. Diğer hava taşıtlarının aksam ve parçaları	113.680	135.223	166.514

GTİP	ÜRÜNLER	2015	2016	2017
802	Diğer kabuklu meyveler (taze/kurutulmuş) (kabuğu çıkarılmış/soyulmuş)	130.203	160.350	159.138
8708	Kara taşıtları için aksam, parçaları	111.840	103.850	154.755
4703	Sodalı ve sülfatlı odun hamuru	178.912	146.586	148.447
2710	Petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar	111.282	89.586	139.038
9021	Ortopedik cihazlar, kırıklara mahsus cihazlar, işitme cihazı vb.	133.137	122.768	114.488
4804	Kraft kağıt/kartonlar-sıvanmamış-rulo veya tabaka halinde	150.874	97.784	106.711
7108	Altın (ham, yarı işlenmiş, pudra halinde)	51.050	104.194	105.845
3904	Vinil klorür/halojenli diğer olefin polimerleri (ilk şekilde)	123.376	70.803	105.838
9022	Radyasyonlu cihazlar, x ışınlı jeneratörler, tedavi koltukları	75.587	73.886	93.168
4401	Yakmaya mahsus ağaçlar; yonga, talaş, döküntü, kırıntı vb	135.890	110.693	90.634
7308	Demir/çelikten inşaat ve aksamı	61.112	11.637	90.467
8481	Muslukçu, borucu eşyası-basınç düşürücü, termostatik valf dahil	71.068	75.743	89.322
7508	Nikelden diğer eşya	85.987	84.632	89.207
8703	Otomobil, steyşın vagonlar, yarış arabaları	197.165	128.729	86.977
8471	Otomatik bilgi işlem makineleri, üniteleri	76.623	74.199	83.137
8517	Telli telefon-telgraf için elektrikli cihazlar	61.585	72.194	78.849
8413	Sıvılar için pompalar, sıvı elevatörleri	64.248	65.912	70.737
2704	Taşkömürü, linyit ve turbdan elde edilen kok/sömikok, karni kömürü	0	1	70.717
9027	Fiziksel, kimyasal tahlillere mahsus cihazlar, mikrotomlar	61.584	65.723	69.638
3822	Laboratuvarlarda, teşhiste kullanılan karma reaktifler	62.793	59.870	65.341
8536	Gerilimi 1000 voltu geçmeyen elektrik devresi teçhizatı	42.102	47.405	59.033
8108	Titanyum ve titanyumdan eşya (döküntü, hurda dahil)	37.143	55.337	55.602
4002	Sentetik kauçuk, taklit kauçuk, stiren-butadien kauçuğu vb	55.686	48.615	54.098

GTİP	ÜRÜNLER	2015	2016	2017
2401	Yaprak tütün ve tütün döküntüleri	41.813	61.001	52.271
8421	Santrifüjle çalışan kurutma, filtre, arıtma cihazları	55.528	57.248	51.427
	Diğer	3.405.262	3.200.513	3.202.847
	TOPLAM	**11.128.045**	**10.867.798**	**11.947.281**

Kaynak: https://www.trademap.org/Index.aspx, Erişim Tarihi:05.01.2019.

Tablo 30'da Türkiye'nin ABD'den ithal ettiği ürünler gösterilmektedir. 2017 yılında Türkiye'nin ABD'den gerçekleştirdiği ithalat 2016 yılına göre % 9,9'luk artışla 11,9 milyar dolar olmuştur. En çok ithal edilen ürünler demir-çelik, diğer hava taşıtları, uzay araçları, turbojetler, pamuk, soya fasulyesi, yatlar, taş kömürü, şeker, şeker pancarı, serum, aşı, tıpta kullanılan alet ve cihazlar, hava taşıtları aksam ve parçaları, petrol gazları, ortopedik cihazlar, kabuklu meyveler, altın, binek otomobiller, otomatik bilgi işlem makineleri 2017 yılının ABD'den ithal edilen ürünlerin başında gelmektedir.

ABD ile müzakereleri sürmekte olan herhangi bir anlaşma bulunmamaktadır. Fakat AB ve ABD arasındaki Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı müzakereleri Türkiye tarafından yakından takip edilmektedir. Nisan 2009'da dönemin T.C Başbakanı Tayyip Erdoğan ile ABD Başkanı Barack Obama'nın ziyareti sırasında Türkiye-Amerika ticaret ve ekonomik ilişkilerinin model ortaklık düzeyine çıkarmak konusunda iş birliğine varılmıştır. Bunun üzerine ETSİÇ (Türkiye-ABD Ekonomik ve Ticari Stratejik İşbirliği Çerçevesi) kurulmasına karar verilmiştir. 2002'nin Ocak ayında Türkiye-ABD arasında Ekonomik Ortaklık Konseyi kurulmuştur. Bu konseyin amacı taraf ülkelerin ekonomik ilişkileri ve diğer unsurları sağlamaktır. Bu konsey taraf ülkelerin dış işleri bakanlığınca yürütülmektedir (KTO,2017).

ABD'nin Türkiye'ye doğrudan yatırımları 2002-2016 yılları arası 11.1 milyar dolara ulaşmıştır. Türkiye'de yapılan doğrudan yatırımlarda Hollanda'dan sonra ikinci sırada bulunmaktadır. Türkiye'nin ABD'ye yapmış olduğu doğrudan yatırımlarda 2002-2016 yılları arası 3.7 milyar dolara ulaşmıştır (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2019).

6.3 Türkiye-AB Ekonomik İlişkileri

Dünyanın en büyük ekonomik ve siyasi örgütlenmesine sahip olan Avrupa Birliği, 28 ülkeden oluşmaktadır. Büyük bir pazar yapısı ve alt yapılarıyla gelecekteki güçlü ticaret kapasitesiyle Avrupa Birliği, Türkiye açısından çok önemli bir ekonomik pazar konumundadır.

2008 küresel krizinden etkilense de 512 milyon tüketicisi ve 39.200 dolarlık kişi başına düşen milli geliri ile dünyanın en büyük ekonomik aktörlerinden biridir. GSYH'si 16.3 trilyon dolar ile dünya ekonomisinin % 22'sini oluşturmaktadır. Dünyada Çin'in 11 trilyon dolarlık GSYH'sinden önce 18 trilyon dolarlık ABD'nin GSYH'sinden sonra gelmektedir.

Avrupa Birliği dünyada mal ihracatının % 15,4 ithalatının ise % 14,8'lik oranıyla dünya mal ihracat ve ithalat sıralamasında 2. sırada yer almaktadır. 145 milyar dolarlık ticaret fazlasıyla hizmet ticaretinde Avrupa Birliği dünyada ihracat ve ithalatın lideri konumundadır. En fazla doğrudan yatırımlarda 566 milyar dolarlık yatırımlarla ilk sırayı almaktadır.

Tablo 31. Avrupa Birliği ve Türkiye Arasındaki Ekonomik Veriler

YILLAR	İTHALAT	% BÜYÜME	İHRACAT	% BÜYÜME	DENGE Milyon €	TOPLAM TİCARET Milyon €
2006	41.927		50.018		8.091	91.945
2007	47.378	13	52.830	5,6	5.451	100.208
2008	46.288	-2,3	54.476	3,1	8.188	100.764
2009	36.446	-21,3	44.486	-18,3	8.040	80.932
2010	43.062	18,2	61.929	39,2	18.867	104.991
2011	48.820	13,4	73.336	18,4	24.516	122.156
2012	48.822	0	75.491	2,9	26.669	124.314
2013	50.657	3,8	77.624	2,8	26.966	128.281
2014	54.445	7,5	74.719	-3,7	20.274	129.164
2015	61.663	13,3	78.962	5,7	17.298	140.625
2016	66.763	8,3	77.890	-1,4	11.127	144.653
2017	73.900	10,6	85.400	9,6	11.500	159.000

Kaynak: Eurostat, 2019.

Tablo 31'de AB ile Türkiye arasında ekonomik veriler incelenmiştir. 1963 yılında Avrupa Ekonomi Topluluğu (AET) ile Türkiye Ankara Anlaşması'nı imzalamıştır. Bu anlaşmadan günümüze kadar karşılıklı ilişkiler, inişli-çıkışlı bir dönem geçirmiştir. 1996 yılında imzalanan Gümrük Birliği ile taraflar arasındaki ekonomik ilişkiler hız kazanmıştır. Ticaret hacmi 2017 yılı itibariyle 159 milyar Euro'yu bulmuştur. Türkiye, Avrupa Birliği'nin toplam ihracatındaki payı % 4,5 oranla 5. sıradaki yerini almaktadır. 2017 yılında 73,7 milyar dolar ile Türkiye'nin ihracatının % 47'lik kısmına sahip olan AB, Türkiye'nin toplam ihracatındaki ilk sırayı almaktadır. 2017 yılında Türkiye'nin toplam 233,7 milyar dolarlık toplam mal ithalatının 85,4 milyar dolarlık bölümünü AB oluşturmaktadır. Türkiye'nin AB ile ticaretinde ihracatın ithalatı karşılama oranı ise % 86 oranında gerçekleşmiştir. AB ve ABD ile müzakereleri devam eden Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı, Türkiye açısından önemli olup bu anlaşmaya taraf olması durumunda AB ile Türkiye arasındaki ticarî ilişkilerin daha da artacağı beklenmektedir (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2019).

Tablo 32. STIC Avrupa Birliği'nin Türkiye'den İthal Ettiği Ürün Grupları; İthalat (Milyon, €)

	2013	2014	2015	2016
BİRİNCİL ÜRÜNLER	7,599	7,454	8,73	8,264
1)Tarım Ürünleri	4,279	4,61	5,55	5,258
Gıda	3,899	4,232	5,156	4,895
Balık	298	349	426	507
İşlenmemiş Materyaller	380	378	394	363
2)Yakıt ve Maden Ürünleri	3,32	2,844	3,18	3,006
Madenler Ve Minareller	828	856	834	825
Yakıtlar	1,174	746	937	817
Petrol Ürünleri	965	562	731	633
Demir Olmayan Ürünler	1,317	1,242	1,409	1,365
ÜRÜNLER	42,71	46,45	51,44	55,13
Demir ve Çelik	1,613	1,59	1,511	1,664
Kimyasallar	2,338	2,607	2,913	2,785
İlaçlar	266	281	270	236
Diğer Yarı Mamüller	4,153	4,55	5,018	5,352
Makine Ve Nakliyat Ekipmanları	18,85	20,93	24,4	27,19
Ofis ve Telekomünikasyon Ekipmanları	1,298	1,37	1,5	1,459
Elektronik Veri İşleme Ekipmanları	42	55	71	69
Telekomünikasyon Ekipmanları	1,223	1,228	1,365	1,307
Entegre Devreler-Elektronik Bileşenler	33	86	64	83
Ulaşım Ekipmanları	11,06	12,53	15,2	17,59
Otomotiv Ürünleri	9,334	10,55	12,72	15,1
Diğer Makineler	6,486	7,035	7,701	8,148
Güç Üreten Makinalar	394	442	591	642
Elektrikli Olmayan Makineler	2,079	2,322	2,531	2,738
Elektrikli Makineler	4,013	4,272	4,578	4,768
Tekstil	4,017	4,32	4,581	4,722
Giyim	8,934	9,392	9,592	9,685
Diğer Eşyalar	2,803	3,06	3,422	3,735
Bilimsel ve Kontrol Edici Araçlar	245	309	319	330
Diğer Ürünler	254	377	1,284	3,149
TOPLAM	50,56	54,28	61,45	66,55

Kaynak: Eurostat, 2019.

Tablo 32'de STIC bakımdan AB'nin Türkiye'den ithal ettiği ürün grupları gösterilmiştir. AB'nin Türkiye'nin ithalatında birincil ürünler açısından ilk sırayı tarım ürünleri yer almaktadır. Tarım ürünleri içerisinde en fazla ithal edilen ürünler sırayla gıda, işlenmemiş materyaller ve balık yer almaktadır. Ürünler grubunda ise en çok ithal edilen ürünler makine ve nakliyat ekipmanları, ulaşım ekipmanları, otomotiv ürünleri ve giyim oluşturmaktadır. En az ithal edilen ürünler ise elektronik veri işleme ekipmanları ve entegre devreler-elektronik bileşenlerdir.

Tablo 33. STIC Avrupa Birliği'nin Türkiye'den İthal Ettiği Diğer Ürün Grupları; İthalat (Milyon, €)

ÜRÜNLER	2013	2014	2015	2016
Gıda ve Canlı Hayvanlar	3,588	3,906	4,871	4,535
İçecekler ve Tütün	180	266	224	261
Hammaddeler (Yakıtlar Hariç)	1,249	1,279	1,273	1,26
Mineral Yakıtlar, Yağlar, İlgili Malzemeler	1,174	746	937	817
Hayvansal ve Bitkisel Yağlar	90	16	16	27
Kimyasallar ve İlgili Ürünler	2,338	2,607	2,913	2,785
Malzeme İle Sınıflandırılan Mamuller	11,1	11,701	12,52	13,102
Makine ve Nakliye Ekipmanları	18,848	20,932	24,399	27,192
Çeşitli İmalat Eşyaları	11,774	12,495	13,065	13,473
Emtialar ve İşlemler	217	333	1,232	3,095
Diğer	99	164	213	216
TOPLAM	50,657	54,445	61,663	66,763

Kaynak: Eurostat, 2019.

Tablo 33'te ise STIC bakımdan AB'nin Türkiye'den ithal ettiği diğer ürün grupları gösterilmektedir. 2013-2016 yılları itibariyle en fazla ithal edilen ürün makine ve nakliye ekipmanları olmuştur. Bu ürünü ise çeşitli imalat eşyaları takip etmektedir.

Tablo 34. STIC Avrupa Birliği'nin Türkiye'den İhraç Ettiği Ürün Grupları; İhracat (Milyon, €)

	2013	2014	2015	2016
BİRİNCİL ÜRÜNLER	13,58	13,58	13,58	10,19
1)Tarım Ürünleri	3,551	3,559	4,132	3,929
Gıda	2,117	2,273	2,825	2,692
Balık	21	17	19	22
İşlenmemiş Materyaller	1,434	1,287	1,307	1,237
2)Yakıt ve Maden Ürünleri	10,03	10,21	6,824	6,264
Madenler Ve Minareller	3,072	2,811	1,944	2,187
Yakıtlar	5,411	5,687	3,411	2,725
Petrol Ürünleri	5,122	5,342	3,212	2,522
Demir Olmayan Ürünler	1,541	1,715	1,468	1,352
ÜRÜNLER	61,86	58,96	66,28	65,51
Demir ve Çelik	3,739	3,245	3,335	2,803
Kimyasallar	12,38	12,68	13,02	12,8
İlaçlar	2,465	2,64	3,06	2,961
Diğer Yarı Mamüller	5,072	4,917	5,226	5,163
Makine Ve Nakliyat Ekipmanları	33,59	31,04	37,46	37,59
Ofis ve Telekomünikasyon Ekipmanları	3,768	3,258	3,627	3,099
Elektronik Veri İşleme Ekipmanları	1,523	1,392	1,429	1,195
Telekomünikasyon Ekipmanları	2,012	1,596	1,903	1,604
Entegre Devreler-Elektronik Bileşenler	233	269	295	300
Ulaşım Ekipmanları	14,94	13,96	18,77	18,83
Otomotiv Ürünleri	10,37	9,546	12,68	12,67
Diğer Makineler	14,74	13,77	15,03	15,58
Güç Üreten Makinalar	1,793	1,457	1,711	2,336
Elektrikli Olmayan Makineler	9,251	8,738	9,395	9,172
Elektrikli Makineler	3,691	3,572	3,92	4,068
Tekstil	1,288	1,196	1,239	1,183
Giyim	892	947	955	907
Diğer Eşyalar	4,894	4,918	5,037	5,05
Bilimsel ve Kontrol Edici Araçlar	1,663	1,694	1,861	1,937
Diğer Ürünler	1,644	1,373	1,02	1,308
TOPLAM	77,09	74,1	78,26	77,01

Kaynak: Eurostat, 2019.

Tablo 34'te STIC bakımından AB'nin Türkiye'den ihraç ettiği ürün grupları gösterilmektedir. AB'nin Türkiye'den ihracatında birincil ürünler açısından ilk sırayı yakıt ve maden ürünleri yer almaktadır. Yakıt ve maden ürünler içerisinde en fazla ithal edilen ürünler yakıtlar ve petrol ürünleridir. Birincil ürünler arasında en az ihraç edilen ürün ise balıktır. Ürünler grubunda ise en çok ihraç edilen ürün ise makine ve nakliyat ekipmanlarıdır.

Tablo 35. STIC Avrupa Birliği'nin Türkiye'den İhracat Ettiği Diğer Ürün Grupları; İhracat (Milyon, €)

ÜRÜNLER	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**
Gıda ve Canlı Hayvanlar	1,295	1,411	2,011	1,978
İçecekler ve Tütün	567	627	581	506
Hammaddeler(Yakıtlar Hariç)	4,731	4,297	3,452	3,591
Mineral Yakıtlar, Yağlar, İlgili Malzemeler	5,411	5,687	3,411	2,725
Hayvansal ve Bitkisel Yağlar	30	36	32	41
Kimyasallar ve İlgili Ürünler	12,38	12,68	13,02	12,8
Malzeme İle Sınıflandırılan Mamuller	11,65	11,09	11,28	10,51
Makine ve Nakliye Ekipmanları	33,59	31,04	37,46	37,59
Çeşitli İmalat Eşyaları	5,815	5,898	6,021	5,984
Emtialar ve İşlemler	1,616	1,343	992	1,285
Diğer	538	618	705	884
TOPLAM	**77,62**	**74,72**	**78,96**	**77,89**

Kaynak: Eurostat, 2019.

Tablo 35'te AB'nin Türkiye'den ihraç ettiği diğer ürün grupları yer almaktadır. Tabloya göre diğer ürün grupları arasında en çok ihraç edilen ürünler makine ve nakliye ekipmanları, kimyasallar ve ilgili ürünler ve malzeme ile sınıflandırılan mamullerdir.

6.4 Anlaşmanın Türkiye Ekonomisine Etkisi

AB ve ABD arasında sağlanacak olan ortaklık sonucu ülkeler için farklı senaryolar doğuran TTYO, tüm dünyanın gündeminde olduğu gibi Türkiye'nin de gündeminde olan bir konudur. TTYO'nun kabul edilmesi halinde dünyadaki ekonomik güçlerin ve dünya ticaretinin yeniden şekillenmesi beklenmektedir. AB ile Gümrük Birliği içerisinde olan

Türkiye'nin, TTYO'nun kabul edilmesi durumunda ekonomisinin ciddi bir şekilde etkileneceği bilinmektedir.

TTYO'nun müzakere sürecinde farklı senaryolarla farklı sonuçlar ortaya konulmaktadır. Yapılan araştırmalar sonucu ortaya çıkan 3 senaryo ile beklenen hem ABD ve AB'nin hem de Türkiye'nin büyüme hızlarının artacak olmasıdır. Bunlara ek olarak ABD ve AB arasındaki tarifelerin kalkması, tarife dışı engellerin azaltılması diğer üçüncü ülkeler için yeni maliyetler ve ticaret saptırıcı etki ortaya çıkaracaktır. Bu maliyetler diğer üçüncü ülkeleri tedbir almak zorunda bırakacaktır. Bunların sonucunda küresel ticaretin kuralları değişime uğrayacak ve rekabet güçleri yeniden şekillenecektir (Dereli, 2016: 2,448).

Ocak 2013 yılında TTYO çalışma grubunun Almanya Ekonomi ve Teknoloji Bakanlığı için hazırladığı raporunda ABD'nin her yıl 119 milyar Euro ve AB 95 milyar Euro kazanabilecekken, Gümrük Birliği'ne üye olan Türkiye'nin GSMH'sinde da yaklaşık olarak her yıl % 2,5'luk bir azalma görülecektir. Bunlara ek olarak 95.000 kişilik bir istihdam kaybı da beklenmektedir. Mülteciler ve her sene artmakta olan nüfus düşünüldüğünde daha çok bir istihdam kaybına sebep olacaktır (Kirişçi, 2013: 14).

TTYO'nun kabul edilmesi durumunda Türkiye'nin petrol, otomotiv, kimya, tekstil, plastik, üretim ve makine sektörlerinde ABD'li firmalara karşı varlık gösteremezlerse AB pazarına erişimi kolay olan ABD firmaları tercih edilecek, bu durumda Türkiye'nin AB olan ticaretini olumsuz yönde etkileyecektir. TCMB'nin TTYO için yaptığı çalışmada, Türkiye'nin olası bu anlaşmanın dışında kalması hâlinde GSMH'sinin her yıl yaklaşık 4 milyar dolar kaybedeceğini, bu anlaşmanın içerisinde yer alırsa da her yıl ihracatının % 7'lik bir artışa yaklaşık 31 milyar dolar gelir sağlayacağını belirtmektedir (Şener, 2017).

Tablo 36. Türkiye'nin Sürecin Dışında Kalmasının Türkiye Üzerine Etkileri

UYGULANAN ŞOK	GSYH (% DEĞİŞİM)	İHRACAT (% DEĞİŞİM)
Tarifelerin Kaldırılması	-0,132	-0,114
Tarifelerin Kaldırılması ve Tarife Dışı Engellerin Kısıtlı Azaltılması	-0,359	-0,268
Tarifelerin Kaldırılması ve Tarife Dışı Engellerin Azaltılması	-0,561	-0,450
Tarifelerin Kaldırılması, Tarife Dışı Engellerin Azaltılması ve Doğrudan Yayılma Etkisi	-0,191	0,129

Kaynak: https://www.gtap.agecon.purdue.edu/.08.01.2019

Tablo 36'da Türkiye'nin sürecin dışında kalmasının Türkiye ekonomisine olan etkileri gösterilmektedir. AB ve ABD arasındaki tarifelerin kaldırılması durumunda Türkiye'de % -0,132'lik bir kayıp yaşanırken taraflar arasındaki tarife dışı engellerin azaltılmasıyla % -0,359'luk bir kayba daha da kısıtlanması halinde ise % -0,561'lik bir azalmaya neden olmaktadır. Yayılma etkisi dikkate alındığında Türkiye'de % -0,191'lik bir GSYH azalma yaşanmaktadır. Mal ihracatı çerçevesinde Türkiye'nin toplam ihracatının % -0,450'lere kadar azalacağı görülmektedir.

Tablo 37. Türkiye'nin Sürece Dâhil Olmasının Türkiye Üzerine Etkileri

UYGULANAN ŞOK	GSYH (% DEĞİŞİM)	İHRACAT (% DEĞİŞİM)
Tarifelerin Kaldırılması	0,460	1,303
Tarifelerin Kaldırılması ve Tarife Dışı Engellerin Kısıtlı Azaltılması	2,046	3,809
Tarifelerin Kaldırılması ve Tarife Dışı Engellerin Azaltılması	4,001	6,974
Tarifelerin Kaldırılması, Tarife Dışı Engellerin Azaltılması ve Doğrudan Yayılma Etkisi	3,793	6,846

Kaynak: https://www.gtap.agecon.purdue.edu/.08.01.2019.

Türkiye'nin bu ortaklığa dâhil olursa ekonomisinin olumlu yönde etkileneceği Tablo 37'de görülmektedir. GSYH pozitif yönde etkilenerek Serbest ticaret anlaşması olmadığı

duruma göre Türkiye'nin GSYH'si % 0,460 ile % 4,001 arasında değişen bir artış görülmektedir. Mal ihracatı da Türkiye'nin dâhil olmasıyla artış göstermiş ve ihracatta anlaşmanın derinliğine istinaden % 1,303 ile % 6,974 arasında değişen bir artış da tabloda gözükmektedir. Sonuç olarak Türkiye'nin AB ve ABD arasındaki bu serbest ticaret anlaşmasına dâhil olması lehine olacağı gibi büyük ekonomik kazanımlar kazanacağını da göstermektedir (Güneş, Mavuş ve Oduncu, 2013).

6.5 Türkiye'nin Sürece Dâhil Olup Olmamasının AB ve ABD Ekonomilerine Etkileri

Türkiye'nin süreç dışı kalması, AB ve ABD ekonomilerinde 4 farklı sonuç meydana getirmiştir. Birinci sonuç, tüm sektörlerde vergi ve kota da dahil iki taraf arasındaki gümrük tarifeleri ortadan kaldırılarak tarafların GSYH'sinde nasıl bir değişim yaşandığı durumdur. Bunun sonucunda GSYH'de AB için % 0,009'luk, ABD içinse % 0,004'lük bir artış meydana gelmektedir.

Diğer sonuçların belirlenmesinde ise AB ve ABD arasındaki serbest ticaret anlaşmalarının sadece hâlihazırdaki düşük gümrük vergilerinin kaldırılmasıyla ve buna ilave olarak sanayi, tarım ve hizmet sektörlerinde tarife dışı engeller azaltılmıştır. Bu azalma sonucu küresel ticaret kolaylaşacak böylece ticarette maliyetler azalacak ve taraflar arası ticaret daha verimli hale gelecektir (Güneş, Mavuş ve Oduncu, 2013).

Breuss ve Francois'in 2011 yılında yapmış olduğu çalışmada 2 farklı şok uygulanmıştır. İlk olarak tarife dışı engellerin ortadan kalkmasıyla hizmet sektöründe % 5'lik maliyet azalışı diğer sektörlerde ise % 2'lik bir azalış meydana gelmektedir. İkincisinde ise tüm sektörlerde % 5'lik bir maliyet azalışı yaşanmaktadır. Bu durum taraflara tarife dışı engellerinin belli bir oranda azaltılmasıyla reel GSYH'de bir artış ortaya çıkacaktır. Bu durum AB için % 0,092 ABD içinse % 0,105'lik orana denk gelmektedir. Tarife dışı engellerin büyük çoğunluğunun ortadan kaldırıldığı durumda ise AB için % 0,151, ABD içinse % 0,185 oranında reel GSYH'de daha fazla artış sağlandığı saptanmaktadır (Breuss ve Francois, 2011).

SONUÇ

İlk olarak İkinci Dünya Savaşında ortaya çıkan ancak 1980'li yıllarda meydana gelen teknoloji ve iletişim alanındaki gelişmelerle birlikte öne çıkmaya başlayan Küreselleşme olgusu; ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel olarak bütünleşen ve homojenleşen bir dünya oluşturmaktadır.

Küreselleşme olgusu zaman içerisinde iki şekilde gelişmiştir. Bunlardan ilki, dünya ticareti açısından bütünleşme ve tek bir dünya olma amacını gerçekleştirmek için ülkeler arasındaki gümrük tarifeleri ve diğer ticaret kısıtlamalarının azaltılması ve kaldırılmasını öngören GATT Anlaşması gibi anlaşmalar, diğeri ise birbirleriyle ekonomik veya coğrafi olarak benzerlik gösteren ülkeler arasındaki ticaretin serbestleştirilmesi amacına yönelik ekonomik entegrasyonlar, yani bölgeselleşme hareketleridir. Zaman içerisinde gelişen küreselleşme ve bölgeselleşme hareketleri, birbirlerini tamamlayıcı niteliktedir. Çünkü, bölgesel bir entegrasyona dâhil olmak aynı zamanda küreselleşme yolunda atılan ilk adımdır.

Dünyanın en güçlü ekonomisi olan ABD, İkinci Dünya Savaşı'ndan günümüze kadar liderliğini korumaktadır. 1980'lerde yaygınlaşan küreselleşme akımından etkilenen ABD, serbest piyasa ekonomisinin dünyada yaygınlaştırılması ve serbest ticaretin güvence altına alınmasını, ulusal güvenlik gibi alanlara yönelerek bu liderliğini korumak istemiştir. Bu kapsamda da bir yandan Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) çerçevesinde çok taraflı ticaret müzakerelerine aktif bir şekilde katılırken, diğer taraftan bölgesel ve ikili serbest ticaret anlaşmaları yaparak çıkarlarını garanti altına almaya çalışmaktadır. Ancak Donald Trump'ın ABD'nin yeni başkanı olarak göreve başlamasından sonra tek taraflı olarak TPP (Trans-Pasifik Ortaklığı) anlaşmasından çekilmiştir. Müzakereleri önemli ölçüde ilerleyen TTIP (Trans-Atlantik Yatırım ve Ticaret Ortaklığı) anlaşması ise şu an için durdurulmuştur. Bunun yanı sıra Kanada, Meksika ve ABD arasında imzalanan Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması'nın (NAFTA) yeniden müzakerelerinin ne şekilde sonuçlanacağı açıklık kazanmamıştır. Meksika ve Çin'den ithal edilen mallara ciddi oranlarda telafi edici vergi uygulamaları yapılmaktadır. Trump, ABD'nin yaşamakta olduğu rekabet sorunlarını ticarete ve özellikle de serbest ticaret anlaşmalarına bağlamaktadır. Trump'ın ABD ekonomisini korurken, diğer ülkelerin pazarlarını açmaya

yönelik politikaları ticari, siyasi ve askeri gerginliklerin altyapısını oluşturmakta ve bunun sonucunda ticaret savaşlarından bahsedilmektedir.

Aynı zamanda diğer güçlü kutup olan Avrupa (AB) ile ve çıkarlarına uygun kaynakları sağlayacak veya stratejik önemi olan ülkelerle de küreselleşmeye yönelik ilişkiler kurmaktadır. Transatlantik ticaret ve yatırım ortaklığı Avrupa Birliği ve ABD arasında ticaret hacminin büyümesi ve serbestleşmesi yönünde atılmış önemli bir adımdır. Bu adımdaki temel amaç büyümeyi ve istihdamı arttırmaktır. Dünya ekonomisinde büyük söz sahibi olan AB ve ABD arasında yapılacak olan düzenlemeler ve buna bağlı olarak oluşacak olan kuralların küresel ticaret sistemine ve Dünya Ticaret Örgütüne öncü olacağı dile getirilmektedir.

Türkiye'nin Gümrük Birliği'nde saf dışı kalması ve Avrupa Birliğine üyeliği konusundaki pürüzlerden dolayı TTIP sürecine en başından dolaylı yoldan müdahil olmalıdır. TTIP süreci sonunda oluşacak bir ekonomik birliğe ortak olmak Türkiye'nin tarım, fikri mülkiyet, hizmetler gibi önemli başlıklarda entegre olması zor ve sıkıntılı olacaktır. Gümrük birliği ile sanayi alanında yaşanılan sıkıntılı fakat olumlu sürecin ABD ile desteklenecek olan TTIP ve ya serbest ticaret anlaşmasıy la küresel ekonomiye uyum sağlamalıdır. Böylece Türkiye dünya ekonomisinde konumunu güçlendirecek ve diğer gelişmiş ülkelerle daha güçlü ve sürdürülebilir ilişkiler içerisinde bulunacaktır.

TTIP ortaklığını yalnızca ekonomik temellere inşa etmek yanlıştır. Türkiye'nin TTIP sürecine dâhil olması hem ABD ile olan ilişkilerini geliştirecek hem de AB ile Gümrük Birliği'ni daha etkin hale getirecektir. Gümrük Birliği ile sanayi alanında yaşadığı zorlu ama olumlu dönüşüm sürecinin ABD ile sağlanacak bir STA yoluyla veya TTIP'ye eklemlenmek suretiyle, bu alanlarda da küresel ekonominin dinamiklerine uyum sağlamasına faydası olacağı akılda tutulmalıdır. Transatlantik dünyası ile daha istikrarlı bir ilişkinin kurulması, sadece ticaret politikasıyla sınırlı bir tercih olarak görülmemelidir. Türkiye'nin TTIP vesilesiyle Transatlantik ekonomisi içerisine entegre edilmesi, ABD ile iktisadi ve ticari ilişkilerin bir 'model ortaklık' olarak gelişmesine yardımcı olurken aynı zamanda Avrupa Birliği ile Türkiye arasında bulunan Gümrük Birliği'nin de daha işlevsel hale gelmesine imkan sağlayacaktır. Bu durum, aynı zamanda Türkiye'nin dünya ekonomisindeki konumunun da geliştirilmesi ve gelişmiş ülkelerle ilişkilerini daha sağlam ve sürdürülebilir temellere dayandırılması açısından da hayatidir. TTIP süreci Türkiye'nin

‘kurallara uymaya zorlanacak’ ülkeler yerine ‘kuralları belirlemeye çalışan’ ülkeler arasında yer almasında bir dönüm noktası oluşturabilir.

KAYNAKÇA

AB Rekabet Hukuku. Antidamping Uygulaması ve Rekabet Yasası Nedir?. http://www.kosgeb.gov.tr/B1-3htm. 27.06.2019 .

Adamantopoulos K. (1997). An Anatomy of The World Trade Organization, Kluwer Law International Ltd., London, 3 .

Akhtar S, Jones V, Johnson R. (2016). Transatlantic Trade and Investment Partnership Negotiations, Congressionel Research Service .

Akman SM. (2013). AB-ABD Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı (TTIP) ve Türkiye, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Merkezi, 16 .

Akman SM. (2014). AB-ABD Translantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı : Türkiye Açısından Bir Değerlendirme, *Marmara Üniversitesi İ.İ.B. Dergisi,* Cilt:13, No:1,1-29 .

Akman SM. (2015). Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı: Ortaya Çıkaran Etmenler, Kapsamı, Etkileri ve Güçlükleri, *ResearchGate,* 18 .

Akses S. (2016). TTIP Müzakeresinde Kat Edilen Mesafeler, İktisadi Kalkınma Vakfı .

Amerika Birleşik Devletleri'nin Dış Ticaret Politikasında Serbest Ticaret Anlaşmalarının Yeri. http://www.mfa.gov.tr/amerika-birlesik-devletleri_nin-dis-ticaretpolitikasinda-serbest-ticaret anlasmalarinin-yeri-.tr.mfa. 01.07.2019 .

Anderlini J, Feng W, Mitchell T. (2017). Xi Jinping delivers robust defence of globalisation at Davos, Davos, Financial Times, https://www.ft.com/content/67ec2ec0-dca2-11e6- 9d7c-be108f1c1dce. 01.08.2019 .

Aran B. (2018). AB ve ABD Arasında Ticaret Savaşında Ateşkes, TEPAV Değerlendirme Notu, N201831 .

AtlanticCouncil.https://www.atlanticcouncil.org/images/publications/ttip_ambitious_achievable.pdf. 11.08.2018 .

Axline A. (1994). Introduction, The Political Economy of Regional Co-operation, Ed.: W. Andrew Axline, Pinter Publishers and Fairleigh Dickinson University Press, 4 .

Bhagwati J. (1992). Regionalism versus Multilateralism, The World Economy, Vol.15, No.5, 538,539,540.

Başoğlu U, Ölmezoğulları N, Parasız I. (2001). Dünya Ekonomisi, Küreselleşme: Finansal Kurumlar ve Küresel Makro Ekonomi, Ezgi Yayınları, Bursa, 221 .

Berden KG, Francois J, Thelle M. (2009). Non-Tariff Measures in EU-US Trade and Investment .

Breuss F, Francois J. (2011). EU-South Korea FTA –,Economic Impact for the EU and Austria, *Research Centre International Economics* .

Brundsen J, Romei V. (2017). Why the EU's agreement with Japan is a big deal , EU Trade, Financial Times, https://www.ft.com/content/572fef42-6260-11e7-91a7-502f7ee26895. 28.07.2019 .

Burnbaum M, Paletta D. (2017). Trump leaves leaders fearing the future as G-20 Summit closes, Politics, The Washington Post, https://www.washingtonpost.com/politics/ trump-leaves-leaders-fearing-the-future-as-g-20summitbreaks/2017/07/08/daed41be634f11e784a1a26b75ad39fe_story.html?noredirect=on&utm_term=.2ec36373da3c. 25.07.2019 .

Burwell F. (2007). Transatlantic Leadership for a New Global Economy, Atlantic Council Policy Paper.

Büyüktaşkın Ş. (1997). Dünya Ticaret Sistemi (GATT, DTÖ ve Türkiye), Ankara.

CEPR Data. http://ceprdata.org/. 06.12.2018 .

Chad B. (2017). Steel, Aluminum, Lumber, Solar: Trump's Stealth Trade Protection, Peterson Institute for International Economics Policy Brief, 17-2:1, https://piie.com/system/files/documents/pb17-21.pdf. 21.07.2019 .

Clinton H. (2012). The U.S. and Europe, a Revitalized Global Partnership, *Address at the BrookingsInstitution,* http://www.brookings.edu/~/media/events/2012/11/292clinton/20121129_transatlantic_clinton.pdf. 03.01.2019 .

Çelebi I. (2013). ABD ve AB'nin Yeni Ekonomik İşbirliği Stratejileri ve Türkiye'ye Etkileri, *Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi,* c.21, sayı 2, 7 .

Çelen M. (1995). Globalleşme Sürecinde Bölgesel Ekonomik Entegrasyonlar", Süreç, Özel Sayı, İstanbul, 17-18.

Çeştepe H. (2013). Ekonomik Entegrasyon Küresel ve Bölgesel Yaklaşım- Dünya Ticaret Örgütü: Anlaşmadan Kuruma, Ekin Yayınevi, 238-239 .

Damanpour F. (2000). North American Free Trade Agreement with a Focus on the Us Participation and Mexico, Managerial Finance, 53 .

Delcker J. (2017). With Trump looking on Abe calls EU-Japan trade deal "model for 21st century", Politico, https://www.politico.eu/article/with-trump-looking-on-abe-calls-eu-japantrade-deal-model-for-21st-century/. 28.07.2019 .

Dereli DD. (2016). Transatlantik Ticaret Ve Yatırım Ortaklığı'nın Avrupa Birliği Ve Amerika Birleşik Devletleri'nin Rekabet Gücüne Muhtemel Etkileri, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C. 21, 448 .

Dura C. (2003). Avrupa Birliği Gümrük Birliği ve Türkiye, 2.Baskı, 5 .

DW.com. https://www.dw.com/en/angela-merkel-welcomes-us-offer-to-resume-ttiptalks/a394465 79. 27.06.2018 .

ECO Sekretaryası. ECO Ticaret Anlaşması, http://www.ecosecretariat.org. 28.11.2018 .

Ethier J. (1998a). The International Commercial System, Essays in International Finance, No.210, September, International Finance Section, Department of Economics, Princeton University, Princeton, New Jersey, 1150-1151 .

Either J. (1998b). The New Regionalism, The Economic Journal, Vol. 48, No.449, July, 1216-1217 .

Ertürk E. (1997). Ekonomik Entegrasyon Teorisi ve Türkiye'nin İçinde Bulunduğu Entegrasyonlar, Ezgi Kitabevi, 5-7.

Eurostat. https://ec.europa.eu/eurostat/data/database. 20.10.2018 .

European Commission. http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/may/tradoc_153437.pdf. 11.08.2018 .

European Commission. http://trade.ec.europa.eu/doclib/events/index.cfm?id=1335. 11.08.2018 .

European Commission. http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/november/tradoc_153935.pdf. 11.08.2018.

European Commission. http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2016/march/tradoc_154391.pdf. 11.08.2018.

European Commission. http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2016/may/tradoc_154581.pdf. 11.08.2018.

European Commission. https://europa.eu/newsroom/events/14th-round-negotiations-transatlantic-trade-and-investment- partnership_en.11.08.2018 .

European Commission. http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2016/october/tradoc_155027.pdf. 11.08.2018.

European Commission. https://www.documentcloud.org/documents/1996830-report-round-7.html. 10.09.2018.

European Commission. http://www.sice.oas.org/TPD/USA_EU/Negotiations/1st_round_concludes_e.pdf. 12.10.2018.

European Commission. http://europa.eu/rapid/press-release_IP-13-691_en.htm. 12.10.2018.

European Commission Press Release Database. http://europa.eu/ rapid/press-release_SPEECH-14-549_en.htm. 20. 06. 2018.

European Commission.
http://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=1002&title=Negotiators-meet-for-the-fourth-round-of-Transatlantic-Trade-and-Investment-Partnership-(TTIP)-talks. 12.10.2018.
European Commission.
http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2016/march/tradoc_154370.pdf. 10.11.2018.

European Commission. (2016). Public Report: The Twelfth Round of Negotiations for the TransatlanticTradeandInvestment(TTIP),
http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2016/march/tradoc_154391.pdf. 25.12.2018.

European Commission. Trade in Services Agreement (TiSA), http://ec.europa.eu/trade/policy/in-focus/tisa/. 11.07.2019. (TiSA müzakerelerine katılan ülkeler dünya hizmet ticaretinin %70'den fazlasını temsil etmekte ve aralarında Türkiye'de bulunmaktadır.)

EuropeanParliament.
https://ttip2016.eu/files/content/docs/Full%20documents/ttip_study_final_printed.pdf.
03.01.2019.

Felbermayr G, Heid B, Larch M, Yalcin E. (2014). Macroeconomic potentials of transatlantic free trade: A high resolution perspective for Europe and the World , *Hosted by the Einaudi Institute for Economics and Finance (EIEF)*, 26.

Final Report. (2013). High LevelWorking Group on Jobs and Growth, http://www.ustr.gov/ about-us/press-office/reports-and-publications/2013/final-report-us-eu-hlwg. 15.12.2018.

Fontagne L, Gourden J ve Sebastien J. (2013). Transatlantic Trade: Whither Partnership, Which Economic Consequences?, CEPII Policy Brief.

Francois, J. vd. (2013). Reducing Transatlantic Barriers to Trade and Investment, *CEPR-CentreforEconomicPolicyResearch*,http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/march/tradoc_150737.pdf . 05.01.2019.

G20 Germany 2017. G20 Leaders´ Declaration: Shaping an interconnected, http://www.g20.utoronto. ca/2017/2017-G20-leaders-declaration.pdf.03.08.2019.

Gilpin R. (2012). Uluslararası İlişkilerin Ekonomi Politiği, Çev: M. Duran, S.Oktay, M. Kadir Ceylan ve G. Polat, Kripto Kitaplar, 236.

Global Trade Analysis Project. https://www.gtap.agecon.purdue.edu/. 08.01.2019.

Grilli E. (1997). Multilaretalism and Regionalism: A Still Difficult Coexistence, Multilateralism and Regionalism After the Uruguay Round, Eds.: Riccardo Faini and Enzo Grilli, Macmillan Press Ltd., 194-195.

Güneş D, Mavuş M, Oduncu A. (2013). AB-ABD Serbest Ticaret Anlaşması ve Türkiye Üzerindeki Etkileri, 2013, Sayı:201330, http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/8cb0367ff01741969b4eabfe98abb22e/EN1330eng.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-8cb0367f-f017-4196-9b4eabfe98abb22em3fw5jT. 03.02.2019.

Hoekman BM, Kostecki MM. (1995). The Political Economy of The World Trading System From GATT to WTO, Oxford University Press, New York, 22.

Hopkinson N. (1995). The Future World Trade Organization Agenda, Wilton Park Paper 106, London.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. http://www3.kalkinma.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebContentGosterim.aspx?Enc=51C9D1B02086EAFBF69CEF5F299AE5B4. 28.11.2018.

ICTSD. (2016). G20 Hangzhou Summit 2016: Proposals for Trade, Investment, and Sustainable Development Outcomes, 27. https://www.ictsd.org/sites/default/files/research/G20%20Hangzhou%20Summit%20Proposals%20for%20Trade,%20Investment,%20and%20Sustainable%20Development%20Outcomes_0.pdf. 02.08.2019.

IFO Institut. https://www.ifo.de/ . 06.12.2018.
Irwin D. (1993). Multilateral and Bilateral Trade Policies in the World Trading System: An Historical Perspective New Dimensions in Regional Integration, Eds.:J. de Melo and A. Panagariya, Cambridge University Press, Cambridge, Great Britain.

ITC. https://www.trademap.org/Index.aspx. 05.01.2019.

İncekara A. (1995). Globalleşme ve Bölgeselleşme Sürecinde NAFTA ve Etkileri, İTO Yayınları, 4,69,84.

İyibozkurt E. (1995). Uluslararası İktisat, 3.Baskı, Ezgi Kitabevi, 208.

Kalaycı C. (2017). Serbest Ticaret Anlaşmalarının Türkiye'nin Dış Ticaret Etkileri: Açıklanmış Kaşılaştırmalı Üstünlükler Endeksi Uygulaması, Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi, https://dergipark.org.tr/download/article-file/343495. 07.12.2018.

Kara Ş. (1996). Ekonomik Entegrasyon Teorisi, 1. Baskı,7,8,71.

Karluk R. (1984). Avrupa Para Sisteminin Kuruluşu İşleyişi ve Sistem Karşısında Türkiye'nin Durumu: Genel Bir Değerlendirme, DPT Yayınları, AET ile İlişkiler Başkanlığı, DPT Yay. No: DPT:1952 AETB:13, Ankara, 2,3.

Karluk R. (1991). Uluslararası Ekonomi, 3.Baskı, Bilim Teknik Yayınevi, İstanbul, 235,237.

Karluk R. (1998). Uluslararası Ekonomik Mali ve Siyasi Kuruluşlar, Turhan Kitapevi, 14. Baskı, Ankara, 473.
Kindleberger C. (1986). The World in Depression, 1929-1939, University f California Press, Berkeley.

Kinnman S, Hagberg T. (2012). Potential Effects from an EU–US Free Trade Agreement – Sweden in Focus, *Sweden National Board of Trade.*

Kirişçi K. (2013). Turkey and The Transatlantic and İnvestment Partnership:Boosting the model Partnership with the United States', Turkey Project Policy Paper,No:2, 14.

Konya Ticaret Odası, http://www.kto.org.tr/d/file/a.b.d-ulke-raporu-2017.pdf. 05.01.2019.

Kurubaş E, Küreselleşme Sürecinde Yeni Toplumsal Örgütlenme ve Kimlik Modelleri, İktisat Dergisi, S.381, İFMC Yayını, 1998, İstanbul, s.23-24.

Lawrence R. (1997). Prefential Trading Arrangements: The Traditional and The New, Regional Partners in Global Markets Limits and Possibilities of the Euromed Agreements, Eds.: Jeffrey A. Frieden and David A. Lake, Third Edition,Routledge, London.

Mansfield E, Milner V. (1999). The New Wave of Regionalism, International Organisation, Vol.53, No.3, Summer, 509-601.

Mistry S. (1996). Open Regionalism, Stepping Stone or Milestone Toward an Improved Multilateral System?, Development and Socio-Economic Progress,No. 65, January-March, 47.

Mistry S. (1999). The New Regionalism: Impediment or Spur to Future Multilateralism?, Globalism and the New Regionalism, Eds.: Björn Hettne, Andras Inotai and Osvaldo Sunkel, Macmillan Press Ltd., Great Britian ,123, 124.

OECD. https://data.oecd.org/trade/trade-ingoods-and-services.htm. 26.07.2019.

Özer Y. (2013). Ekonomik Entegrasyon Küresel ve Bölgesel Yaklaşım- Dünya Ekonomisinde Bölgeselleşme Hareketleri, Ekin Yayınevi, 30-31.

Özgöker U, İnamoğlu Y. (2016). AB ve ABD Arasındaki Transatlantik Ticaret ve Yatırım Anlaşması (TTIP-Translantic Trade Investment Partnership) ve Türkiye'ye Muhtemel Etkileri, *Ekonomi, Yönetim ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 27.

Peterson J, Young A. (2013). The European Union and the New Trade Politics, 64.
Recherche et Expertise sur L'Economie Mondiale. www.cepii.fr. 06.12.2018.

Salazar MJ, Robert MX. (2001). Toward Free Trade in the Americs, Brookings Institution Press, Washington D.C., 76.

Shawn D. (2017). Donald Trump revived threat to pull US out of Nafta, Nafta, Financial Times, https://www.ft.com/content/cfdcec24-87c2-11e7-bf50-e1c239b45787. 20.07.2019.

Shawn D. (2017). US anti-dumping cases fuelled by Trump trade threats, US Trade, Financial Times, https://www.ft.com/content/fc84be52-31d5-11e7-9555-23ef563ecf9a. 21.07.2019.

Seyidoğlu H. (1993). Uluslararası İktisat, 9. Baskı, Güzem Yayınları, İstanbul, s.415,416.

Seyidoğlu H. (2001). Uluslararası İktisat: Teori Politika ve Uygulama, 14.Baskı, Güzem Yayınları, 251,252,264.

Simon JE, Johannes F. (2016). FDI Recovers?: The 20th Global Trade Alert Report (Washington D.C.: CEPR Press), 38, https://www.globaltradealert.org/reports/download/13. 03.08.2019.

Stakeholders event of the 8th Round Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP) Negotiations. http://trade.ec.europa.eu/doclib/events/index.cfm?id=1239 . 10.09.2018.

Study on the development of statistical data on the European security technological and industrial base. https://ec.europa.eu/homeaffairs/sites/homeaffairs/files/elibrary/documents/policies/security/referencedocuments/docs/security_statistics_ final_ report_en.pdf. 25.12.2018.

Şahinkaya Gümrük Müşavirliği. http://www.sahinkaya.com.tr/haber/transatlantik-ticaret-ve-yatirim-ortakligi-(ttip)de-son-durum. 22.09.2018.

Şener D. (2017). Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı Anlaşmasının Türkiye Ekonomisine Olası Etkilerinin Değerlendirilmesi, 174, http://acikerisim.ticaret.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11467/1684/M00866.pdf?sequence=1&isAllowed=y. 08.01.2019.

TÜİK. https://biruni.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul. 03.01.2019.

T.C. Dışişleri Bakanlığı, http://www.mfa.gov.tr/islam-isbirligi-teskilati.tr.mfa. 18.07.2019.

Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı. https://www.ticaret.gov.tr/dis-iliskiler/cok-tarafli-ve-bolgesel-iliskiler/bolgesel-iliskiler. 28.11.2018.

Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı. https://www.ticaret.gov.tr/dis-iliskiler/serbest-ticaret-anlasmalari/yururlukte-bulunan-stalar . 06.12.2018.

Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı. https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/kuzey-amerika/abd/ulke-profili/ekonomik-gorunum/dis-ticaret-politikasi-ve-vergiler. 10.07.2019.

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. Çok Taraflı Ticaret Sistemi ve DTÖ. http://www.mfa.gov.tr/dunya-ticaret-orgutu-__dto_.tr.mfa. 18.07.2019.

USTR. (2017). "The United States Officially Withdraws from the Trans-Pacific Partnership", Press Release, https:// ustr.gov/about-us/policy-offices/press-office/press-releases/2017/january/US-Withdraws-From-TPP. 12.07.2019.

Uyar S. (2000). Ekonomik Bütünleşmeler ve Gümrük Birliği Teorisi, 2. http:// www. econturk.org/dtp13.htm. 25.06.2019.

Üstün N. (2015). AB-ABD Ticaret ve Yatırım Anlaşması ve Türkiye'ye Etkileri, *Konya Ticaret Odası*, http://www. kto.org.tr/d/file/ab--abd-ticaret-ve-yatirim-anlasmasi-veturkiyeye-etkileri.pdf. 03.01.2019.

Yenipazarlı A. (2003). Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ), Gelişmekte Olan Ülkelerdeki Rolü, Önemi ve Türkiye, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

Yeşilyurt S, Paul A. (2013). Between a rock and a hard place: What is Turkey's place in the transatlantic market? European Policy Centre, 2013.

Yiğit M. (2003). Ekonomik Entegrasyon, Beta Yayınları, 37.

Wallen F. (2015). Economic Implications of the Transatlantic Trade and Investment Partnership, *Swedish Enterprise*, p.24,25,26,29.

Wąsıńskı M. (2014). Transatlantıc Trade: A Prımer To Ttip.

Wąsıńskı M. (2015). TTIP and Third Countries: Making It More Transatlantic, "Bulletin PISM", No. 47.

Williams L. (2015). " What is TTIP? And Six Reasons Why The Answer Should Scare You", The Independent, http://www.independent.co.uk/ voices/comment/what-is-ttip-and-six-reasons-why-the-answer-should-scareyou-9779688.html. 29.12.2018.

World Bank. https://data.worldbank.org/country/united-kingdom. 26.07.2019.

World Trade Organization. https://wto.org/statistics. 28.12.2018.

.

TEZ FOTOKOPİSİ İZİN FORMU

ENSTİTÜ

Sosyal Bilimler Enstitüsü

YAZARIN

Soyadı : PAKSOY

Adı: FURKAN

Bölüınü : Uluslararası Ekonomi ve Finans

TEZİN ADI: Ekonomik Entegrasyon, Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı ve Türkiye

TEZİN TÜRÜ: Yüksek Lisans

1.Tezimin tamamından kaynak gösterilmek şartıyla fotokopi alınabilir.

2.Tezimin içindekiler sayfası, özet, indeks sayfalarından ve/veya bir bölümünden kaynak gösterilmek şartıyla fotokopi alınabilir.

3.Tezimden bir (l) yıl süreyle fotokopi alınamaz.